

Irodalmi tükör / szépirodalom

Kalász Márton:	Ajándék, Homborich, nyelv-vándorlások	3
Pomogáts Béla:	Magyar identitás - magyar irodalom	4
Szállinger Balázs:	Vándorlegény és a vadkan	11
Pék Pál:	A levetkezettek (Szodoma, IV.), Mégis itt, Naconxypánban nő a kőd.....	13
Horváth Péter:	Ötvenhat csepp vér	14
Major-Zala Lajos:	Álom és káprázat, Mi vagy? Ki vagy?	22
László Zsolt:	A táltos alkonya, Néma völgyben, Modern juhász, Pantha rhei, Ahol a felhők születnek.....	23
Podmaniczky Szilárd:	Szölő, Gesztenye, Szamár, Menny, Himnusz, Kentaur, Fürdőszoba, Cirkusz, Vonat, Tavasz, Monaliza	24
Turbuly Lilla:	A játszma vége	28
Karáth Anita:	Vöröses, némi zölddel, Semmi nincs, Logika-körbezáru 29	
Kardos Ferenc:	Szönyegek falainkra, Ima egy kolostorrom falára, 1956	30
Záronecz-Csuka Judit:	Szembesülve, A költőnek	32
L. Simon László:	Vasárnap	33

Tanulmány / Kritika

Szemes Péter:	Muravidéki szellemi kalauz	34
	<i>Bence Lajos: Identitás és entitás</i>	
Falvai Mátyás:	Bemérni magunkat az örökkévalósághoz	37
	<i>Méhes Károly: A kis halottlátó</i>	
Saáry Éva:	„Örület-alapanyag”	40
	<i>Selmeci György: Irott munkák című kötete kapcsán</i>	
Péntek Imre:	Lírai kéznyújtás – a szlovéniai szörványból	42
	<i>Nagy Zsuzsa: Szakítók éneket</i>	
Bence Lajos:	Édes hazának ízes bor dukál	46
Lackner László:	Szőlőskertek múltja és jelene, határon innen és túl	48
	<i>Tantalics Béla: Szőlő- és borkultúra Lenti-Lendva térségében</i>	

Múltba néző

Kabdebó Tamás:	A magyar-ír párhuzam és Arthur Griffith magyar történelmi forrásai	50
Szigethy István:	Négy nemzedék választása	68
	<i>Szigethy Antal, Elemér, Árpád és István írásaiból</i>	

Képzőművészet / Zene / Színház

Király László:	József Attila versei a megzenésítések tükrében II.	81
Péntek Imre:	Köznapi legendáink írója-rendezője	84
	<i>Bereményi: 60</i>	
Pápes Éva:	A múlt hieroglifái	86
	<i>(Bereményi Géza filmjeiről, I. rész)</i>	
Szemes Péter:	Beavatás egy magánmitológiába	92
	<i>Szabó Magda-Bereményi Géza: Az ajtó Ősbemutató a Hevesi Sándor Színházban</i>	
Géger Melinda:	Néhány gondolat a III. Országos Papírművészeti Triennáléről ..	95
Kostyál László:	Egymásra hangolódás – bronzöntés közben	98
	<i>33. Nemeztközi Művésztelep, Lendva, 2005.</i>	
Péntek Imre:	Tárlatról-tárlatra	101
	<i>Olasz Ferenc fotográfiái a Hevesi Sándor Színházban, vészesabónóemi tárlata a zalaegerszegi József Attila Könyvtárban, Ónarckép (Dunántúli művészeti gimnáziumok és szakközép- iskolák kiállítása a Gönczi Galériában)</i>	
Lackner László:	Fotórekviem – haranglábakért	106
	<i>Kotnyek István: Harangszó a dombok között című albumáról</i>	

Évforduló 10 éves a Pannon Tükör

Németh József:	A Pannon Tükör előzményei	108
Bogár Imre:	„Tükör által” tisztulóban	112
	<i>(A Pannon Tükör folyóirat tíz évéről)</i>	
Péntek Imre:	Vissza-és előretékinítés – három év után.....	113
Szerzőinkről	115

Címlapon látható fotó: Bánsági Ildikó (Anna) és Egri Kati (Emerenc) kettőse

2006. február 1-től a folyóirat archívum a www.pannontukor.hu weblapon elérhető.
Ugyanitt információ a Pannon Tükör és egyesületi könyvekről.

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Bogár Imre – Zalaegerszeg
Kiss Gábor – Zalaegerszeg
Müller Róbert – Keszthely
Papp Ferenc – Nagykanizsa
Szántó Endre – Hévíz
Nógrádi László – Lenti
Vajda László – elnök, Zalaegerszeg

SZERKESZTŐSÉG

Péntek Imre – főszerkesztő
Bence Lajos (Szlovénia) – főszerkesztő-
helyettes

Czupi Gyula

Kiss Gábor
Kostyál László
Molnár András
Tar Ferenc
szerkesztők

ROVATVEZETŐK

Pék Pál – vers
Szemes Péter – tanulmány, kritika
Király László – zene
Horváth M. Zoltán – képzőművészet
Tóth Imre – pályakezdekők
Ferencz e. Győző – helytörténet

MUNKATÁRSÁK

Kabdebó Tamás – Newcastle, Írország
Major-Zala Lajos – Pensier, Svájc
Makkai Ádám – Chicago, USA
Lukács Zsolt – Ljubljana, Szlovénia
Kardos Ferenc – Nagykanizsa
Szemes Péter olvasószerkesztő:

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége,
8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
E-mail: pannontukor@goncziamk.hu
Telefon: 92/598-070

A nem kért kéziratokat lehetőség szerint
gondozzuk, felbélyegzett válaszboríték
esetén megválaszoljuk.

KIADÓ

Zalai Írók Egyesülete

8900 Zalaegerszeg, Európa tér 4.
E-mail: animator@zalasam.hu
Telefon: 30/9562-303

Kiadóvezető: Lackner László

Előfizethető csekken vagy számlázással,
mely a kiadó címén igényelhető.
Az egyes számok ára: 300 Ft.
Előfizetői díj egy évre: 1500 Ft.

Számlasszám:

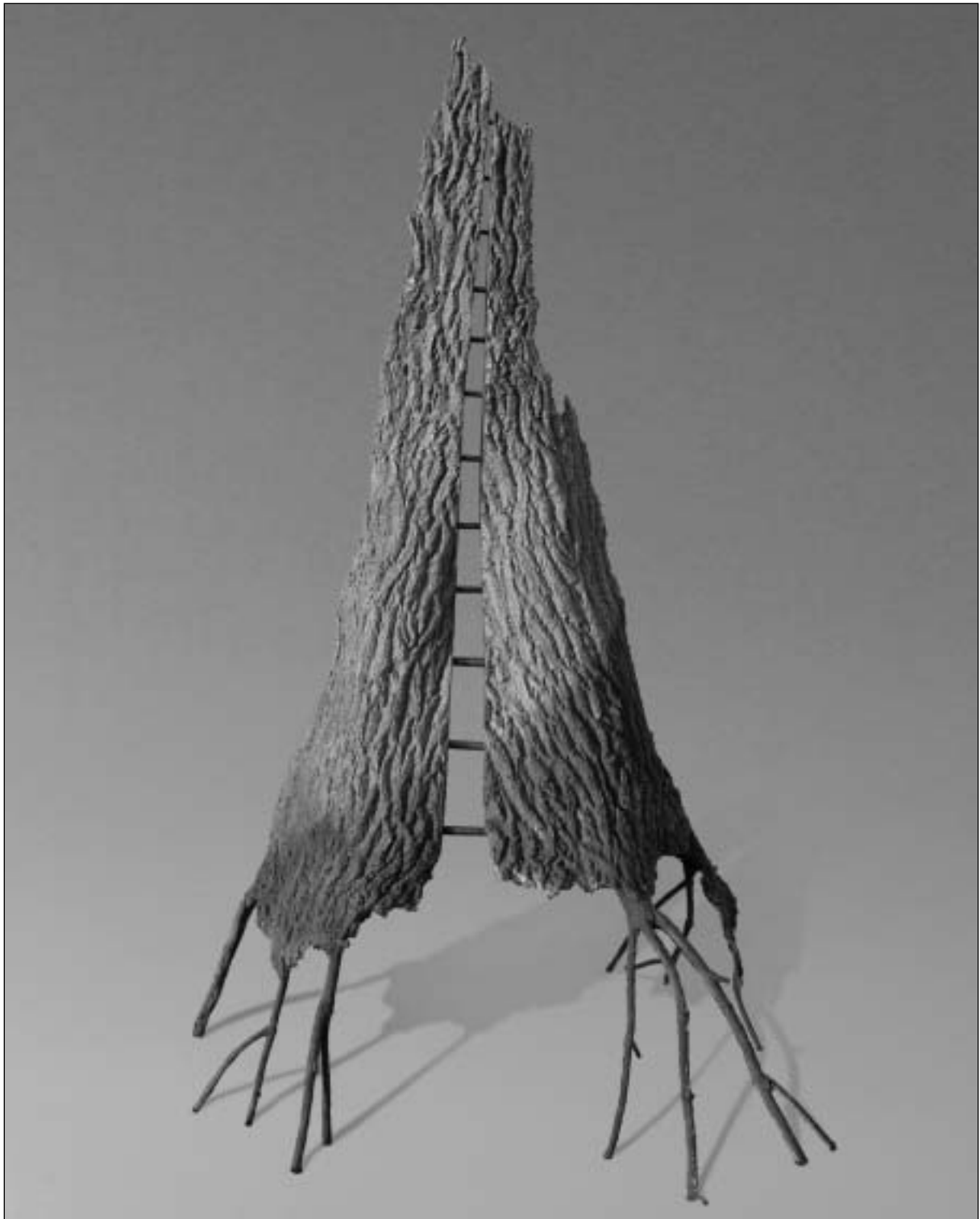
Zalavölgye Takarékszövetkezet,
Zalaegerszeg, 75500258-10809415
ISSN 1219-6886

Előkészítés és nyomdai munkák:

Gura Nyomda Bt.
Zalaegerszeg, Hock J. u. 92/B
E-mail: guranyomda@t-online.hu
Telefon: 92/599-464

Készült Zala Megye, Zalaegerszeg,
Nagykanizsa, Lenti, Hévíz önkormány-
zatának, a Nemzeti Kulturális Alapprog-
ram és a Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma támogatásával.

Györfi Sándor: Babilon (bronz)
33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005.

Kalász Márton

Ajándék

A dolgok közben csak rejtenék magukat,
néha igencsak makacsul. Akár egy nyoma veszett év. Pl. soha nem
fogom már megtudni, miféle zenemű lehetett,
melyről a karmester azt magyarázta orkeszterünk tagjainak:
„Önök ezt ne úgy játsszák, mintha szerelem
volna. Ez egy szerelemre való emlékezés.” Az ünnepeink még ruráliák,
behavazott vidék, lelki. Meghúzódnánk naivul – ma ne igyekeznénk
megajándékozni emlékezetünket? (S hogy miért beszélék
ilyen eleven többes számban. Milyenformán?) A keresett zenemű
nem ismeretlen, kutatnom tovább nem érdemes – naponta
hangzik, itt halljuk. S ha nem. Véletlenül,
csak tréfálkozva – vagyok benne így akár első hegedős,
talán. Valaki intelmére, valóságosan vagy metaforikusan,
nem álomban, AZT játszánom. (Megrendülten követ a publikum. Maradék életünk.)

Hombroich, nyelv-vándorlások

Thomas Kling emlékének

s e nyelvek: „kulcsmásolatok”? Ha ál-kulcs-
más a besurranó szakma, ismerni kellett. Éjszaka
se mítosz kutyája, torz képpel bentről rá vakog.
Sétálj be. Gazdáink, rég agg istenek, agynak vélt ágyon túl alusznak
– most úgy tesznek. Tapad mindenhez, miből nem-vinni csöndben lehet.
Ügyelj, főntről fáradt fortocska,
holdfény-tálra az asztalon. Mindből, télre, te végy –
egyberagadhat: sűrű nyelvre; sem édes, rég mi volt éhesnek elég.
Minden igaz méreggé ittasult közben. Vagyis
lent nincs, s mit elvenne. Kulcs, mondat –
ragadhat itt: barangold el az igazit; épp e mással ép, mit nem ér.
Szegény, csak érzék; eszménye – hogy benyit, úgy akárhova,
emitt hült máglyák alusznak? Elfúlt metafora is éghet; ugyan fejük se emelik.
Röstelkedve behímezhetnék egy ajtót. Motyog, „bár e megértés kísérhet”.

Fél (– törvényűen) –

2005. december 27.

Pomogáts Béla

Magyar identitás – magyar irodalom*

Nemzet és irodalom

Azok között a fogalmak között, amelyeket a magyar történelem szentesített, és a közmegegyezés elfogadott, a nemzet és az irodalom fogalma mindig egymással szoros kapcsolatban állt. Teremtő kölcsönösség jött létre közöttük, egyfelől a nemzeti történelem s azok a törekvések, amelyek a történelem során érvényesülni kívántak, és igen gyakran vereséget szenvedtek, mindig meghatározták irodalmunk vállalt feladatait, küldetésűdatát, többnyire abban az értelemben, hogy magának az irodalomnak kellett helyreállítania a nemzet megromlott szellemi egyensúlyát, vagy megtört politikai és kulturális egységét, másfelől hagyományosan az irodalomba konstituálódtak azok a személyiségjegyek, amelyeknek összessége a magyarság nemzeti jellegét teszi.

A magyar történelem évszázadai során Balassi Bálinttól Berzsenyi Dánielig, Vörösmarty Mihálytól Ady Endréig és Illyés Gyulától Nagy Lászlóig a nemzet és az irodalom egymással lényegi kapcsolatban álló fogalmakat alkottak. E fogalompáros valóságos Janus-arccal néz ránk a múltból s bizonyára a jelenből: ami az egyik oldalról szemlélve egy történelmi emberközösség küzdelme a megmaradásért, az a másik oldalról magasrendű művészi értékek történelmi folytonossága és rendszere, s ami az egyik nézetben gondolat, költői kép és versforma, az a másik nézetben emésztő küzdelem és győzelem azért, hogy tizenötmillió ember otthont találjon a népek közösségében, és képes legyen kibontakoztatni a maga szellemi és erkölcsi értékeit.

Nemrégiben Kolozsváron jártam, hogy a nagy múltú Erdélyi Múzeum Egyesület elnökének, Egyed Ákosnak a felkérésre előadást tartsak a gróf Mikó Imre születésének kétszázadik évfordulója alkalmából rendezett tudományos emlékülésen. Az „Erdély Széchenyijének” nevezett kiváló államférfi, akinek nevéhez nem csak az Erdélyi Múzeum Egyesület, hanem a többi között a kolozsvári tudományegyetem létrehozása is fűződik, egyik tanul-

mányában (Irányeszmék. Budapesti Szemle 1861.) arról beszél, hogy a magyar történelem során több alkalommal is, így például a szabadságharc bukását követő önkényuralom idején, előállott az a helyzet, hogy a nemzet által fájdalmasan nélkülözött önkormányzatot a kultúrának, mindenekelőtt az irodalomnak kellett pótolnia. „Nekünk, magyaroknak – hangzik Mikó okfejtése – jelenleg sem a politikai intézmények, sem más nemű viszonyaink egyéni kifejlődésünk tekintetében nem nyújtják azon hatalmas segínyt és biztosítékokat, melyeket a régiekben bírtunk. (...) Azon meggyőződés, hogy a magyar saját nyelve és nemzetisége életfájának gyökeréről kíván tovább is táplálkozni, saját szellemében és fogalmai szerint, saját irodalma segítségével művelődni, hogy tehát sem egyéni létét feladni, sem műveltségének idegen s természetével és geniuszával össze nem férő alapot és eszközt elfogadni nem hajlandó, azt hiszem, nem csak az én meggyőződésem, de mindnyájunké.”

De lássunk egy huszadik századi író is, nevezetesen az 1948 után párizsi, majd londoni emigrációban tevékenykedő kiváló szociográfust és publicistát, Szabó Zoltánt, aki Hungarica varietas (Korkép 1974-től) című esszéjében a következőkben jellemezte irodalmunk nemzeti felelősségűdatát és történelmi szerepvállalását: „Az irodalmi nemzetet – mint minden nemzetet – az a bizonyos, >>mindennapi népszavazás<< tartja össze. Vagyis egyéni döntések az együvé tartozás mellett. Mihelyt az összetartozás-tudat az írókban, kifejezése a szellemi életben elhalványul vagy elnémul, az irodalmi nemzet gyöngül, a minőség rokkan, a tehetség elbátortalanodik, az értelem eleven erői elszikkadnak, a szellemi élet vérkeringése elakad. A nemzet megszenved. Megsemmisíteni birodalmakat lehet. Nem irodalmakat. A Római Birodalom megsemmisült. A latin irodalom megmaradt. A Római Birodalomból a romjai maradtak meg. A Római Birodalomból az maradt meg, ami latinul kifejeződött”.

Igen, a magyar irodalom mindig történelmi erőközpontnak, közéleti tényezőnek, talán így is mondhatom: „hatalmi ágnek” számított, felelősége nem csak az irodalmi alkotás minőségére vagy igazságára terjedt ki, hanem a nemzeti közösség fejlődésének, mi több, fennmaradásának előmozdítására is. Innen ered a magyar irodalom mindmáig ható tudatos elkötelezettségvállalása a

nemzeti történelem, a nemzeti élet „sorskérdéseinek” megoldása iránt, az a közösségi és közeleti éthosz, amely ennek az irodalomnak még a formateremtő erőfeszítéseit, merész kísérleteit, akár önfeledt játékait is áthatja. Nem kell feltétlenül politikai írónak, írópolitikusnak lenni ahhoz, hogy valakinek a műveiben erősebb visszhangot verjenek ezek a „sorskérdések”. Nemcsak Zrínyi Miklós, Petőfi, Ady, József Attila és Illyés ad számot a nemzeti történelem tapasztalatairól, törekvéseiről és fájdalmairól. Mint titkos vízjel, ott rejlik ez a történelmi és közösségi érdeklődés, küldetésstudat és felelősségvállalás az Istenhez forduló Balassi Bálint, az elmúlás hatalmán merengő Berzsenyi Dániel, a szerelmi évődésbe feledkező Csokonai Vitéz Mihály, a romantikus végtelennel küzdő Vörösmarty, a köznapi józanságot hirdető Arany, az európai szellem értékeit mentő Babits, az ősi mitoszok tanításán okuló Weöres Sándor vagy az emberi történelem drámai válságaival számot vető Juhász Ferenc műveiben is. Valóban, nincs magyar író, aki függetleníteni tudta vagy akarta volna magát a közös tapasztalatoktól, gondoktól és tennivalóktól, s ha a magyar irodalmat a történelem alkotásának és szellemi intézményének tekintjük, meg kell bizonyosodnunk arról, hogy az irodalom mindenekelőtt a nemzeti élet alakítója, a nemzeti tudat őre és letéteményese.

Nemzet és történelem

Kivált nehéz korszakokban tapasztaljuk mindent, midőn balszerencsés történelmi fordulatok – és ilyenek, fájdalom, végigkísérik távolabbi és közelebbi múltunkat – sodorják válságba és veszedelembé a magyarságot és a történelmileg létrehozott nemzeti intézményeket. Irodalmunk felelősség-tudata éppen ezekben a korszakokban mutatkozik meg igazán. Ahogy Németh László mondja: „A magyar irodalom legjellemzőbb, tanulmányozásra legvonzóbb korszakai mindig akkor alakultak ki, amikor a remény vetését elrontó jégverés után az előtapogató élni akarás szigetekbe verődik, s a reménytelen önfeláldozás lassan megint kitermeli a reményt”. Igen, irodalmunknak a maga nyolc évszázados története során mindig ez a szerep jutott: helyre kellett állítania a nemzet megbomlott szellemi egyensúlyát, lelki elégtételt kellett szereznie a pusztító vereségek után, fel kellett támasztania a

csapások súlya alatt megroppant történelmi életerőt.

Így történt ez Mohács után, midőn Bornemisza Péter, Balassi Bálint, Heltai Gáspár költeményeiben és krónikáiban forrott össze ismét az a virtuális Magyarország, amely a csatamezőkön elveszett. Így történt azoknak az erőfeszítéseknek a veresége után, amelyek a 18. század végén próbálták a független, korszerű Magyarországot megteremteni, mikor is a nyelvújító Kazinczy Ferenc és a romantikus Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály támasztotta fel a Vérmező mocskába fulladt közös reményeket. Így történt Világos után, midőn Arany János, Madách Imre, Kemény Zsigmond és Jókai Mór könyvei teremtették újjá a nemzet szellemét, adtak hangot a szigorú önvizsgálatnak és festettek a sötét egekre szivárványos reményt, és így történt az első világháborús vereség, a modernizációs kísérletek kudarca, a történelmi Magyarország felदारabolása után, amikor Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, József Attila és a népi irodalom: Illyés Gyula, Németh László, Tamási Áron kerestek megtartó erőt a hagyományban, és új vezérlő csillagokat a demokratikus átalakulás eszméiben.

Történelmi feltámadásoknak és újabb zuhanásoknak voltunk részesei-tanúi azóta is, és elmondhatjuk, hogy irodalmunk e feltámadásokból is kivette részét, és a zuhanások után is kereste a nemzeti önismeret és önbizalom megújulásának, az alkotó erők felkeltésének lehetőségét. Vagy nem ezt tette-e az ötvenes évek súlyos megpróbáltatása, az 1956-os magyar forradalom tragédiája után Illyés és Németh, Déry és Kodolányi, Vas István és Örkény István, Jékely Zoltán és Pilinszky János, Nagy László és Juhász Ferenc, Sánta Ferenc és Csoóri Sándor, az az új magyar irodalom, amely a kommunista diktatúra máskülönben szellemi sivárságban telő évtizedeiben, éppen a diktatúrával szemben kibontakozott? És akkor még nem is említettem a kisebbségi magyar irodalmakat, amelyek a maguk esztétikai ambíciói mellett természetes módon vállalták a méltatlan helyzetbe szorított magyar nemzeti közösségek szolgálatát: az erdélyi Áprily Lajosra, Reményik Sándorra, Kós Károlyra, Tamási Áronra, Dsida Jenőre, Kányádi Sándorra, Sütő Andrásra, Szilágyi Domokosra, a felvidéki Mécs Lászlóra, Győry Dezsőre, Fábry Zoltánra, Dobos Lászlóra, a délvidéki Szirmai Károlyra, Szenteleky Kornélra,

Fehér Ferencre, Brasnyó Istvánra gondolok. Irodalmunk mindig a nemzeti történelem, kultúra és identitás folyamatos fenntartását szolgálta, s éppen ebben a szolgálatban találta meg a maga méltóságát és egyetemes emberi küldetését.

A magyar író a nemzeti kultúra és az anyanyelv gondozása által teszi teljesebbé saját emberségét, és ebben az emberségben lesz az egyetemes humánus szószólója, más kultúrák, irodalmak képviselőinek társa. A magyarság bizonyára azzal tette a legnagyobb szolgálatot az egyetemes emberi kultúrának és az Isten teremtő terveinek, hogy létrehozta saját nyelvét, művelődését, szellemét és így új értékekkel, hangzatokkal és színekkel gazdagította azt a sokoldalú és sokszínű egyetemességet, amelyet a teremtés és az emberiség megalkotott. Népünk a magyar kultúra és nemzeti identitás fenntartása révén teszi teljesebbé az emberi egyetemességet, minthogy az emberi nem maga sem mondhat le azokról az értékekről, amelyekkel a magyarság egészíti ki, teszi gazdagabbá a kultúra összességét. Hadd idézzem Széchenyi István szavait: „Az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait mint ereklyét megőrizni és szeplőtlen mivoltában kifejtteni, nemesíteni erőit, erényeit, s így egészen új, eddig nem ismert alakokban kiképezve végcéljához, az emberi feldicsőítéshez vezetni, kérdem, lehet-e ennél minden keserűségtől ment tisztább érzés; s ha csak mint hangya ily megdicsőítéshez egy paránnyal is hozzájárulhatunk, van-e ennél edesebb osztályrész emberek között, kiktől a lelki örömök nincsenek elzárva?”.

Széchenyi szavainak a jelenben is súlyuk és értelmük van: amit magyarság és emberi egyetemesség szoros összetartozásáról és teremtő kölcsönösségéről egykor kijelentett, az ma is időszerű feladatot és szellemi stratégiát jelent; megszabja a magyar kultúra, a magyar irodalom kívánatos és szükséges stratégiáját is.

Egy Illyés-parabola

Illyés Gyula egy ma már klasszikus paraboláját szeretném idézni, amely által – Németh László *Izony* című regényének francia kiadása alkalmából – irodalmunk sajátos természetének dolgában szerettem volna eligazítani az idegen olvasót. „Képzeld el – írja Illyés –, hogy egy kiváló tehetséges ember arról ír regényt, hogy mit szenved egy

falu a Duna kiöntései miatt. Csak gratulálni tudunk, hogy művészetével ilyen nemes tárgyat emel föl. Képzeld el aztán, hogy ugyanannak a népnek a legnagyobb drámaírója arról ír tragédiát, miért nem sikerült valakinek a Duna áradásait megakadályozni. De a legnagyobb költő is arról írja első, második, sőt tizedik verseskötetét, hogy a Dunát sürgősen szabályozni kell. Majd a kritikusok is azon a mérlegen mérik az alkotások értéksúlyát, hogy milyen fokban szolgálják azok az árvizek megakadályozását s mindannak a népbetegségnek, közlekedési, mezőgazdasági és közoktatásügyi bajnak, amit a zabolázatlan folyók okoznak. Elképzeld mi is a hangot, amely az áradások s azok kifogyhatatlan következményeinek huszadik ábrázolása után ingerülten fölcsattan: Hát hol a vízügyi hivatal? Hol az egészségügyi miniszter, a földművelésügyi, a hadügyi? Érthetetlen, miért gyötreti magát ezekkel épp az irodalom?”.

A magyar irodalom karakterével ismerkedő külföldi olyan parabolát kap oktatás gyanánt, amely – miként a pár vonással megrajzolt arc- és jellemképek – egyetlen merész lendülettel húzza meg az ábrázolni kívánt jelenség karakterét. A valóságos képen mindez nem sokat módosít: a magyar irodalom nyolc évszázados története során valóban igen gyakran kényszerült arra, hogy a nemzeti élet első számú intézménye, a közös törekvések első megfogalmazója és állandó képviselője, történelmi érdekek letéteményese és nagyszabású feladatok valóra váltásának szervezője legyen. És noha a jelenben működik, remélhetőleg jól működik a vízügyi hivatal, és léteznek más szorgalmas kormányzati hivatalok is, ez még nem jelenti azt, hogy irodalmunk minden további nélkül visszavonulhat a művészeti élet és alkotó munka belső körébe, s felhagyhat azzal a kezdeményező, javaslatokat tevő, közös cselekvésre mozgósító és a közélet minden dolgában szabadon bíráló tevékenységével, amelyet hagyományosan vállalt, és végzett küzdelmes történelme során.

A jelenről beszélek, és aki körülnéz a szellemi életben, az bizony megállapíthatja, hogy irodalmunk ma egyféle identitászavarral küszködik. Az elmúlt évtizedekben, az imént vázolt hagyományoknak megfelelően, irodalmunk kétségtelenül a nemzeti élet és szellem első számú letéteményese volt, az Írószövetség közgyűlései vagy az írószövetségi választmány összejövetelei amolyan „kvázi-par-

lamentként” tevékenykedtek, minthogy valóságos népképviselőt híján elsősorban ezeken a fórumokon kaptak hangot a magyar nép panaszai és kívánságai. Az irodalmi életnek ezt az erősebben átpolitizált szerepét mára minden bizonnyal feleslegessé tette a bekövetkezett történelmi fordulat: elvégre, ha létrejöhetett a magyar jogállamiság, működik a magyar népképviselői országgyűlés, nincs szükség arra, hogy az Írószövetség pótparlamentként végezze a dolgát, és az irodalom a nemzeti szuverenitás első számú intézménye legyen. Mindez érzékelhető a Magyar Írószövetség és a többi írószervezet közéleti súlyának és hatékonyságának veszedelmes csökkenésében: ma már a politikai elit alig-alig figyel az irodalom javaslataira, észrevételeire és panaszaira.

Mindazonáltal nemigen valószínű, hogy az írók, mint azt sokan tanácsolják, hajlandók lennének egyszerűen visszavonulni a műhely zártabb világába. Nemcsak az írópolitikusokra vagy politikai írókra gondolok, ilyenek különben bőven találhatók mind a kormányzati, mind az ellenzéki oldalon. A politizáló, kivált a politikai pártok elkötelezettségében csatározó írástudó kissé gyanús és ellenzékeny személyllyé vált az utóbbi évek során. Bizonyára nem véletlenül, minthogy az alkotó munka számára nélkülözhetetlen szellemi függetlenség és szuverenitás igenis megjelöl egy képzeletbeli határvonalat, amelyen túl ennek a függetlenségnek és szuverenitásnak a működése megkérdőjelezhető. Kétségtelenül akadnak írók, akik már régen átlépték ezt a bűvös vonalat, és ma már inkább a politikának: a hatalomra jutásnak, a hatalom megtartásának, mint az irodalomnak, a szellemnek az emberei. Kár értük, ugyanis a szellemi életben (is) fellépő személyiség belső és külső szuverenitása olyan értéket jelent, amelyet éppen a nemzet és a nemzeti kultúra érdekében szükséges volna fenntartani.

Az irodalomnak, mint szellemi és nemzeti intézménynek, azonban akkor is van közéleti, sőt (nem félek a szótól) politikai szerepe és jelentősége, ha maguk az írók csak részlegesen, csak „állampolgári” jogon és körben politizálnak, vagy éppen teljesen távol maradnak a politikai küzdelmekről, s nem kívánnak részt venni a különféle pártok és mozgalmak életében. Magának az irodalomnak, persze csak közvetettebb módon, lehet közéleti szerepe, és ez így helyes, minthogy a kultúra sohasem vállalt fel napi politikai vagy taktikai jellegű feladatokat.

Az irodalom, mint nemzeti intézmény

Mindez egyrészt azt jelenti, hogy irodalmunknak ma is, mint nemzeti intézménynek kell működnie. A magyar irodalom mindig is a magyarság szellemi és erkölcsi létének látható intézménye volt, annak a Renan által meghatározott „mindennapi népszavazásnak” az organizátora, amelytől a nemzetek, különösen a saját erejükre hagyott kis nemzetek kapják ellenálló erejüket és belső szuverenitásukat. Azt is jelenti ez, hogy az irodalomnak az elkövetkező időkben is kell bizonyos közügyiközéleti szerepet vállalnia. Mindenekelőtt vállalnia kell a nemzeti identitás és kultúra védelmezését, egy virtuális közösségi és erkölcsi kódex kialakítását és fenntartását. Az irodalomnak ez az erkölcsi jellegű közösségi szerepvállalása nélkülözhetetlen abban, hogy a mögöttünk lévő zavaros huszadik század diktatórikus berendezkedésének nyomása alatt megsérült vagy megroppant erkölcsi és szellemi értékek ismét hatékony történelmi erőt jelentsenek, egyáltalán abban, hogy ezek az értékek helyreálljanak.

Másodjára az irodalomnak stratégiai feladatai és lehetőségei vannak a magyarság (legalább) szellemi és lelki egységének a helyreállításában. Volt idő, voltak idők, amikor maga az irodalom fogta össze a nemzetet, s ha a jelenben azt látjuk, hogy a magyarságot a Kárpát-medencében államhatárok darabolják szét, s a magyarság egy igen nagy része szerte a nagyvilágban szétszóródva él, megint csak azt mondhatjuk, ilyen idöket élünk ma is. Igen: a magyarság nemzeti egységre vágyik, történelmi és lelki szüksége van arra, hogy Kolozsvárt, Marosvásárhelyt, Pozsonyt, Kassát, Szabadkát – és persze a nyugati világban élő magyarokat is – bekapcsolja a nemzeti élet vérkeringésébe. Ez a vérkeringés ma elsősorban a nemzeti kultúra egyetemes és egységes rendjében képzelhető el és valósítható meg. Szerves rend ez, élő organizmus, amelynek igen fontos ereit kötötték el a magyarságra kényszerített úgynevezett békeszerződések: Trianon és Párizs. Következésképp általában benualtság jött létre, nemcsak az elszakított magyar népcsoportok, hanem az anyaország esetében is.

Irodalmunknak, egyáltalán kultúránknak, a jövőben ezt a benualtságot kell orvosolnia, a természetes vérkeringést helyreállítania.

Közös felelősség ez, mindannyiunkra hárul, és közös munka, amely mindannyiunk számára feladatot jelent. Függetlenül attól, hogy milyen politikai pártok vagy ideológiák szerint látjuk a nemzet további teendőit, és függetlenül attól, hogy melyik ország útlevelével a zsebünkben utazunk. A századforduló (az ezredforduló) nagy feladata, hogy irodalmunk továbbra is vállalja a nemzet szolgálatát, s a jövő kialakításában stratégiai szerepe legyen. Erkölcsi örökségünk valóságos kontinens, biztos alapzata ma is: nem sodorhatják el sem az országon belüli nézeteltérések, sem a kívülről érkező viharok.

A nemzeti életnek és kultúrának van egy igen jelentékeny köre, amelyben az irodalomnak mindeneke előtt továbbra is a maga hagyományos nemzetfenntartó munkáját kell végeznie. A szomszédos országok magyar kisebbségi irodalmaira gondolok, amelyeknek más szellemi intézmények híján ma is elsőrendűen vállalniuk kell a nemzeti tudat, az összetartozás, a szellemi hagyományok fenntartásának, védelmének és gondozásának történelmi feladatát, s emellett nem könnyű helyzetben ápolniuk kell a Duna-tájon élő népek történelmi összetartozásának eszméjét is. A kisebbségi irodalom, Németh László szavával élve, ma is „a szellemi élet mindenese”, és a kisebbségi író helyzetét tekintve is érvényes az, amit Németh mondott a kelet-európai íróról annak idején: „Az író, ha író akar lenni, be kell ülnie a néptanító katedrájába, nyakába kell venni a béna tudományt, s hogy levegőhöz jusson, tisztítania kell a levegőt és irányítani a politikát”.

Igen, ez a közösségi küldetés, egyszersmind felelősségvállalás a kisebbségi magyar irodalmak forrása és éltető ereje ma is, az irodalomnak a hiányzó kulturális intézményeket, felső iskolákat, kutató műhelyeket kell pótolnia, s az író sem lehet csupán művész, vállalnia kell a történész, a szociológus, a néprajztudós, a publicista, s kultúra-szervező feladatait is. Nem kevés önérzettel mondhatjuk, hogy a magyar nemzetiségi irodalmak, miközben vállalják és végzik e sokféle, sok irányba mutató feladatot, esztétikai értelemben is magasrendű művészi értékeket hoznak létre, talán elegendő, ha az erdélyi Sütő András, Székely János, Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Bálint Tibor, Szilágyi István, Szóts Géza, Markó Béla, a szlovákiai Dobos László, Duba Gyula, Tözsér Árpád, Cselényi

László, Gál Sándor, Grendel Lajos, a vajdasági Gion Nándor, Domonkos István, Tolnai Ottó és a kárpát-aljai Kovács Vilmos, Vári Fábrián László, Balla D. Károly műveire hivatkozom.

Ebben a tekintetben észlelhető a jelenben bizonyos különbözőzés (vagy talán fáziseltolódás) a magyarországi és a határokon túli magyar irodalmak között. A magyarországi irodalom könnyebben enged a kortárs világirodalom nyelvfilozófiai, nyelvkritikai törekvéseinek, felelőssége nem olyan súlyos, mint a kommunista korszak (vagy éppen a két világháború közötti kor) évtizedeiben, minthogy a kifejlődött, és ha nem is tökéletesen, de mégiscsak működő demokratikus intézményrendszer felmentette a közvetlen közéleti cselekvés terhei alól. A kisebbségi magyar irodalmakat ez a felelősség továbbra is köti, és éppen a jelenben, például az erdélyi magyar irodalmi kultúrában, komoly viták folynak arról, hogy vajon az írónak továbbra is vállalnia kell a „nemzetszolgálat” erkölcsiségét, avagy elutasíthatja a közélet kihívásait. A Sütő András életműve körül zajló, nagyon szerencsétlen vita, amely időnként a közönséges rágalmozás eszköztől sem tartózkodik, lényegében a kisebbségi irodalom közéleti-nemzeti felelősségvállalása és szerepe körül folyik.

A magaskultúra helyzete

Amikor a magyar irodalom jelen helyzetét tekintjük át, nem lehet figyelmen kívül hagyni a „magaskultúra” iránt érezhető módon mindinkább megnyilvánuló közönyt. A nyolcvanas években minduntalan lehetett tapasztalni azt az érdeklődést, amelyet a „kultúrafogyasztó” közönség táplál az irodalom, és általában az értékes kultúra iránt. Az író-olvasó találkozókon népes közönség érdeklődésével találkoztak irodalmunk alkotó egyéniségei és az új magyar könyvek, a budapesti villamosokon és autóbuszokon az akkor igen népszerű Olcsó Könyvtár sorozatban a közönség elé kerülő Tolsztoj-, Dickens-, Móricz Zsigmond- és Németh László-regényeket olvasták a fiatalok, és emlékszem arra, hogy például Galgóczi Erzsébetnek a nyolcvanas évek közepén megjelent Vidravas című regénye, amely a Rákosi-féle zsarnokság törvénysértéseit leplezte le, több mint hetvenezer példányban kelt el. A rendszerváltás után ez az érdeklődés és általában az irodalom, a „magaskultúra” tekintélye igen

szomorú erózió áldozata lett. Ennek bizonyára szociológiai és mentalitástörténeti magyarázata van: egyrészt a megélhetés és a vagyonszerzés után folyó hajszá elvonta a közönség érdeklődését a kultúrától, másrészt a nagy példányszámban terjesztett és propagált „tömegirodalom” vagy a szenzációhajhász televíziós műsorok magukhoz vonzották az olcsó szórakozásra és kikapcsolódásra vágyó közönséget.

Az értékes irodalom könyvkiadói adatai időnként megdöbbenőek: valamikor egy kiváló magyar költő, mondjuk Illyés Gyula, Weöres Sándor, Pilinszky János, Nagy László és Juhász Ferenc új kötetei többes példányszámban kerültek az olvasó elé, ma egy verseskötet jó, ha négy-öt száz példányban jelenik meg, ennek nagy része a könyvtárakba kerül, és a költő természetesen nem kap semmiféle honoráriumot. Léteznek írók, nagy hagyományú írói életművek, amelyek szinte a feledés homályába vesztek: kinek mond ma valamit Benjámín László kötetése és Sarkadi Imre elbeszélő művészete, de alig esik szó olyan klasszikus huszadik századi magyar írókról, mint Kassák Lajos, Füst Milán, Kodolányi János, Déry Tibor, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes vagy Örkény István. Németh Lászlóról jóformán csak fanyalgó véleményeket hallok mostanában, Illyés Gyulát pedig egyszerűen csak rágalmazni illik, a napokban jutott el hozzám egy (máskülönben „jobbaldali” irányt követő) folyóirat, amely Illyés korszakos költeményét: az 1956-os forradalom idején nyilvánosságra került Egy mondat a zsarnokságról című nagy történelmi számvetést (még idézni is szégyenletes!) irodalmunk „legaljasabb” költeményének titulálta.

Mindeközben óriási közönségsikereket érnek el olyan ócskaságok és gagyik, mint a különféle „valóság show-k” vagy a „Győzike” becenévre hallgató, nem is tudom, kicsoda családi élete. Mindez valószínűleg a magyar tömegkultúra mélypontja, mindezt a felelősséget a csakis pénzügyi nyereségre („extraprofitra”) áhító médiumok tulajdonosainak és szerkesztőinek kell vállalniok, és nagyon nehéz helyzetben lesz az a kulturális politika, amely egyszer majd a nemzeti kultúra értékeinek védelmére elszánja magát. Pedig az európai integráció éppen azt tenné lehetővé, hogy nemzeti kultúránk erőteljesebben bontakozzék ki idehaza és minden korábbihoz képest nagyobb teret, gazdagabb befogadást kapjon az európai nemzetek

közösségében. Jó lenne tanulni azoktól a nemzetektől (az írekre vagy a finnekre gondolok), akik az európai integrációban megszerzett lehetőségeket jó érzékkel és igen eredményesen tudták kihasználni kulturális és így irodalmi értékeik gondozására és nemzetközi megjelenítésére, terjesztésére.

Irodalmunk egyszerre „tükre” és „mintája” a nemzet életének; „Tükör”, amely híven mutatja a magyarság történetét, akár a nemzeti tudat mélyebb övezeteiben végbemenő változásokat, és „minta”, amely vonzó és elismert értéket állít a nemzet elé. Ennek a mintának egyéni és közösségi magatartásszabályozó szerepe van, a magyar irodalom nagy egyéniségei, vagy az irodalmi alkotások népszerű hősei olyan tulajdonságokat, jellemvonásokat mutatnak, amelyeknek erkölcsi kisugárzása, világkép- és jellemformáló hatása igen nagy szerepet tölt be a nemzeti tudat történeti folytonosságának fenntartásában. Balassi Bálint, Zrínyi Miklós, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila és Illyés Gyula alakja morális példát is jelent, valóságismeretre, közösségi hűsége, eszmei következetességre tanít, és hasonló szerepük van Eötvös József, Kemény Zsigmond, Németh László regényeinek, e regények nemzeti és egyetemes értékeket képviselő hőseinek is. Az irodalmi művekből sugárzó eszmék és gondolatok, az általuk kialakított magatartásminták, az írói alkotások érzelmi hatása és személyiségformáló ereje igen fontos feladatokat láthatnak el a kisebbségi létbe taszított, vagy éppen az országtól távol élő magyarok nemzeti identitásának megtartásában.

Irodalmunkat úgy kell tekintenünk tehát, mint a nemzeti tudat letéteményesét, fenntartásának legfontosabb eszközét, ennek megfelelően azon kell fáradoznunk, hogy irodalmunk eljusson a határainkon túl élő és a világban szétszórt magyarsághoz, a magyar származásúakhoz is, jelen legyen mindennapi életükben, és segítse őket abban, hogy megismerjék a magyarság múltját, jelenét, de abban is, hogy általa őrizzék magyarságukat. Bizonyos, hogy ezek a célok és feladatok csak nemzeti irodalmunk teljes örökségének, illetve eme örökség valódi értékeinek megismerése és megismertetése által válhatnak valóra. A teljes irodalmi örökséget kell birtokba vennünk, tehát a magyar végzettel viaskodó Ady mellett az európai küldetést őrző Babits, a vidéki Magyarország krónikáját író Móricz mellett a városi Magyarország lelki helyzetét bemutató Kosz-

tolányi, a nemzeti programon dolgozó Németh László mellett a modern művészet egyetemességét hirdető Kassák, a népi mozgalomnak elkötelezett Illyés mellett a városi Radnóti, a baloldali eszméket valló József Attila mellett a katolikus Dsida Jenő szellemi örökségét. Természetesen nem szabad beérnünk pusztán a magyarországi irodalom birtokba vételével, arra kell törekednünk, hogy az egyetemes magyar irodalmi kultúrát közvetítsük, illetve sajtáítsuk el.

Az irodalmi hagyományok, az egyetemes magyar irodalom eredményeinek teljességre törekvő birtokba vétele mellett ügyelni kell az értékelés, és ennek nyomán a kiválasztás igényességére, mégpedig arra, hogy irodalmunknak azokat az alkotó egyéniségeit, azokat a műveit helyezzük előtérbe, akik és amelyek művészi, illetve erkölcsi értékeik következtében alkalmasak a nemzeti tudat ápolásának alátámasztására. Már csak azért is, mert az igazán tartalmas nemzeti tudat és anyanyelvi kultúra csakis a valóságos értékek szellemi birtokba vétele nyomán fejlődhet és maradhat épségben, a hamis művek, a kérészéletű sikerek támogatása nem építi, hanem éppenséggel rombolja egy emberi közösség kulturális kohéziós erejét.

Meggyőződéssel mondhatjuk, hogy nem valamiféle nemzeti retorika teremt értéket, hanem az igazi érték hozza létre a nemzeti kultúra karakterét, s alapozza meg a nemzeti tudatot.

Az irodalom – és különösen a magyar irodalom – ugyanakkor sohasem egyszerűen a gondolat és a szó művészete, hanem intézmény is: a nemzet szellemi létének intézménye. Ezt az intézményt kell a jelenben is megtartanunk régi erejében, hatékonyságában és folytonosságában. Mindez nem egyszerűen művelődéspolitika, hanem valójában nemzeti politika, és ennek a politikának tudnia kell, hogy a magyar irodalom, amely nehéz történelmi korszakokban mindig a nemzet mentővára, oltalmazója és nem egyszer megtartója volt, a jövőben is nemzeti létünk egyik biztosítója és gondozója lesz. A magyarság ugyanis nemcsak nyelvében él, hanem irodalmában is.

**Előadás az Identitás Szabadegyetemen 2005. november 4-én, Nagykanizsán*

Szabó László (Galánta): Figura I.
33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005.

Szálinger Balázs

Vándorlegény és a vadkan

Hazatévedt vándorlegény
vert sátrat a hon peremén
papírból, hogy irkafirka
vándorújtját versbe írja.
A sátrától messze nem ment,
de egyedül lenni sem mert,
s hívására ködalakban
megjelent a hegyi vadkan.

VÁNDORLEGÉNY

Istenhozzád, híres állat,
mégse vittem többre nálad,
én is csak köd vagyok, s talán
nem ülök meg a hegy fokán,
lecsúszhatok felerészben,
s a csatári völgyben végzem
a hajnali harmatokban,
mert idegen vizet hoztam.

VADKAN

Istenhozzád, vándorlegény,
aki köd a hegy peremén,
két hon között horgonya van,
s aki horgonyt dob, hontalan,
földi, mégis addig bátor,
amíg áll a papírsátor
a csatári hegyközségben -
ezért hívtál, hogy azt védjem?

VÁNDORLEGÉNY

Hívtalak, hogy elmeséljem
vándorútnyi tévedésem,
s hol szorítja a rá mért öv,
oldozd fel a hazatéröt.
Hívtalak, hogy véd a váram,
mert te többre vitted nálam:
azért, ami neked megvan,
én tíz évet vándoroltam.

VADKAN

Nem leszel több, vándorlegény,
aki köd a hegy peremén,
attól, ha most eljátszhatod
idegenből hozott dalod.
Nem kaptam én arra hallást,
tőlem nem nyersz feloldozást.
A sátradbán, ott keressed,
amíg még áll, írd a versed.

VÁNDORLEGÉNY

A versemhez béke kell és
hátszág és déli fekvés,
bonthatatlan köd a tájra,
melyben vadkan áll, a strázsa,
hosszú erdők réme, öröm,
csillag alatt fészkelődjön,
s legyen dühös, ha toll gyanánt
ködbe mártom az agyarárt.

VADKAN

Nagyot tévedsz, vándorlegény,
csak téma kell neked, nem én;
a természet termékenyit?
Hogy az neked való, ne hidd:
a természet öntudatlan,
s te nem vagy az ködalakban,
álmaidban dicstelenül
idegenek hóbortja ül.

VÁNDORLEGÉNY

A természet mégis neszez
versemben, s jó otthona lesz!
Még neked is lesz ott helyed,
morgásoddal jelölheted,
s ami végre megszületik,
száz versemnél is igazibb,
otthoni táj és természet
együtt alkot csodaszépet.

VADKAN

Nem kell ahhoz hazajönni,
írd az elsőt, s jön a többi,
hiába szól hidegben,
megáll úgy is idegenben,
utad előtt sosem írtál,
ha baj ért, csak félresírtál,
más vidéken tanultad ki
a bajodat eldalolni.

VÁNDORLEGÉNY

Ha költőként nem térhetek
haza, fogadj el, mint gyerek,
itt nőttem föl, ismer Csatár,
tava mellett még házam áll,
honnan tudtam volna, vadkan,
hogy hívhatlak ködalakban?
Jó gazdaként csak találj rám,
hazajött egy tarkabárány.

VADKAN

Bárány voltál, birka lettél,
tarkaságod bőrre sem fér,
bizalmatlan a jó gazda,
más portába folyt a haszna,
aztán - nem a bölcsöd szava:
költőseged hozott haza,
az meg, mivel máshol termett,
itt csak papírágyba fektet.

VÁNDORLEGÉNY

Egyet kérek, híres állat,
nem is kértem többet nálad,
mellkasomat feléd tartom,
hagyj jöttmentként itt meghalnom,
szórd szét merész papírsátram,
köd előttem, köd utánam,
s leljem végső nyugalمامat
a hazai csillag alatt.

VADKAN

Testedre, te nyughatatlan,
hosszú éltet mér a vadkan,
mindig más és más hatalom
jelzálaga ül házadon,
álmos ködben legelőket
láss, de tudd, hogy másnak nőnek,
körülötted nőjön honod,
sírodon se találj gyomot.

Kunos Krisztina: Minotaurusz (Bronz)
33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005.

Pék Pál

A levetkezettek

(Szodoma, IV.)

Mi már csontig levetkeztünk.
Lettünk tévedt áldozat.
Cigány kelet gögje vont, ma
árnyak öble, napnyugat.

Éhes falka, ahogy föl-le
jártunk künn a dombsoron,
megértettük, hogy az ólak
büzében az itt – sehol.

Egy vacak világ malmaiba
forogatott új pirkadat,
s elíszkolt a rügyek népe,
elnémult a tiszta hang.

Kútjaink is dögöt ettek.
Csak az idő vasfoga
örölt bent, és árnyéktalan
süllyedt el a kő, a fa –

Önmagáért tátozhat most,
aki oda visszanez –
Földet lát, hol isteneit
befalazza már az éj.

Mégis itt

Bomlott hanton kuporog / de
kés a kézben / éven át / jobbra
balra köpdősött / mint kormát
köpi szét a láng / s vele minden
megtörtént / hát kibicsaklott
tett a szó – / Bőrét vedli /
megmaradhat / kígyó testben
a kígyó

Mindamellett napra nap / és ki-
választ még valakit – / Őlében
a fagy lobog / s bár szeme szája
hazudik / mégis itt / hol hit a hitbe
beleég / hisz más helye / annak sincs
a tiszták közt / ki újra kezdi
nélküle

Naconxypánban nő a köd

„Ha pokolra jutsz, legmélyére térj:
az már a menny. Mert minden körbeér.”
Weöres Sándor

pillámon sár de
kerub ül fölötte és
többé nem beszél

boldog sorsa még
mennypoklommal egy másik
mennyel összeér

csupán az égi
fenyvesekben bámul kit
értem elhagyott

egy szélütött arc
ürében ki voltam és
már nem vagyok

egy halott táj és
vadvizeken amit az
ege tükrözött

mi fordul itt bár
Naconxypánban hajnal
óta nő a köd

s töretlen álom
fúl a ködbe s árad a
lomha pinceszag

házam hazám és
hazám a házam hiszen
minden körbetart

Horváth Péter

Ötvenhat csepp vér

A gát mögött gyújtottunk tüzeket. Ugráltunk át a lángon, hülyültünk, nem vettük észre, amikor az oroszok jöttek. A Herceg vezette őket, vagyis hogy a szovjet tanácsadó elvtárs a városból, nem tudom mi volt a rangja, mindenki Hercegnek hívta, mert magas volt, jóképű, és mindig mosolygott. Még amikor ütött, azt mondják, akkor is. Térdre, azt mondja, jobtvojematy. A lányok elfutottak, mi maradtunk csak ott, kilencen. Azazhogy tízen, mert a hat kitelepítetten meg rajtam kívül ott volt még a Lobo meg a Beás és persze a Medve, meg az a biciklis kölyök, akit egyikünk se ismert. A Herceg odasétált mögé, elővette a pisztolyát, mondott valamit oroszul, amin a vele lévő szovjet elvtársak nevettek. Csönd volt különben a gátnál, esteledett, csak a vajak károgtak a tarló fölött, meg az égő uszadékfa ropogott, ahogy szétpukkantak benne a vízbuborékok. Én nem félttem különösebben, az uszadékfa senkié, tűzgyújtási tilalom csak a nyáron volt, most pedig október közepét jártuk. Talán csak jókedvük van nekik is, gondoltam, mármint a szovjet elvtársaknak, és velünk akarnak szórakozni kicsit. Nem mondom, évekkal azelőtt még bármi lehetett volna, de Sztálin elvtárs halála után már nem vittek el senkit a faluból, csak beszolgáltatáskor, ha nem adta be önként, amit elvártak tőle. De akkor is inkább az öregeket tartották bent, amíg a család be nem adta, amit muszáj volt. Igazság szerint inkább mi szivattuk az ávosokat, kiszúrtuk az autójuk gumiját, meg seprűnyelet nyomtunk a kipufogójukba, de a szovjet elvtársakkal sose überkódtunk, azokat annyira utálta mindenki, hogy csak akkor köptek utánuk, amikor nem láthatták. Én nem utáltam őket, tudom, hogy hősi életüket áldozták, hogy felszabadítsanak minket a fasiszta hordák elnyomása alól, és csak azért maradtak itt, hogy segítsenek az elvtársaknak a rendet fenntartani. Megmondom őszintén, világeletemben szerettem a forradalom atyját, a nagy Lenin elvtársat, és miután meghalt, szerettem a Sztálin elvtársat is, a szovjet nép a mi édestestvérünk, tőlük jöttünk mi is valamikor régen, onnan tévedtünk idáig, a mi édes, szép magyar hazánkig.

Szóval térdeltünk a nyirkos tarlón, vártuk, hogy mi lesz. A Herceg megint mondott valamit, aztán elsütötte a pisztolyát az idegen kölyök mögött, az meg eldőlt, mint a zsák. Akkor odaugrott hozzá két gimnasztyorkás, talpra állították, de az megint csak elzuhant. A Herceg ekkor megint mondott valamit, de már nem mosolygott. Haza, azt mondja nekünk, pasli damoj, meg hogy senki nem látott semmit, nyilzja szmatrity. Futottunk vagy két kilométert. Azt hittem, kiköpöm a tudóm, mire megálltunk a régi gátórház mögött. Ott lihegtünk mind a kilencen, jó ideig egyikük se tudott megszólalni. Medve kilesett a fal mögül. Elmentek azt mondja. A mocskok. Ezt nem tudom, ki mondta, akkorra már teljesen besötétedett, a hangot se ismertem fel, hát mind lihegtünk meg köpködtünk még. A régi gátórház a háborúban annyira elpusztult, hogy csak három döngölt fala maradt, a köveket rég kiszedtük belőle és hazahordtuk, mint az épen maradt gerendákat is, mégis visszhangzott, ahogy dobogott a szívünk, meg ahogy szuszogtunk. Mit gondoltok, kérdezte aztán a Robi, meghalt? Mitől halt volna meg, mondom, hát a csak levegőbe lőtt mögötte a Herceg, nem hülye az, mondom, csak ruszki. Erre vagy öten, hogy minden orosz hülye. Mondtam nekik, hogy ha hülyék lennének, soha nem nyerik meg a háborút. Kuss, azt mondja erre a Medve, menjünk vissza, azt mondja, nézzük meg mi van vele, mármint hogy az idegen gyerekkel. Senkinek nem akaródzott menni, de ő erősködött, hogy nem hagyhatjuk ott azt a fiút csak úgy, akkor se, ha nem ismerjük. Végül a Robi azt mondta, elkíséri. Ezek ketten mindig egy követ fújtak, pedig a Robi egy kitelepített színész kölyke volt, a Medve meg rendes parasztyerek, csak az anyja volt városi, valami zongoratanárnő vagy mi, nem is bírta a falut sokáig, úgy mellbe rúgta a tehenük, amikor a Medve öt éves volt, hogy nem bírták belőle kikezelni, és tavaszra meghalt. Talán ezért barátkoztak össze, mivel egyiknek se volt anyja. A Robié nem halt meg, állítólag elköltözött, szóval disszidált, amikor a színészt kitelepítették, ő nem jött velük hozzánk, Sármagyarosra, nem is írt nekik soha egy sort se ide. Na, elég az hozzá, hogy a Medve és a Robi visszamentek a tarlóra, mi meg bevettük magunkat a kocsmába. A kocsmá persze zárva volt, mert a Lajos bának korán kellett csukni valami rendelet miatt, de a hátsó ajtón mindig be lehetett menni hozzá egy pofa pálinkára, amit a pincében főzött, meg

savanyú bora is volt, elásott benzines hordókban tartotta a méhkaptárak alatt. A kocsmá ablakai be voltak deszkázva, nem látszott ki az utcára, ha volt bent valaki. Még meg se ittuk az első kört, amikor a Robi meg a Medve visszajöttek. Na, mi van, kérdeztük, mi van a gyerekekkel? Semmi, azt mondja Medve, nem volt már ott, csak a kerékpárja. Az meg hogy lehet, kérdezte a Genya, mer az meg egy ilyen lassú felfogású valaki, amúgy mokány, erős kölyök, végigbukta a hat osztályt, mire kimaradt, hiába volt az apja gyáros valamikor. Ez a Genya még a Beásnál is hülyébb volt, de hát gondolom ezt nélkülük is tetszenek az elvtársaknak tudni.

Teljes pontossággal már nem emlékszem, hogy ki mit mondott akkor, de a prímet biztos, hogy a Medve vitte, a Robi meg szekundázott neki, hogy micsoda világ, ahol a félelemben belehal valaki. Pedig nem tudhattuk, hogy az a gyerek tényleg meghalt vagy mi lett vele. A szovjet elvtársak biztos beszállították a városi kórházba, én ebben egészen biztos vagyok, de nem mondhattam nekik, tetszenek érteni. Azt is a Medve mondta, hogy Pesten vannak valami gyűlések, meg hogy ez az egész rendszer nem fog így maradni, majd meglátjuk, és hogy ők is mehetnek majd középiskolára, meg hogy a Robi apja újra a Nemzeti Színházban fog játszani, mert nem a származás meg a párthűség számít, hanem a tehetség meg a rátermettség, úgy hogy még, azt mondja nekem, belőlem is lehet repülőmérnök, hiába kulák az apám. Ilyesmit dumáltunk, amikor az ávosok ránk törték az ajtót. Hogy aztán mi történt, nem tudom, mert én beugrottam a pult mögé, ki a raktáron az udvarra, át a kerítésen. Tudtam, hogy apám agyonút, ha belekeveredek. De nem jutottam haza, mer az a kurva pap, akarom mondani a Lőrinc tisztelendő elkapott, de mintha a semmiből termett volna elő, szinte nekirohantam a templom mögött. Mi van, azt mondja, fellököl, kis barom, hova rohansz úgy? Hagyjon, mondom neki, a kocsmában ávosok vannak, futok haza, magamra húzzam a dunyhámat. A fenét haza futol, azt mondja, rohansz a toronyba, harangozni. Nem én vagyok a Beás, mondom neki, hát a Beás volt mindig a csicskája, az harangoz meg söpri az udvart meg ministrál nála, mer bevette a marha, hogy a Krisztus színe előtt nem szégyen, ha valaki cigány, sőt a cigányoknak külön mennyország van fönn-tartva, cimbalommal meg tárogatóval. Ilyeneket prédikált mindig az a lökött Lőrinc pap, nem

véletlen, hogy még azoknak a felét is kiszoktatta a templomból, akik amúgy pedig még el mertek volna járni. (Még mindig vannak ilyenek egyébként náluk, akik eljárnak misére, nem értik, hogy a vallás csak ópiuma a dolgozó népnek.) De akármit mondott is a Lőrinc pap egyébként, mindig úgy tudta mondani, hogy szinte delejezte az embert, így szuggerálta vagy mi, másként eszem ágába se lett volna neki harangozni akkor este. Esküszöm a Élő Istenre és Lenin elvtársra, hogy szinte erőszakkal kergetett fel a toronyba, és én, nem hogy félre vertem volna, de alig húztam meg a kötelet, csak úgy tessék-lássék, mégis megkondult a harang, így félre kondult, tetszenek érteni, és rohantak a népek, mintha tűz lenne, ki hogy volt, bundában, gatyában, a Lőrinc atya meg zavarta mindet a kocsmába, hogy ott ölik a magyart. Pedig nem ölték, hát láttam, amikor visszamentem én is. Talán leesett egy-két pofon, attól még nem dől össze a rendszer, és a két asztal, meg az a néhány pohár, ami össze lett törve, feldőlhetett véletlenül is, és az ávos elvtársakon nem látszottak külsérelmi nyomok, csak idegesek voltak és rosszkedvűek, ami elég érthető, ha azt vesszük, hogy a fiúk nem akartak nekik engedelmeskedni, ráadásul összeszaladt a fél falu ellenük, vagyishogy nem ellenük, de azért úgyis lehetett érteni. Ott volt köztük még az én apám is, kinél karó, kinél villa, ki csak úgy, pusztá kézzel, meztelláb a gumicsizmában, de vagy hetvenen, mintha lakodalom volna, és az államvédelmi elvtársak kihátráltak a kocsmából, és eltávoztak, kérem. Igen, az alezredes elvtárs fia vezette őket, a Tibor főhadnagy úr. Csak azért mondom urat, mer ő mondta mindig, hogy bűdös kulákoknak ő nem elvtársa. Igen, kérem, értem. Halott elvtársakról vagy jót vagy semmit, igenis.

Hogy azután mi történt, azt megint nem tudom pontosan, mer én nem lehettem ott másnap az öreg színésznél, mer az apám otthon véletlenül úgy meg talált ütni, hogy az orom akkorára dagadt, hogy nem láttam ki a bal szememen tőle, és szégyelltem volna úgy a többiek elé kerülni. Így csak azt mondhatom, ami nekem is mondvá lett, hogy a fiúk, vagyis hogy a kitelepítettek, név szerint a Robi, a Málnaször, a Pávaszem, a Genya, az Ákos nevű és a Strici meg mi a faluból, szóval én meg Lobo és a Beás és a Medve, szóval elhatároztuk, hogy elme gyünk abba a szerencsétlen bálba, ami a városi tisztí klubba lett hirdetve október huszonhar-

madikára. Szüreti bálnak mondták, mégis jelmezesnek, állítólag a Herceg elvtárs akarta így, a lánya miatt, aki aznap lett tizenhat éves. Azt mondják, a tiszt klub főnöke, vagyis hogy a laktanyaparancsnok alezredes elvtárs mindenben hallgatott a Herceg elvtársra.

Azt a Medve találta ki, hogy mi is jelmezben menjünk, nehogy felismerjenek, mikor az ávósoknak visszaadjuk, amit vissza illik adni. Igen, én is kaptam jelmezt, hát a Lear királynak, hiszen tudják az elvtársak, így hívta mindenki, szóval az öreg színésznek egész jelmeztára volt ilyen láncingekből meg bugyogókból, és mikor megtudta, hogy nem heteggni akarunk, hanem hirigelni, akkor még bízott is, hogy adjuk csak meg a kommunista buláknak, hadd vessen ötágú csillagot a szemük. Mer ez is tervbe lett véve, hogy versenyezzünk, éjfélig ki mennyi nylonruhás városi bigét tud megdönteni. Úgy volt, hogy csak éjfélkor vesszük majd elő az ólmos botokat, boxert, ezt-azt, ki mit tudott magának szerezni. Igen, tudtam róla, hogy a Medvének revolverje is van, de azt nem tudtam, hogy igazi. Állítólag az öreg Téglás Imre udvarán találta, a trágya alatt, de én ezt nem hittem el neki, hát hogy kerülne fegyver a trágya alá, hacsak nem a németek hagyhatták még itt. Meg nem is olyan pisztoly volt, hanem régimódi, mint amit az első háborúban használt a nagyapám. Ha mindent elmondok ilyen részletesen, akkor ugye kivisznek Moszkvába, és lehet belőlem repülőmérnök vagy repülő tiszt?

2.

A bálban aztán minden másképpen alakult, mint ahogy terveztük, mégpedig az alezredes elvtárs lánya miatt, akit Júliának hívtak, úgy is volt öltözve, és gyönyörű volt, bár nekem a Herceg elvtárs lánya jobban tetszett, nekem a hús a gyengém, és a Szvetlána elvtársnőn bőven volt mit fogni, azaz hogy lehetett volna, ha a Medve el nem hajt róla, hogy a Dajkát ő nézte ki. Mer hogy a Szvetlána meg Dajkának öltözött. Így indultak a jelmezversenyen is, hogy Júlia meg Dajka, ami csak azért érdekes, mert a Robi meg tiszta véletlenségből Rómeó lett, a Medve meg Mercutio, valami színdarabból, amit egy Sekszpír nevű angol írt. Ez állítólag híres nyugati színdarab, arról van szó benne, hogy két ellenséges család gyerekei egymásba szeretnek, és... Bocsánatot kérek, csak gondoltam, hogy az elvtár-

sak esetleg mégse ismerik azt a polgári művet, hiszen attól még lehet valaki képzett kommunista, hogy sose járt színházban Meg azért is fontos ez a rómeósdí, mer ezek úgy beleélték magukat a jelmezük szerint, hogy tényleg egymásba zúgtak, első látásra, mármint hogy a Robi az alezredes elvtárs keszeg lányába, az meg vicaverza. Én tudom, hogy a szerelem kispolgári dolog, nálunk nem is volt ilyesmi soha, az apám szülei már kiskorában kinézték az anyámat apámnak, nem volt apelláta, össze is szoktak, mint az ő szülei meg a nagyszülei, hetedízig. Szerelem, ha van is, ritka, mint a fehér holló, én soha nem is láttam. Mégis emiatt lettek aztán a bajok, vagyis hogy egy részük, mert akkor még senki nem akart egy kis verekedésnél többet, nem hogy forradalmat.

Robi és Medve együtt nézték a nylonruhás városi bulákat. Szép volt a felhozatal jelmezes bigékben is, csak úgy nyüzsögtek traktorista komoszomolkák, farkasra váró, árva Piroskák, görbe lábú hirdető oszlopok, iksz-lábú Effel-tornyok, kitárt karú tejcsarnokok, kiéhezett Krupszkajak és dajjerolt Lomonoszov egyetemek. El lehet gondolni, hogy kiragyogott közülük Júlia és a Dada, a városi színháztól kölcsönzött, drága jelmezükben. Én a dajkát kapom el, mondta Medve, te melyiket dajkálnád, Robikám? Robi nem felelt, mintha nem hallotta volna a kérdést. Úgy bámult ki a szemén, mintha még sose látott volna nőt azelőtt. A Júlia meg őt nézte, dettó. Egész végig együtt táncoltak, de szinte nem beszéltek semmit, legalábbis amikor én direkt mellettük sétáltam, meg táncoltam el, akkor hallgattak, mint két csuka. Igazság szerint kicsit irigyeltem őket, de gondoltam, nem fog sokáig tartani nekik, mert a Robi éjfélkor előhúzza az ólmos botot.

De nem lett verekedés, pedig az ávósok is ott voltak, Ali Baba meg a negyven rabló vagy mi, ez volt a jelmezük. De még nem lett éjfél, amikor az alezredes elvtárs feloszlatta a bált, hogy Pesten lázongás van, és azonnal menjen haza mindenki, és kettőzött őrség lesz a laktanya körül meg összetartás és kijárási tilalom. Mi el is indultunk haza, ahogyan mondva lett, de ezek ketten, a Rómeó és a Mercutio, szóval a Medve meg a Robi, ezek bemásztak a laktanyakertbe, ahol ott volt az alezredes elvtársék szolgálati lakása is. Ott füttyögtek a kerítésen a lányoknak, hogy legalább az erkélyre jöjjenek ki, aztán a Robi bemászott, és akkor elkapták.

Ezt megint csak úgy tudom, ahogy mondva lett később, mert én nem voltam ott, akkor még nem. A Medve csak később mesélte, hogy a Júlia kijött végül az erkélyre, de akorra már megfogták a Robit, így csak a Medvével tudott társalogni. Tudom, nem szabadna ilyesmit mondani, de higgyék el, elvtársak, hogy az a lány nem volt egészen normális. Azt mondta Medvének, hogy bemászik a fogda rácsán az ő Rómeójához, mert hogy éppen átfér még a vasak közt, olyan kis vékonyka. Medve állítólag megmondta neki, hogy hülyeség, ilyet ne csináljon, de a csaj állította, hogy nem lesz belőle baj, mert az apja őt még a pártnál is jobban szereti, és mindig mindent megbocsát neki, és ha reggel majd látja, hogy ő és a Robi annyira szeretik egymást, mint az igazi Rómeó a Juliát, akkor majd megbocsát nekik. Medve mindenesetre utánunk nyargalt, de nem ért utol, csak már a templomban, hiába tudott olyan nagyon futni.

3.

Az meg úgy volt, hogy a fiúkkal kábé fél kettőre értünk vissza a faluba, hát látjuk ám, hogy a templomban világos van. Na, ilyet még soha, csak karácsonykor, ugye, az éjféli mise csökevényét maig nem lehetett kiírtani. Ott volt a fél falu. Robi apja hergelte őket ilyen fecskeszárnyas, fekete kabátban, meg fehér nyaksálban, hogy Pesten forradalom van, menni kell nekik is. Lőrinc tiszteletes próbálta csitítani, hogy ez nem operett, de az embereknek tetszett, amiket az öreg színész szavalt, forgatta a szemét, és olyan rettenetes hangon üvöltözött, ahogy még a tanító elvtárs se tudott, pedig az csendőr volt korábban. Az emberek felugráltak a padból, és kiabáltak, hogy elég, meg hogy le az oroszokkal, vissza a földeket, ilyesmi. Ekkor ért oda a Medve a hírrel, hogy a Robit elkapták a laktanyában. Az öreg színész ettől teljesen begözölt, feltépte a mellén az inget, hörgött és vonaglott, aztán hirtelen jeges nyugalommal megparancsolta, hogy azonnal vissza kell a városba menni, és valahogyan kerültek fegyverek is, én nem tudom, honnan, de lettek karabélyok, pisztolyok, meg dupla-csővű vadászpuskák, és hát visszamentünk.

Medve futott elöl, mindenkit lehangyott, nem véletlen, hiszen tetszenek tudni az elvtársaknak, hogy maratoni sportolónak készült. Hajnalodott, mire mi is a laktanyához értünk. Medve már fent állt a falon, onnan gyözködte az ávósokat, hogy adják

meg magukat, és nyissák ki a kaput. Hiába mondtuk neki, hogy várjuk meg, amíg a felnőttek is odaérnek, Medvével nem lehetett beszélni, csak nyomta a süketet a kiskatonáknak, hogy ők is magyarok meg mi is, aztán egyszer csak nagy kiabálás lett a kerítésen belül, a Medve beugrott a kertbe, lövések dördültek, azt hittük, miránk lő valaki, így visszalöttünk, már úgy értem, hogy azok, akiknek közülünk volt fegyvere, és akkorra értek oda a faluból a felnőttjeink, de nem csak ők, mer a városból is jöttek velük vagy hatvanan, valami teherautóval, nekijáratottak a kapunak, az kinyílt, mind berohantunk, a Lobo egyből felmászott az alezredes elvtársék erkélyére, onnan meg az ereszcsontrán a tetőre, és lefeszegette a nagy vörös csillagot, ami a népek barátságát hirdette addig, és kitűzte helyébe a magyar zászlót, aminek a közepéből a címer már ki volt égetve, nem, kérem, nem tudom, ki égette ki.

Az ávós kiskatonák visszamenekültek az alakuló térre, a tömeg utánuk, igen, voltak lövések akkor is, de hogy ki lött, meg hogy kire, azt nem tudnám megmondani, mert akkora üvöltözés meg kavardás volt, meg ráadásul még reggeli köd is, kész csoda, hogy nem tettünk kárt egymásban, és hogy nem lett több halott csak az alezredes elvtárs fia meg a Medve.

Ezt megint nem tudom, csak úgy mondták később, hogy az alezredes elvtárs még az éjjel Pestre lett rendelve, ezért a fia vette át a parancsnokságot, a Tibor főhadnagy úr, aki, mint tetszenek tudni, nagyon komolyan vette a dolgát, és rettegtek tőle még a pártbizottságon meg a faluban is, mert ha ő jött beszolgáltatni, még a padlásokat is kisöpörtette, és olyan pofonokat tudott adni, amiktől még a Genya is hülyébb lett, pedig az már hülye volt, ugye, azelőtt is. Szóval a Tibor főhadnagy úr ment be a fogdába, mikor az őrség jelentette neki, hogy éjszaka az udvaron elkaptak valakit. El lehet képzelni a főhadnagy úr jogos felháborodását, amikor meglátta a priccsen a hűgát meztelenül, és mellette a Robit. Azt mondják, mindkettőjüket a hajuknál fogva rángatta ki az udvarra, hogy ő most státiális bíróság, és a Robit halálra ítéli. Ráparancsolt a katonáira, hogy ott, helyben, mindjárt kivégezzék. De a kis ávósok, ugye, azok is csak ilyen parasztyerekek, mint mi, hát nem túl képzetek még ideológiai szinteken, hát vonakodtak neki engedelmessékedni, mer más dolog valakit a pincében megverni, és megint más az udvaron, mindenki szemeláltára,

csak úgy agyonlőni, miközben a Medve a kerítés tetejéről üvölt nekik, hogy ők is magyarok, nekik is van anyjuk, öccsük meg húgaik, meg hogy a szerelem nem bűn, ilyesmik. Azt mondják, a Tibor főhadnagy úr ekkor teljesen elvesztette a higgadságát, és a saját pisztolyával akarta a Robit fejbe lőni, de a Medve rálőtt azzal az ócska mordályával, persze nem találta el, de a főhadnagy úr céllövő volt, és a Medve bezuhant a kertbe, vagyis az udvarra, de felállt, azt mondják, és csak ment a Tibor elvtárs felé, aki kilőtte rá az egész tárat, miközben, azt mondják, a Medve csak vigyorgott, kevés, azt mondja, a világ összes története kevés, hogy minket elpusztítson, minket nem lehet legyőzni, köpte a vért minden szavával, én Mercutio vagyok, a szabadság angyala, te meg ki vagy, senki. És összeesett végül, a szerelmesek mellett zuhant a földre, a Tibor főhadnagy úr meg csak lőtte, lőtte, de nem volt már történet a fegyverében, csak az ütőszeg kopogott, majd én megmutatom, mondta, állítólag, hogy én ki vagyok, nektek, koszosoknak, én itt a rend vagyok, a törvény vagyok, az igazság ökle, itt nem lesz anarchia meg lázadás, ez nem Budapest, adjatok már egy géppisztolyt, barmok, üvöltött a kiskatonákra, akik nem tudták, mitől rettegjenek jobban, attól, amit látnak, vagy a saját főhadnagyuktól, és hátrálni kezdtek, de a főhadnagy úr utolérte őket, elvett egy dobtárust, visszafordult vele és a hűgára fogta, hogy egy ilyen-olyan kurva nem fog szégyent hozni, majd ő megmutatja... De nem tudta megmutatni, mert a Robi rásütötte a Medve pisztolyát, és a főhadnagy úr akkor összecsuklott, nahát, mondta, és arccal lezuhant a földre.

El lehet képzelni, mit érezhettek a szerelmesek, ugye, a lány bátyja lelövi a fiú legjobb haverját, a fiú meg a lány bátyját nyírja ki... Nem, nem tudom, mikor tűntek el onnan, mondom, hogy ekkorra ért oda a tömeg, nem tudom, mi történt a kavardásban. Nem, lincselés nem volt, más nem halt meg. A főhadnagy úr teste meg lett köpdösve, valakik aztán felhúzták egy fára, ott lógott, holtan, fejjel lefelé, kifordult szemekkel, csöpögött a vére, ötvenhat csepp vér hullott ki belőle, megszámláltam, kérem, mer én ott maradtam, hogy később levágjam, és elkaparjam, ha már nem figyelnek, de a fiúk gyanakodtak, mit akarsz vele, kérdezték, ezzel a szeméttel, semmit, mondtam nekik, csak számolom, mennyi vére van egy ilyen kommunistának.

Ez tetszett nekik, hagytak is számolni, én meg számoltam, aztán, mikor már nem figyelt senki, levágtam onnan, és eltemettem a nagy fagyalbokor alá, a kerítés tövébe. Meg lehet nézni, biztos, hogy még ott van. Medve testét a falusiak hazavitték, hogy otthon temessük el, mint a forradalom hőseit, dísztemetéssel, mer akkorra már azt mondta mindenki, hogy forradalom van, mint ahogy később még a Kádár elvtárs is így nyilatkozott, és csak azután lett mondva, hogy ellenforradalom.

4.

Lőrinc atya a templomban ravatalozta fel a Medvét, két napig jártak oda mindenfelől az emberek, virágokat hoztak, nem is tudom, honnan, mert sokféle virág nem nyílik, ugye, októberben. Mi is összegyűltünk a templomban aznap, amikor a gyászmise és a temetés meg lett hirdetve, és milyen hülyeség, de még mind a jelmezünkben voltunk, mer napok óta nem aludt senki se, nem is voltunk otthon, járőröztünk vagy a rádiót hallgattuk a falusi párházban, amit elfoglaltunk, meg voltak mindenféle gyűlések, ahova el kellett a városba menni, lettek bizottságok, hogy megint földosztás lesz, ezen persze összeesett nálunk a fél falu, hogy ki milyen földet kapjon vissza, valakinek muszáj volt tartani a rendet, mert a parasztok egymásnak mentek volna, még az apámat is meg akarták szűrni, pedig ő soha, senkinek se ártott, csak dolgozott világ életében, mégis megvádolták, hogy a legjobb földeket akarja magának, meg vissza a lovait, szekereit meg a cséplőgépet, csak ezért vállaltam, hogy én is nemzetőr legyek, hogy megvédhessem a saját apámat, ugye, elvtársak, ez csak nem bűn?

Na, Lőrinc atya ránk szólt, ott, a templomban, hogy a gyászmise előtt menjünk haza átöltözni fekete-fehérbe, ne maskarában adjuk meg Medvének a végtisztességet. Már nem is tudom, melyikünk mondta, lehettem éppen én is, hogy a halott Medvén is jelmez van még. Ekkor jöttek elő azok ketten az oltár mögül, mármint a Rómeó meg a Júlia, hogy ők majd átöltöztetik, mire visszaérünk. Alig ismertük meg őket, úgy le voltak fogyva meg olyan sápadtak voltak. Hát ti, kérdeztem, éltek? Hát azt hittük addig, hogy elveszték valahol a nagy kavardásban. Robi azt mondta, féltek, hogy a gyilkosság miatt bajba kerülhetnek, azért bujkáltak az altemplomban, ahová a Lőrinc atya beengedte őket. Mondom, hülye vagy te, Robi, hát az apád

égre-földre keres, a városi újság szerint te most egy nagy nemzeti hős vagy, minden bizottságba beletél jelölve, mint a legbátrabb közülünk, pedig igazság szerint te csak ezt a komcsi bulát akartad magadnak, nem a forradalmat. Erre gyomron rúgott, hogy összeestem. Hülye vagy, testvérem, hülye vagy, nyögtem. Ne komcsi bulázz itt, azt mondja, te tetű, ismerlek. Folyton törleszkedel, sügsz-bügsz, mindenkivel, takarodj közülünk. Mit mondjak, nagyon meg lettem bántva. Nem csak a gyomrom fájt, hanem a szíve helye is. Mért bántol, mondom, ez az igazság, nem? Mi bajod volt neked a kommunizmussal, hát a kitelepítésnek évek óta vége, mehettetek volna vissza, Budapestre, de ti nem mentetek. Hova mentünk volna, hülye, azt mondja, a lakásunk rég el lett orozva, az apám semmilyen színpadon többet fel nem léphet, én ki lettem tiltva az ország összes középiskolájából, minek mennénk Pestre? De Lőrinc atya nem hagyta a vitát kibontakozni, ebből is látszik, hogy a vallás a népek ópiuma, az igazság nem számít se az Istennek se a papoknak. Az atya azt mondta, a szerelem az Istentől ránk mért legnagyobb csapás, mégis szent dolog, ha rákerül a házasság pecsétje, és hogy ő még a gyászmise előtt összeadja őket. Na, mondom, más se hiányzik neked, Robi, ha apád megtudja, kit akarsz elvenni, rád gyújtja a házat. Mer tudni kell, hogy a Lear király valamiért nagyon utálta az alezredes elvtársat. Pesten volt valami ügyük még jóval korábban, erről nem sokat tudok, csak azt hallottam, hogy az alezredes elvtárs fenn dolgozott az államvédelemnél az útlevél osztályon, és hogy állítólag ő adott útlevelet a színész nejének, hogy az elhagyhassa az országot, meg hogy a művésznő természetben fizetett érte. Elég az hozzá, hogy az atya rám rivallt, hogy takarodjak átöltözni, és hogy tartsam a számat.

5.

Járkáltam kinn a falu mögött, a tarlón galambok mászkáltak, néha odébb röppentek, azt néztem, ahogy fékeznek a faroktollaikkal, amikor leszállnak, azon gondolkodtam, hogy lehetne ezt megcsinálni a repülőgépekkel, hogy azok is szinte helyben ereszkedjenek le az anyahajókra. Engem az ilyen műszaki dolgok igen érdekelnek, órákig el tudok ilyesmin töprengni. Nem is tudom, hogy tévedtem közben a városi útra, de egyszer csak ott voltam a főhadiszállás előtt, szóval a laktanyánál, már bent a

városban... Éppen jött ki a kapun a színész, ilyen haragos, szemöldökös arccal, mint aki vérig lett sértve. Köszönök neki, mondom, mi a baj, mester? Szerette, ha így szólítják, a művészurazást nagyon nem bírta. Azt mondja, ezek odabent szart se érnek, hiába mondtam nekik, hogy az ávós disznót újra itt eszi a fene, senkit nem érdekel. Melyik ávós disznót, kérdeztem, erre azt mondja, hogy a Júlia apja, vagyishogy az alezredes elvtárs felkereste őt a faluban reggel civil ruházatban, hogy hol van a lánya, hol van a családja. Volt pofája tőlem kérdeni, azt mondja a színész, tőlem, döngette a mellét, aki az egyetlen fiamat vesztettem el a haza oltárán. Ne tessék idegeskedni, mondom neki, Robi nem veszett el, ott van a templomban, éppen nőszülni készül. Na, rohant ám egyből vissza a faluba. Én meg gondolkodtam, hogy mit, hogyan tovább, mert ilyen erős kettősség volt már akkor bennem, de meg mindig is, hogy mi is a helyes, mit is kell egy tiszta lelkületű fiatalnak tenni. Nem könnyű tisztán látni a zűrzavarban annak, aki nem mehetett középiskolába, hiába voltam kitűnő az elemiben. Mer egyfelől ott az apám, ha kellett, ha nem, folyton vert, mintha rajtam akarná kitölteni a fájdalmát, amiért mindent elvesztett tőle. Semmije nem maradt neki a tulajdonában, a fél téesz az ő lovait hajtotta, az ő gépével csépelte, az ő földjén, és mégse. Ő nem értette meg, hogy a közösség fontosabb az egyéniségnél, meg hogy minden a dolgozó népé, azt meg én nem értem, hogy mér lettem én a népből kitiltva a saját apám végett. Mondom én, azt mondom, a lényegét magyarázom éppen, hogy mi készített ennek a vallomásnak az önkéntes megtételére. Hogy világéletemben egyedül voltam, mer a faluból velem jóformán csak a kitelepítettek álltak szóba, meg a két cigány, a Lobo és a Beás, na meg a Genya, de hát ő hülye. De ők is inkább csak megtűrtek, egyikük se kedvelt, mer én mindig csakis az igazat mondtam, hogy vannak jó oldalai a kommunizmusnak, meg hogy az oroszok a legnagyobb nép a földön meg a legerősebb, és igyekeztem szót érteni a Lőrinc atyával is meg a párttitkárral, aki azelőtt bakter volt, de igenis értelmes ember, hat gyerekekkel, és moziba jártam, és loptam magamnak tankönyveket a gimnáziumból, hogy otthon tanulhassak. De velem mindig így van, hiába igyekszem, hiába fordulok erre-arra, mindig belém marnak. Mit csináljak én most? Hova forduljak?

Ezeken morfondíroztam, mikor jöttek a laktanyaudvarra ilyen szedett-vedett városi nemzetőr félek a híd felől, jelenteni, hogy a híd alá lett általuk aknázva, így ha jönnek az oroszok arról, hát repülnek. Kint tárgyalták ezt az udvaron, az ideiglenes laktanyaparancsnok, egy asztalos egyébként, onnan dirigálta a géppuskafészkét, amit az erkélyre csináltak, hogyha mégis átjutnának a folyón valahogy a ruszki, hát lehessen védeni a kaput előlről. Mer ha hátulról jönnek, mondja az asztalos, akkor baj lesz, ott gyengék vagyunk, azt mondja. Kéne egy járőrt küldeni a kamuti útra, azt mondja, de így is kevesen vagyunk. Majd én, mondom neki, ha kapok egy biciglit vagy egy motrot, kimegyek oda, és ha arról jönnének a ruszki, megjelentem. Eredj haza öcsi, azt mondja, anyádhoz. De nagy szerencsém volt, hogy még mindig a láncingemben meg a bugyogómban voltam, mer az egyik nemzetőr rám ismert, fasza kölyök ez, azt mondja, az első közül való, itt volt az ostromnál, azt mondja, láttam. Na, megkaptam a motrot, egy százhuszonötös Csepel Danúbiát, világéletemben ez volt az álmom. Tudol vele bírni, kérdi a parancsnok. Nagyon bíztam hozzá, hogy sikerülni fog, mer filmen már tizenötször láttam, hogyan kell berúgni, meg a sebességet. Kicsit kacszva ugyan, de elindultam vele. Hamar belejöttem. Mint a szél, úgy repült a Csepel. Jöttem-mentem vele, a városban forogtam, forgalom semmi, se jármű se ember, mondom, mi ez, mindenki disszidált vagy valami járvány van? Aztán eszembe jutott, hogy jönnek a szovjet elvtársak, tankkal, állítólag. Na, mondom, azt azér megnézem, mer a tank is a kedvencem, a téötvennégyes, a lövegtornya, a meghajtása, minden. Hát ahogy befordulok a kamuti útra, kit ütök el majdnem? Alig ismertem meg az alezredes elvtársat, mer civilben volt, ilyen lódenkabátban meg sárga cipőben, nyakig borostásan. Húha, mondom neki, tessék futni gyorsan, mer a lánya most esküszik nálunk a templomban. Anyáddal szórakozz, hülyegyerek, azt mondja, nekem nincsen lányom. Jól van, mondom, ha nincs, akkor nem is lesz, mer a Lear király fia veszi el, mégpedig papi áldással. Erre felordított, mint akit gyilkolnak, ide a motorral, azt mondja, lefoglalom. Na, nem vártam meg, hogy rám tegye a kezét, mer akkorra már nagyobb dolgokra gondoltam, hogy hős lehetek végre, igazi hős, mint a szovjet pionírok a filmekben.

Kihajtottam a kamuti útra, aztán fel a gátra, körbe, vissza a hídra. Nem mondom, be voltam gazolva, hogy alattam is felrobbanhat, de nem robbant fel, simán áthajtottam rajta.

Tényleg tankkal jöttek a szovjet elvtársak, hét tankkal. Már a téglagyárnál jártak, mikor megláttam őket. Az első lövegtornyában a Herceg elvtárs állt, ő vezette őket. Megálltam előttük, feltartott kézzel. Mi van, azt kérdezte, sto tü hócses, durák? Még szerencse, hogy ennyit megértettem. Pomo-gáty, mondtam, bumm, bumm, nem szabad a hídra! Üvölténem kellett, mer a tankok nagyon dübörögtek. Mégis megértette. A híd, azt mondja, alá van aknázva? Kézzel-lábbal mondta, én meg bólogattam. Na jó, azt mondja, malagyec, szpasziba. Nem tudom, honnan volt annyi lélekjelenlétem, hogy megmondjam neki a nevemet, meg hogy repülömérnök akarok lenni, ha lehet. Haraso, azt mondja, inzsenyér szamaljot, tovoriss, és tisztelgett. Esküszöm, hogy így volt, meg lehet kérdezni a Herceg elvtársat, ő tanúsíthatja.

6.

Nem, arról megint csak elmondásból tudok, hogy mi volt közben a templomban. Állítólag, ezt a Beás mondta el, aki nem hazament öltözni, hanem az atyától kapott egy karinget, hogy ministráljon meg harmóniumozzon az esketés alatt, szóval állítólag már éppen az igennél tartottak a szertartásban, mikor megérkezett a Lear király, hogy nem engedi a fiát egy komcsi kiskurvához, bocsnat, így mondta, aztán az alezredes elvtárs is odaért, ő meg a lányát ráncigálta, mégis kimondták az igent meg az áment, és a Beás játszotta a harmóniumon a nászindulót, ezek meg, az apák, átkozódva kirohantak onnan, hogy kitagadják őket, meg hogy lesz még ennek böjtje, és hogy érvénytelen a templomi házasság, sose lesz hivatalosan anyakönyvezve. Akkor a Lőrinc pap adott a Robinak két arany gyertyatartót, hogy vigyék el a Vatikánba, meg valami írást is adott nekik róla, hogy kihez vigyék, volt neki ott valami retyerutyája. Jobb lesz, azt mondja nekik, ha elhagyjátok ezt az átkozott országot, itt sose lesz béke, meneküljétek, vigyétek a lángot. Hogy miféle lángra gondolt, azt a Beás nem értette, de hát minden cigány hülye. Ezek ketten meg csak civakodtak, a csak el akart menni, a Robi meg nem, hiába mondta a Júlia neki, hogy ha itt maradnak, akkor bajba kerülnek, mint abban a

darabban a megírt szerelmesek, ő érzi ezt. Még akkor is civódtak, mikor odaértem.

Nem sokkal utánam jött be Herceg elvtárs lánya, hogy adjuk meg magunkat az édesapjának, és hagyjuk el a templomot azonnal, senki nem fog bűnhődni, de ha nem megyünk, akkor lőni fognak. Lőrinc atya azt mondta, nem hiszi, hogy az isten házába be mernének jönni, mégis így lett később, bejöttek a tankok, és minden úgy lett, ahogyan az a Sekszpír nevű angol megjósolta, meghalt Rómeó és meghalt Júlia is, meg még hárman a kitelepítettek közül meg a faluból a hülye Genya is. Így történt az egész, és nem csak azért mondtam el őszintén az elvtársaknak, mert ez az én népi kötelességem, hanem hogy tudja meg mindenki, a tőlem fiatalabbak is, mennyit ér ötvenhat vércsepp.

Ennyit, elvtársak, ennyit.

Szabó László: Három grácia (Bronz)
33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005.

Major-Zala Lajos

Álom és káprázat

Álom és káprázat
a megöl(el)ő (gy)alázat
álmodik a liliom

méregesőről
a Szépről

szép Méregről
a mérgező Szépről

kerítő arcával
makulátlan káprázat
szeplőt szül a liliom

szépméreg
méregszép

a vér a vörös vér
véget ér
alvadva alszik kér
hová ér az ér?

(v)éget ér

(gy)alázat
elringat az álom
szeplőt szül
szüzen a liliom

kell hozzá magyarázat?

Mi vagy? Ki vagy?

Mi vagy? már volt sem
talán kutyakaparás
az Anyaúrbn
amelyre az Élet rápisál
sem jövő sem jelen
mi vagy? sem élet
sem hulla sem vagány
porladó nyelvvel leszel
csillagpor-magány
széteső felejtés
atom és semmi más
vak fény
észtelen időbe foszló
hiába-némaság
az Anyaúrbn senki más

szeretni jöttem e világra
elmenni készülök
két hazával szeretetlenül
mondatok szeméthalmazán
az érthetetlen kárhozva elül
dermedő értelmében
lesz-e ki tíz körmével
élővé kaparja síromon
szavak foszló rongyából
a didergő nyelvet
atommá szétborult
Anyaúrbn az értelmet

egyetlen hazámat
Űranyám
szívritmusában
tékozló fiú ajakán

a hazatérő nyelvet
csillaggyökeres nyelvet

Kislakosból a Nyelvet

László Zsolt

A táltos alkonya

Földhöz veri állát a vöröslő nap
 Az alaktalan árnyékok lassan
 belakják gyepeinket –
 Enyvet izzad
 kezedben a lókoponya
 Bütykös ujjaiddal
 a porban rajzold meg Európát
 és a lohadó áldozati tűz mellett
 tarkódon taglóval suttogod felénk
 hogy rokonok vagyunk mindannyian –

A néma völgyben

Eltitkolt terhességét
 bevallja most a völgy
 fölmutatva kín-csíráit
 és az örök igazságok zöldjétől
 ragyás arcát fordítja felénk...
 Megmozdulnak a földbetört szuronyok
 vércsatornáikból kiköppe a rozsdát
 és a tisztás korhadt fakeresztek
 közé vezet hogy megismerjük
 önmagunk letagadott másik felét
 Mint az újraélesztettek
 akik már jó előre megváltották sírhelyüket –

Modern juhász

A számtartó helyett egy
 főmenedzser csapott el
 De az Ő leánykája is
 meztelenül incselkedik
 majd kiterített subádon –

Pantha rhei

Levedli bilincseit
 mint egy szabad állat
 délibábot legel
 és újra átnyúl a
 szakadék fölött azért
 az egy szál virágért
 amit sosem érhet el...

Ahol a felhők születnek

Bekerít a XXI. század
 mint rezervátum őslakóját
 a drótsövény –
 Csákok földjén terel
 a butító hőség
 Tarka tehének keresik
 a gyér árnyékot az árokparton
 Pászták rajzolódnak
 az aszott gyeptáblákra
 És elindul felém lassan az alkonyat
 hogy elszöktessen oda
 ahol a felhők holnapig megszületnek...

Podmaniczky Szilárd

Szülő

Éjjel volt, fölkaptam a permetezőgépet a hátamra, fölcaptam a gumis szemüveget, kiosontam a kertbe. A kékkövet már egy héttel ezelőtt beáztatam, ütöttem egy kis bottal, és valahogy ritmusa lett ennek, mintha azt mondanám, hogy peronoszpóra-peronoszpóra / ütött az óra, ütött az óra. Dúdoltam most is, bepumpáltam a kékkölevet, leültem a szőlősor tövébe. Fölcaptam a szemüvegem, rágyújtottam egy cigarettára. Minden pillanatban kész voltam ugrani, mint egy ejtőernyős; egyazon mozdulattal kilőni a csikket, és nekiállni a sornak. De valahogy nem akaródzott elkezdődni a dolog. Már hajnalodott, amikor először elbóbiskoltam. És akkor hirtelen nyílt a kertkapu, időm sem volt fölkapni a fejem, az ellenfél nekifutásból permetezni kezdte a sorát. Elkéstem. Legalább két tőkével lemaradtam már az elején. És persze a végére se sikerült behoznom. Nem baj, gondoltam, a következő héten majd idegenben visszaszerzem a pontokat.

Igen, akkoriban így versengtünk a hegyközségben. De hol van az már? Elszegényedtünk és elkótyavetyéltünk. Mindent eladtunk a miniszter sofőrjének.

Gesztenye

Nyár volt, és én sült gesztenyére vágytam. Nagyon megkivántam, csaholni tudtam volna érte. Csakhogy fagyai az mindenütt volt a nyári forróságban, nem úgy sült gesztenye. Bárhová betértem gesztenyézni, csak ingatták a fejüket, hogy nincs. Akkor jutott eszembe, hogy van nekem egy kedves ismerősöm, akit valójában nem ismerek, de az arca annyira változatlan, hogy mindig ismerősnek vélem. Ő szokta a temető mellett árulni a sült gesztenyét, télen. Kimotoroztam a temetőhöz, nyár volt, a nap rángatta le az emberről a gatyát, s hát hiába is mentem a temetőhöz, az ismerősöm nem tartózkodott ott. Ó, oh! Mi történhetett? Gyanakodtam magamban, míg végül rászántam magam, és megkérdeztem a temetőgondnokot, miért nincs itt a gesztenyeárus? Nem jó hírt közölt

a temetőgondnok, izzadt is, mint akit terhel a felelősség. Hát, mondja ő, a gesztenyés még a tavaszon meghalt. Hogy történt, kérdeztem bosszankodva. Tudja, hogy van az, felelte a temetőgondnok, az ember az egyik percben még gesztenyét süt, a másikban meg már azt se, csak a nap süt rá, oszt kész. De mégis, mi vitte el, fagatgatóztam tovább. Egy vírus, felelte a temetőgondnok. Milyen, influenza, kérdeztem. Nem, dehogy válaszolta, amaz, hanem az, tudja, ami a gesztenyefákat is pusztítja.

Szamár

Mozartot hallgattam a kanapén hasalva. Nagyon rossz volt így feküdni, de előző nap fenékbe rúgott egy szamár. Kint jártam a vásáron, hogy megnézzem, milyen ma egy vásár, mert már elég régen nem láttam. Tomboltak az emberek, a pénz forgott, mint kenőolaj a ventilátorban. Odaálltam egy standhoz, hogy majd veszek törökmézet. Az eladó először nem akart kiszolgálni, rosszat sejtettem. Kerekre nyíltak a szemei, mint aki lenyelte a pénztárcáját. De egyszer csak elkiáltotta magát, méghozzá a nevemet, széttárta a karját, és megkérdezte: nem ösmer meg? Előbb csak játéknak gondoltam a dolgot, de kiderült, hogy a múltam egy rossz döntése köszön vissza rám. Vagyis jó döntés volt az, csak rosszul köszön vissza rám. Szerencsére tolongtak a pultnál a vevők, azt gondoltam, majd elosonok. De nem, az asszony rám vetette magát, hozott egy csomó törökmézet is, teljesen kistaafirungozott, ahogy ezt a szót használta. Végül azt mondta: itt hagyok mindent, megyek magával, immár (ezt a szót használta) semmi nem választhat el magától. Igen szorult helyzetben éreztem magam. Nem maradt más hátra, a kordé mellé húzódtam, ahol is ott állt a szamár, majd lehajoltam, botommal a farára sóztam, egyszer, kétszer, s harmadikra bevált. Úgy fölűgött a szamár, hogy kétség sem fért hozzá: mentőt kell hívni. Így tudtam csak megszabadulni. De nagy árat fizettem érte, hasalva kellett hallgatnom Mozartot.

Menny

A túlvilági dolgokkal akkoriban még igen szerény viszonyban állottam; nem mintha most perfekt lennék az odaíti ügyekben, de azért az évek lassú súlya alatt csak terhelődik az ember agyába beültetett pálmafa.

Egyszer betért hozzám egy ember, csöngetett és már lábat is törölt, s miképpen bemutatkozott, azonképpen megkérdezett: tudom-e, hogy milyen a valódi Isten? Ismerem-e a realitási fokát? Ó, mondtam, volt nékem elég dolgom a bányában a tőzeggel, nem hogy ilyen ügybe keverednék. Na, akkor maga az én emberem, és betessékeltte magát. (Akkor még finom volt a modorom, nem ilyen nyers és útálatos, mint mostanában.) Mindjárt elővett egy füzetet és hevesen gesztikulált, a klassz kis olvasófeltem kárpitján dobolgatott, szállt a por, mint a cefreszag. Behoztam egy üveg pálinkát, hogy igyék a nagy nyelvi igyekezetére. Igyunk az ijedtségre, mondtam végül. De ő elhárította, azt mondta, jól van, majd visszajön a társaival, ha nem tekintem tolakodásnak. És mivel tolakodásnak én csak azt tekintettem, ha valaki elem áll a sorban, mondtam, rajta hát.

Nem telt bele egy hét, tízen voltak, mind kopogtatott és letörölték a lábaikat, de az egyiknek se jutott eszébe, hogy a cipőt is levesse. Akkor hát maga lenne az, mondta egy vezérük, aki az először látogatónál két és fél fejjel magasabb volt, le is stukkolta a csillárt, káromkodás nélkül tűrte, folyt az arcába a vér. Ő is elmondott mindent a túlvilágról, töviről hegyire, szegről-végre. Amikor viszont újból a pálinkához értem, egyikőjük sem fogadta el, hát picit akkor durvult a modorom, kihajítottam őket. Hát micsoda dolog az, hogy majd egytucatan összeállnak, Isten nevében hadoválnak, a pálinkámat meg visszautasítják. Pedig még csak keresztkérdést se tettem fel nekik.

Himnusz

Nemrégiben megviccelt egy barátom, a születésnapomra fizetett lányokat küldött, hogy majd élemedett koromat visszaforgatják az idő kerekén. Alávettem magam a kísérletnek, mert kíváncsi ember vagyok, de nem sült ki belőle semmi. Ellenkezőleg, még én éreztem magam rosszul, amikor a finom, zsenge leánybőr összeért az én elaszalódott hasgödrömmel. Komolyan fölfordult a gyomrom. Nem láthatok valamit annyira szépnek, hogy közben megfeledezzem magamról. Valószínűleg ez fogja okozni a vesztet.

Mondtam aztán a lányoknak, ha már itt vannak, és ilyen jól befűtöttünk, és tele erotikával a levegő, a vastag szaténfüggönyök behúzva, akkor már szép halkan, úgy, hogy becsukom a szemem, mintha szállnék, éppen csak suttogva a fülemhez hajolva, lehetőleg finoman énekeljék el a himnuszt. És akkor csoda történt...

Fürdőszoba

Éjjel arra ébredtem, hogy kiszáradt a torkom, reszel, és a lábujjam végéig erő szomjúság gyötör. Mi sem egyszerűbb, kibillegtem a fürdőszobába, a csapból engedtem egy pohár vizet és megittam. Csakhogy a szomjúságom nem múlt. Még egy pohárral fölharcoltam a garatomra. Ez már valamivel hidegebb volt, igazán kiengedhettem volna a csőrendszerből az állott, meleg vizet. Na, valamivel már jobb, de azért még egy pohárkával nem árt meg, gondoltam. Az is lecsúszott. Akkor már a negyediknek se vessünk gátat, az is megvolt. Aztán már el se zártam a csapot, egymás után dobáltam befelé a poharakat. Később kiszaladtam a konyhába, hoztam egy nagyobb, félliteres korsót, azzal öntöttem befelé. Csak hajnalban kaptam észhez, mikor valahonnan távolról csengőszót hozott felém a pirkadat. Úristen, dobtam ki a korsót az ablakon: mit fogok én ezért fizetni a hó végén!?

Kentaur

Egy éjjel azt álmodtam, hogy azt érzem, kentaur vagyok. Kerestem a tükört, hogy megnézzem magam, csak hát kint a pusztaban, vagyis a tengerparton tükör híján lettem. A habok hullámot hánytak, s hiába próbáltam belenézni, zavaros volt. Nem tudtam ugyanis, hogy miféle kentaur lehetek én. A szokványos, vagyis alul musztáng, fölül nyilazó férfitest, vagy a rosszabb eset, fölül lófej, alul meg egy pucér hapsi. Próbáltam lenézni a lábamra, hogy patám van-e, meg dobantottam is, illetve nyerítettem, de olyan hangokat adtam, mint amikor rossz opciókat adunk meg a számítógépes pasziánszhoz. Na, végre kisodort a partra egy sellőt a dagály, s mi sem tetszett egyszerűbbnek, mint hogy kikérdezzem. Csakhogy ez a sellő alul nő volt, fölül meg egy hal. Egy tök süket hal. Akkor aztán elfogott az amorf félsz, amely testem ismeretlenségéből fakadt. Nem érdekelt engem a lelki üdvöm, az a fennhéjázó szellemiségem, semmi, egyedül csakis a testem. Akkor (megint) egyszer csak kiemelkedett a habokból egy tündér, és így szólt: mit vagy úgy oda!? Elemeztem a problémát, de váratlanul a tündér kihúzott a harisnyatartójából egy kis piperetükrot, és elibém tartotta. Kíváncsi vagy, nesze, mondta. Voltam én továbbra is kíváncsi magamra, a testemre, oszt mégse néztem a tükörbe. Ellenben le nem tudtam venni a szemem a tündér harisnyatartójáról.

Tavaszi

Mi lennél szívesebben? Macska vagy egér? Emlékszem erre a kérdésre még a gyerekkoromból, egy kislány tette fel, tavasz volt, hatalmas virágok virultak mögötte a barackfán, a frissen ásott földnek illata volt, a levegőben finom tavaszi por szállt, s lassanként ereszkedett ránk a meleg. Még egyszer megkérdezte, mi lennél inkább, macska vagy egér?, mire eldobtam magam a földön, szétvetve kezem s lábam. Hogy a fenébe tudsz ilyen marhaságokra gondolni, mikor itt a tavasz, mondtam, aztán békaügetésben megindultam a tó felé.

Vonat

Az unokatestvérem születésnapját ünnepeltük, ami amolyan legénybúcsú is volt egyben, kicsit zsugori a fickó, ha tehette volna, a születését is összevonja a temetésével. Ennek ellenére kitett magáért, az igen bő italválasztéknak hamarjában áldozatul estem. Csak töményet ittam, de annak se jutottam a végére, a kétszáz éves viszkít nem biztos, hogy megkóstoltam. Ellenben arra ébredtem, hogy cudar hideg van. És esik a hó. Kis kabátban ülök egy padon, előttem vonatsín, a forgalmista ki-be járkal, és még néhány utas les rám. Fölnéztem az épületre, elolvastam a megálló nevét, de nem ismertem, fogalmam sem volt, hol vagyok. És azt se, merre induljak. Merthogy valamire indulni kellett a hideg miatt. Bejött az első vonat, átrobogott. Kis állomás lehetünk, gondoltam. De hála az égnek, a következő megállt. Töredezett mozdulatokkal ugyan, de fölszálltam, beültem egy meleg fülkébe, életjeleket dörzsöltem a szemembe. Aztán mégis elaludtam. Arra ébredtem, hogy ott alszom az unokatestvéremnél, igen kényelmesen elterülve a parkettán. Valami kis zúgást hallék még, és látom, hogy a terepasztalon az alagútból az arcomba jön ki a sebesvonat. Az unokatestvérem, ez a zsugori, a hátam mögött felnevetett. Az éjjel bejártad a világot, mondta, és most mégse emlékszel semmire. Szokj le az italról, barátom, tette hozzá, s meghúzta az utolsó csöppet a kétszáz éves viszkiből.

Monalíza

Ha megígéred, hogy nem mondom el senkinek, megmutatom, mondta hasonlóképp gyerekfejemenek egy kislány. Hát jól van, biccentettem belevörösödve. Áthívott a másik szobába, ahol kissé sötétebb volt, majd odaintett az ablakhoz. Nézd, mondta, állítólag ebből az ablakból festették a monalízát. Bölintottam, s örültem, hogy megint olyan titkot bíztak rám, ami nincs a véremben, amit holnapra biztosan elfelejtek.

Cirkusz

Összebarátkoztam egy állatidomárral a tavaly fölújított kávézóban. Igaz, előbb furcsálltam, hogy az asztalomhoz ül, mikor 101 hely van még szabadon, de üsse kö, gondoltam, éppen volt kedvem beszélgetni. A beszélgetés végén természetesen meghívott a következő előadására, és én természetesen vettem, hogy elfogadjam. Az előadás előtt egy órával érkeztem, bemutatta az állatait, körbevitt a cirkuszon, majd jó szórakozást kívánt.

Lement a bohóc, az akrobata, mikor pisszegésre kaptam föl a fejem. Az állatidomár integetett. Baj van, mondta most már odakint. Megdöglött a nagy orángutánja, és ha nem tud produkcióba lépni, óriási kötbért kell fizetnie a szerződés szerint. Segítsen, kérlelt a jó ember. De hát hogyan, érdeklődtem, nem tudok most magának egy idomított gorillát szerezni. Ez igaz, válaszolta, de azért segíthet. A módot továbbra sem találtam kis puha fejemben. Hát úgy, segített ki az állatidomár, van egy remekbe szabott gorillabőröm... Az lehetetlen, hogy én a porondon, mint gorilla, fellépjek, ki van zárva. De addig és olyan szépen kérlelt, hogy nincs az a humanista, akit meg ne lehetne bennem fejni, úgyhogy ráálltam a dologra.

Egyáltalán nem volt bonyolult a produkció, megettem egy banánt, átugrottam egy karikán, megemeltem egy papírsúlyzót, stb.; csak azt nem vettem észre, hogy egy akrobata fönt maradt a sátor tetején, csak amikor lelógatták mellém a kötélletrát. Mássz, suttozta az idomár. A rohadt életbe, erről nem volt szó, mondtam. Nem, mondta, de ha elárulom, soha nem vállalod. És észre vettem, hogy tegez. Rám húzott az ostorral, vagyis mellém csapott, de a vége rám pattant; állatvédős trükk. Nem volt mit tenni, fölmásztam. Pergett a dob, én meg már a hintán lengtem kapaszkodva. De hisz ez egy majomnak nem valami nagy mutatvány, jutott eszembe, s visszaálltam az ugróhelyre. Szépen megfogtam a kötélletrát, és leeresztettem az állatidomárnak. Nem tehetett mást, rájött, hogy dramaturgiai tévedésben van: nem a majomnak kell megcsinálni a halálugrást, hanem neki. Kénytelen kellelten fölmászott. A szaltó jól sikerült. De a fogó sajnos csak az egyik kezét kapta el, a lendülettől kicsúszott. Ilyen randa puffanást életemben nem hallottam. Megvártam a kavarodás végét, csak aztán ereszkedtem le, hazasiettem. A rendőrségnek persze esze ágában sem volt kihallgatni a gorillát, annál is inkább, mivel eltűnt. Még ma is, ha belépek a kávéházba, arra gondolok, vajon ki fog legközelebb az asztalomhoz ülni.

Zsankó László: Hang-árnyék. I-III.
Papírművészeti Triennálé, Kaposvár 2005.

Turbuly Lilla

A játszma vége

Álmomban felolvastad nekem A játszma végét,
akkor már régóta tudtam, vesztesre állsz.
És most, ahogy ezt írom, nem hagy nyugodni két kép:
rutinvizsgálat, mondod, intesz és autóba szállsz.

Felvillanó arcod egy kirakat üvegében,
fél évvel később állunk tanácstalanul a járdán,
és hogy ne kelljen elfogyó önmagadra nézmem,
az akciós cipőket bámulom – mintha látnám.

Te akkor épp' a mostnak fordítottál hátat,
olyan volt a hangod, mint aki egyfolytában vacog,
haljak meg én, egy pillanatra azt kívántad,
bár úgy mondtad, tartson soká, ha tényleg jól vagyok.

Október vége lett, ősztől szokatlan, nagy meleg,
nem vártam meg, hogy vége legyen a temetésnek.
Örülnél vajon – gondoltam kifelé menet –
a lombokon átaranyló, részvétlen napsütésnek?

Borza Teréz: Születés
Papírművészeti Triennálé, Kaposvár 2005.

Karáth Anita

Vöröses némi zölddel

(Bertók Lászlónak)

Erről az egészről dalszöveget lehetne,
ahogy a folyosón ismét, újra és megint.
Akárhogy nézek kíváncsi szemedbe,
az folyton máshová, csillagállás szerint.

Betetőzik az este kéjjel,
házába vissza mind, ki él.
Vagyok, mint az ige, léttelen;
Hullok eléd: fátlan falevél.

Aztán megint az a hercehurca,
amit ott és akkor, és csak én,
annak ellenére, hogy te meg
nem is ezen a féltéken.

Semmi nincsen

Egyik betű helyett használd a másikat!
Számold meg mind, ami végül megmarad.
Én soha nem akartam elmenni innen,
És ha itt vagy, talán semmi nincsen.

Logika - körbezárul

ez a kép nem létezik ahogy
mi sem vagyunk
a sejtmag kineveti létét
nem hitte volna hogy beveszik
itt a mesét újra milliók hiszik hogy
vannak pedig nincsenek
én tudom

Szabó László (Galánta): Figura II.
33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005.

Kardos Ferenc

Szönyegeg falainkra

1. szönyeg

csecsen férfi - markolat - penge - hegy - orosz zubbony - tizenhat éves baskír fiú - markolat - cső - golyó kavarta örvény - lyuk - szívüreg - férfiarc lángban - csöndbe csapódó csönd - ráncokat telítő vörös folyam üzenete - ahogy becsapódik riadt fiúszembe - hátrahököl - lép - megdöbben - előránt - valamit - figyel - bambán az ég felé bámul - majd felkapja fejét egy - neszre - vagy inkább nem hallja arra - zuhanó táj alá türemkedik - még - elbújna utószor de már nem lehet - az ég is zuhanni kezd - nem csak rá - még egy kapkodó mozdulat egy acéldarab után - jel egy másik agynak hogy - az idegpályán elindulhat a szerelvény a robbanóanyaggal s kirakódás után - miközben elrobban a kijelölt mennyiség rakétát röpitve egy másik - állomásra ahol már fölszaggatták a síneket - megpihen - rozsdásodik - a haragos zöld gazban messzire vöröslő csikokká mintává szelídül - sohasem visz többé hangot - semerre - - -

1997

Ima egy kolostorrom falára

A varratok alatt nem rothadnak a szálak, virágzásuk még tart - madarak csipkedik - itt ott virulnak vérvörösen - kibuggyannak házfalon, aszfalton, zászlóhímzésben, varrottas térképeken, sárga fényképfoltokon, ingszakadásban, eres homlokon, maroknyi gyomrokban, rácsos szívkamrákban -

 ráncok, folyók, utak sorsvonalait nincs ki olvassa - nincs ki látná s kitép-
 né a dudvát, a gatz - nincs ki kívül áll: mind utazunk - ki gyűlöl, ki jel, ki
 áldozat, ki csak olvasni akarja az utat - nincs ki látná régi kardok hogy
 kellnek ki a lápból, házfalakból, aszfaltból, zászlók tengeréből, hom-
 lokok kolostorfalai mögül, romos szívkamrákból - nincs ki látná hogy
 kapnak utánuk diadalittas karok - nincs ki a falakon békítön jár - nincs ki
 házat építene romokon - - - - -

szobányi kolostorban - bedübörög a kamion gyilkos szava s a szomszéd
 televíziójából belebög egy halottashír-ének - nincs ki, nincs ki csendre
 intené a népet

1956

tizennyolcéves és hét napos - meg egy szemüveges, kalapos - meg egy szép szál
gerenda-ember - meg egy zubbonyba bújt kötelesség, kezében csupa
kötelességgel: kulcs, trágár szó, fenyíték - meg egy ki ítéletet olvas - - - - -

dadog, mert sötét a hajnal,- meg egy ki verset ír ráncaiba kiolvashatatlan
szavakkal: mert olvasni tilos - meg a vér, a veríték - meg az ajtófélfák: a
kopott, az átfestett, az utolsó, mire csókot a nap ad - meg
ki hivatalból öl - a rém- álmok gyűjtőhelyén kemény a szív,
akár az ököl - s vele az ki látja, jelenteni még aznap - meg a bíró
és Pilátus - meg Jézus - meg a téglák - kik hallgatnak - mind - hallgat-
nak - a torkokból kiszabadult utolsó szavak hurokfelhőkön lógnak odafönn - -

a vezényszó még a vezénylő ajkán, a golyó még a tárban, az intő kéz még
zsebben - a csönd öl - élők sorfala közt holtak menetben, már készülnek a
temetők - írja aki írni tud - évekel később - élt tizennyolc esztendő - - - - -

Metod Frlic (Szlovénia): Cím nélkül
33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005.

Zágorec-Csuka Judit

Szembesülve

Báti Koncz Zsuzsannának

messze van az a halicanumi út
 messzebbre a képzeletnél
 egyre messzebbre
 távolodva a születéstől
 távolodva anyámtól
 távolodva mindentől
 közeledve a halálhoz
 ithakai út anyám
 méhéből a halálba
 a római út nem
 vezet el már Rómába
 provinciái magányomban
 szívem ütőerét bejárva
 valahol lekem tájain
 szívemtől a hipothalamuszig
 otthonom az onkológiai
 osztályon könnyes szemeim
 anyám ütőerén szembesülve
 az ithakai halállal
 becsukódott egy ajtó
 messze van az a halicanumi út
 messzebbre a képzeletnél

A költőnek

Tine Milnariënak

Azt mondtad, hogy könnyű az átmenet
 a hívőknek, de a hitetleneknek marad
 a kemény muravidéki föld, kapavágás
 helyett szemfedőnek, megtanítottál
 megszeretni ezt a tájat, szíved tájai,
 szívem tájaivá nőttek, gyerekeim
 tanítottak meg élni, hogy ne legyek
 idegen tenger e pannon-tájon, s még
 mindig vonzanak idegen világok,
 nagy ritkán még eltévedek mint
 Jónás a cethal gyomrában,
 a szerelemnek vannak lassú fokozatai,
 Mária mellett ott a Jézus s a jászol,
 meleg otthoni fészek, ragaszkodás,
 mindenhez, ami még az enyém,
 már nem álmodom szép Helénáról,
 sem a velencei kurtizánról, s elmegyek
 egyszer Judeába, hogy Isten árnyékában
 végre megtaláljam önmagam, Judit vagyok,
 a judeai vértanú – egyétek testem, igyátok
 vérem, kigombolom kabátom, hogy
 beengedjem az ősz, hogy közelebb legyek
 a télhez, mert könnyű lesz az átmenet a hívőknek,
 s a hitetleneknek marad a kemény muravidéki
 föld, hogy bekerülhessek a muravidéki É-denbe,
 melléd, a költők birodalmába, a te versedbe, ámen.

L. Simon László

Vasárnap

Vállán a régi szerszámmal
és egy kosár vesszővel
ballagott ki a határba.
Először meg kell kóstolni a földet,
mert mindennek meg kell adni a módját:
metszés előtt némán imádkozni,
elsőként a négy öreg tőkét megújítani
a dülő négy sarkán,
időben enni,
időben, s nem túl sokat beszélni,
és érteni a növények szavát.

De most a régi szerszámon és a kosár vesszőn a sor,
ezért kell megkóstolnia a földet.
Szétmorzsolts egy rögöt,
ajkai közé helyezte,
és a nyelvével szájpaddlásához nyomta
a savanykás darabot,
mint az ostyát áldozáskor.
Azután elő kell venni a szőlőcucát,
két szarva közt rátaposni,
erősen,
mintha egy bika fejét akarnánk a földre szorítani:
így fúr vesszőnyi lyukat a régi szerszám.

S ahogy így nézem,
ki-kilesve
egy száraz almafa mögül,
kezemben tartva a megsárgult képet,
hallgatom a szitkozódását,
mert kemény ez a szűz föld,
nem adja magát,
látom az ismerős kalapot,
a köténye szélét,
az árokparton hagyott demizsont,
és az enyhén hajlott, mégis erős hátat,
mintha nagyapám lenne,
vagy valamelyik rokon,
ismerős,
vagy inkább az egyik öreg
a szomszéd faluból.
De a mifélnk,
így mondják ezt – mifélnk.

Vasárnap van.
Hideg,
hideg vasárnap délelőtt van.
Segítenem kellene,
itt is, otthon is,
de én csak nézem az öreg szőlőművest,
ahogy vasárnap is dolgozik,
tele hálával és félelemmel,
miközben távoli hangot hoz a szél:
Én vagyok a szőlőtő,
ti a szőlővesszők:
A ki én bennem marad,
én pedig ő benne,
az terem sok gyümölcsöt:
mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.

Bagod (Vitenyéd-szentpál), harangláb
Kotnyek István fotóalbumából

Szemes Péter

Muravidéki szellemi kalauz

Bence Lajos: Identitás és entitás (Esszék, tanulmányok, kritikák)

A muravidéki magyarság kulturális, irodalmi értékeinek kanonizációjához nagy mértékben hozzájárulnak az elemző, értékelő jellegű szekunder szövegek: tanulmányok, esszék, kritikák. Bence Lajos *Identitás és entitás* című könyve – mely akár az írott szóval a megmaradásért továbbbírásaként, folytatásaként, néhány szöveghelyében kiegészítéseként is vizsgálható – felvállalja ezt a kétségkívül nehéz feladatot, hiszen a hungarológia több kapcsolódó területéről válogatott írásokat tartalmaz. A kötet ennek megfelelően tematikailag kisebbségtudományi, irodalomtörténeti és -kritikai, valamint képzőművészeti részre osztható (a csatolt kiadói jegyzetben a szerző is hasonlóképpen tagolja a már közölt szövegeket).

A nyitóegység egy nagyobb lélegzetvételű, A szlovéniai magyarság címet viselő komplex tanulmánnyal indul. A lendületes ívű, rendkívül lényegre törő dolgozat bemutatja a társadalmi helyzet változásait a politikai viszonyok függvényében (az elszakadás utáni évektől a II. világháborút követő időszakon át a 60-as, 70-es évekig, majd tovább a rendszerváltozásig és a mai helyzetképig), az oktatási helyzet alakulását 1996-ig – áttekintve a különböző oktatási szinteket –, a Muravidék vallási életét, az itt élők felekezeti megoszlását, a kulturális intézményeket, a belső nyilvánosság fórumait (a kisebbségi sajtó, rádió és televízió, illetve a könyvkiadás történetét, jelenlegi helyzetét), a kisebbségi jogok rendszerének alakulását és a gazdasági helyzet módosulásait. A konklúzió szinte minden területen (talán csak a művészetek képeznek kivételt) szükségszerűen negatív, jelentős előrelépés a rendszerváltozás(ok), illetve a tanulmány elkészülése után megtörtént EU-csatlakozás óta sem történt és a jövő is kilátástalannak tűnik. Nem történt meg a kétnyelvű oktatási rendszer gyökeres átalakítása (ezt a témakört bővebben tárgyalja *A kétnyelvű oktatás problémái Szlovéniában* című írás), továbbra is nyomasztó a tankönyvek, a megfelelően képzett pedagógusok és talán ez a legfajóbb probléma, az oktatás magasabb szintjein a kompetens diákok hiánya. Az értelmiségiek tekintetében mutatkozó deficittel rokon a szigetmagyarság vallási életét irányítani képes, felkészült lelképásztorok hiánya; a behatárolt anyanyelvű kulturális lehetőségek, a kisebbségi jogok semmibe vétele – sajnálatosan az anyaország részéről is –, a gazdasági helyzet kilátástalansága pedig tovább nehezíti a Muravidéken élők identitásának megőrzését. Az önazonosságért küzdő maroknyi magyar esélyeit a politikailag vezérelt tényezőkön (amilyen a tudatos elhatárolódás, a másodlagos, sőt megtört státusz felkínálása) túl természeti tényezőként tovább rontja a népesség fogyása, melynek alapvető okai a kedvezőtlen népszaporulat, az asszimiláció és a jobb egzisztenciális lehetőségek reményével kecsegtető kivándorlás.

Ebből az elkésítő állapotból, a perifériára szorított léhelyzetből csak a szellem világossága és az anyanyelv összetartó, közösségformáló ereje mutathat kiutat. Ennek tükrében különleges hangsúlyt kap a népi hagyományok megőrzése és a kulturális értékek felvállalása, utóbbi alapvetően két tereumon valósulhat meg: a művészetén és a tudományén. Bence Lajos tökéletesen tisztában van ezek kiemelt jelentőségével, ezt igazolják a kötetbe beválogatott sokszínű tudományos (történeti és elméleti), valamint irodalom-, művészetkritikai szövegek, melyek a korpusz nagyobb részét képezik.

A tudományos jellegű, rendkívüli igényességgel megkonstruált textusok, valamint az irodalomkritikai szövegek a kötet második fő egységét alkotják. Az idevágó dolgozatok élén a Maribori Egyetem Magyar Tanszékén folyó hungarológiai kutatások bemutatása áll. Ezek szemléltetésére a szerző eredményesen alkalmazza a korábbi hasonló jellegű írásokban kiváló érzékkel használt szinkron és diakron vizsgálati módszer-dichotómiát. Vácsolja a tanszék kialakulásának történetét, illetve az itt folyó tudományos munka fő diszciplínáit, a nyelvtudományi (gondoljunk Varga József kiemelkedő munkáira) és az irodalomtörténeti kutatás irányait. Felhívja ugyanakkor a figyelmet a tudományos utánpótlás biztosításának szükségességére (ebben nagy szerep jut az anyaországi egyetemeken doktori iskolát végző hallgatóknak: Zágorec-Csuka Juditnak, Rudas Jutkának) és a szakterületek kiterjesztésére (az oktatásügy egyik fő problémájának

megoldása lehet a kétnyelvű oktatás módszertanának kidolgozása alapvetően helyi szakemberek által). A tanulmányok nagyobb hányadát a muravidéki irodalmi törekvések vizsgálata teszi ki. Ezek közül kronologikusan haladva A XVI. századi irodalom és nyomdászat című írás kerül az első helyre, melynek megállapításait a további kapcsolódó dolgozatokban is felhasználja a szerző. Áttekinti, hogyan vált Alsólendva – alapvetően a Bánffy-család által létrehozott, támogatott szellemi műhelynek köszönhetően – az 1500-as években a zalai régió egyik központjává, miként indult, virágzott fel, különösen a század második felében az irodalom (Kultsár György) és a nyomdászat (Hoffhalter Rudolf), s a kultúra nemzeti nyelven való terjesztését preferáló protestantizmus elleni harc megindulásával, az ellenreformáció előretörésével, hogyan halt el ez a virágzás. A másik nagy, klasszikus korszak – emeli ki a Mura-menti irodalmi törekvéseket tárgyalva Bence Lajos – a XX. század derekától, nevezetesen Vljaj Lajos fellépésétől számítható. A kiváló politikus, író szerepét kiemelten hangsúlyozza a szerző (ezt igazolja a rabversek motívumvilágát vizsgáló Forog a rabkerék újra, újra... címet viselő tanulmány beemelése is a kötetbe), s hogy úttörő munkája voltaképpen a 70-es években, a Tavaszcseresznye-nemzedék költészetében érett be, teljesedett ki. A jelenkori muravidéki magyar irodalom közvetlen alapjait ennek megfelelően Szómi Pál, Szűnyogh Sándor és a napjainkban is fáradhatatlanul alkotó Varga József fektették le – irodalomtörténeti jelentőségük ezen túlmenően a kontinuitás szempontjából ugyancsak meghatározó, hiszen alkotó munkásságuk mintegy hidat képez Vljaj Lajos és a 80-as (Bence Lajos, Bati Zsuzsa), valamint a 90-es (Halász Albert, C. Toplák János, Balazsek Dániel) években fellépő újabb nemzedékek között. A triász tagjai közül Szűnyogh Sándor neve különböző kontextusokban, több helyütt visszaköszön, mintegy átszövi a kötet tanulmány-kritika anyagát (Halicanumi üzenet a tér és az idő pecsétjével, A Halicanumi üzenettől a Halicanumi rapszodiáig, etc.), nem véletlenül, hiszen a kisebbségi sors problémáit markánsan megfogalmazó költő szavai az aktuális helyzetben is vezércsillagul szolgálnak, mert változatlanul „...enyész a nemzet, / enyész a táj és szürkül az égbolt”. Több variációban voltaképpen ugyanaz a téma tér vissza Bence Lajos idevágó szövegeiben: az írott magyar szó – mint az identitás legfőbb konstituáló tényezője, építőköve – hagyományainak vállalása és továbbvitele, az anyanyelv szeretete, gondozása, valamint a felnövő tájhoz, és az általa hordozott tradícióhoz való örök ragaszkodás. Előbbi bontakozik ki éppúgy az általánosabb, áttekintő tanulmányokból – A szlovéniai magyar irodalom eredményeiről; Önszerveződés, kapcsolatépítés és a muravidéki magyar irodalom; Nemzeti, nemzetiségi, kisebbségi irodalom; vagy a Naptár 30 évét szemlélő, nagyívű A Naptártól a folyóiratig –, mint az elemző jellegű szövegekből – a már említett Vljaj Lajos, illetve Szűnyogh Sándor recepcióját erősítő textusok mellett, a Szilágyi Domokos költészetének „kisebbségi” vonatkozásait vizsgáló „Igén őrizve” a Muravidéken; a Kerckmár Rózsa epikus alkotásairól szóló Egy pályamű gyönyörű ráadás és Halász Albert versgyűjteményének bemutatása, a Konok ikonok könyve –, míg utóbbi a korpusz talán legszebb esszéjében, a néhol szinte poétikus Hetés – avagy valamit tudhat ez a táj címűben jelenik meg. A táj-élmény intenzitását manifesztálják Vljaj Lajos gyönyörű sorai: „Szívemmel játszik ez a táj”, de a bizonyosságul felhozott citátumok igazolják, hogy a „hely szelleme”, a vidék aurája a muravidéki alkotók nagy részét megérintette (a Tavaszcseresznye-nemzedék tagjain kívül Halász Albertet, Göncz Lászlót, Zágorec-Csuka Juditot és Kocon József – Kembot idézi a szerző). Sajátos szellemi-történeti párhuzamot mutat egyébiránt Hagymás István Lendva, Hegy című esszéje.

Mindezek mellett sajátos értéket képvisel az irodalomtörténetesek által gyakran marginálisnak tartott, a szépirodalom határmezsgyéjére tolt gyermekirodalom szerepének kiemelése a muravidéki irodalmi kánon formálódása szempontjából (Egy gyermekirodalmi válogatás elé). Bence Lajos maga is alkotott ezen a területen (gondoljunk Napraforgó-papagáj című kötetre), így tapasztalatai személyes jellegűek, mintegy saját költészetének igazolásaként is száll síkra a gyermekirodalom értékeinek elfogadtatása mellett, hangsúlyozva annak – Palkó Istvánnal szólva – „nép- és nyelvmegtartó” funkcióját.

Az Identitás és entitás írásainak harmadik nagyobb egységét a képzőművészeti témájú szövegek adják. Ezek közül a Képzőművészet a Muramentén teljes, áttekintő képet nyújt a kapcsolódó alkotókról, művészeti törekvésekről. Kronológiailag a sort Zala Györggyel kezdi a szerző, a magyar neobarokk szobrászat kiemelkedő egyéniségével, a mester lelkének „barokkos” mozgalmasságát határozva meg legfőbb képességeként (Taine-i faculté maîtresse-ként), az életmű megértésének kulcsaként (átvéve a Zala György

barokk lelke című dolgozat megállapításait). Bence Lajos művészettörténeti tablóján helyet kapnak olyan, ma már kevésbé ismert művészek is, mint a XX. század első felében tevékenykedő Pandur Lajcsi, a nemzeti-realista tájfestők utódja, vagy a két csáktornyai szobrász, Schultesz Sándor és Bezerédy Lujó. Kiemelt szerep jut Gábor Zoltánnak, akinek lendvai kötődése, a város történetét sajátosan értelmező „antitablói” a Lendva és Zágráb között című írásban külön elemzésre kerülnek. A szerző lényegre törően mutatja be a háború utáni generáció tagjai közül a ljubljanai Zdenko Huzjan és a kiváló textilművész, Dancs-Roth Marika, valamint a 2005-ben Munkácsy-díjjal kitüntetett Király Ferenc (a lendvai művésztelep létrehozója) és felesége, Suzanne Király-Moss művészetét is, megragadva azok jellemző vonásait. Behatóbb ismertetés tárgya lesz a tragikus sorsú grafikusművész, Gálics István életműve, melyet – kétségtelenül – előkelő hely illet meg a muravidéki művészet történetében. A sort végül a főként tájképeket és fotogramokat („fény-képeket”) készítő, Gálics fossziliáit rendkívül érdekes dolgozatban elemző Hagymás István képzőművészeti tevékenységének tárgyalása zárja. Külön kell szólni két kimaradt alkotóról, akiknek egy-egy önálló szöveget szentelt Bence Lajos. Szemléletesen állítja az olvasó elé Göntér Endre 80-as évek végén keletkezett, 14 stációból álló, középkori „freskó”-sorozatát, a Deuecher-ciklust, kitekintve előzményire és értelmezve a mű egészét; s üde színt visz a képzőművészeti témájú textusok sorába a 70 éves naiv festő, Göncz János köszöntése, melyet láthatóan különös szeretettel – a göntérházi életkép szinte személyes megéltetésének nosztalgiájával – dolgozott ki a kötet szerzője.

Az Identitás és entitást nem szabad az Írott szóval a megmaradásért mércéjével mérni – melynek jelentőségét a muravidéki magyar irodalom szempontjából Bori Imre irodalomtörténetéhez lehet csak hasonlítani –, hiszen a bevezető, áttekintő tanulmánytól eltérően más jellegű, heterogénebb szövegek alkotják ennek korpuszát. Ha az utóbbi könyvet egy csokor fehér liliomhoz hasonlítjuk, úgy Bence Lajos újabb kötetét csak a tavaszi mezőn szedett friss vadvirág-bokréta képéhez igazíthatjuk. A kettő semmiképpen sem vethető egybe, mindkettő lényegileg különmű, s más-más, kétségtelenül kiemelkedő értéket képvisel. Az Identitás és entitás szerzője mindenképp az erényt mutatja fel kötetében, ami a magyar irodalomtörténészek közül csak a legnagyobbak sajátja: tisztán, érzékletesen, ugyanakkor tudományos igényvel írni, lehetőleg minél szélesebb körnek. Előbbit – a kötet megszerkesztésében mutatkozó egyenetlenségek és a szöveggondozás elégtelensége, mint a szerzőn kívüli tényezők, ellenére – az olvasás során tapasztalhatjuk, utóbbit csak remélhetjük.

(Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Pannon Tükör Könyvek, 2004)

Galéria Múzeum, Lendva, 2005 november-december
Enteriőr a 33. Nemzetközi Művésztelep kiállításáról

Falvai Mátyás

Bemérni magunkat az örökkévalósághoz

Méhes Károly: A kis halottlító

Lehet-e kevés eszközzel, nagy szavak nélkül izgalmasan írni? Lehet-e csavaros történetek nélkül, csupán egy-két szereplővel katarzist kiváltani? Az álkérdéseinkre adott határozott igent ez esetben Méhes Károly új, az Alexandra Kiadó gondozásában megjelent elbeszéléskötete mondatja ki velünk. Hiszen miért ne lehetne így? Mozart zenéjében sem a hangok sűrűsége adja ki a fenséget, hanem a harmónia. Borsos Miklós is tudott hét egyszerű vonallal remekművet alkotni.

Ez a letisztultság azonban megköveteli a magáét. A kis halottlító darabjai nem olvashatóak metrón, villamoson, buszon. Ha már közlekedési eszközön akarjuk olvasni, tegyük ezt inkább vonaton. De a legjobban akkor járnánk el, ha egy képzeletbeli olvasási útmutató tanácsait követve üres, végtelen délutánokon olvasnánk egy kényelmes karszékben, belefeledkezve a szép ívű történetekbe, minden novella után megállva, időt hagyva, hogy leülepedjenek.

Méhes Károly már-már zenei arányérzékkel felépített írásaiban szikár, mondhatni klasszikus stílusa és az időtlenséget sugárzó, lassú tempójú narráció lebegő szálai makacsul fonják körül azt a néhány témát, melyek a kötet középpontjában állnak, úgymint: boldogságkeresés, útkeresés, elszámolás, emlékezés és felejtés.

Az Aki keres, az című nyitódarabban plasztikusan idézi meg a hetvenes-nyolcvanas éveket, néhány félmondattal utalva csupán a korra és a helyszínre, hiszen a téma időtlen és térhez sem kötött. Noha Méhes alig jelez számunkra bármit is úgy a külvilágról, mint a főhős kamasz lelkivilágáról, szinte a gyomrunkban érezzük az egész történést, ott vagyunk a fiúval, elkísérjük eleve kudarcra ítélt útján, melynek során meg akarja találni a már rongyosra gyúrt Film, színház, muzsikából ismert fiatal színésznőt, Török Ágneszt. Csak találkozni akar vele, hiszen az már maga volna a boldogság, és furcsamód nem is kételkedik benne, hogy találkozik vele. Makacsságát, mellyel elhatározta, hogy neki pedig muszáj látnia idolját, már-már bódulatnak is lehetne nevezni. Klérezzük a novella soraiból a kamasz fiú léthelyzetének minden frusztrációját, tudjuk, hogy az ő hatalmas ifjú vágyai nem Török Ágnesznek szólnak, a színésznő csupán hordozója e vágyaknak, melyeket a fiú mintegy ernyőre rávetít, és tudjuk, ha mégis találkozna vele, nem változna semmi, mégis drukkolunk neki. A happy end elmarad, és ekkor sejtjük, hogy nem egy kimondottan vidám könyv vár ránk.

Egy semmivel össze nem téveszthető „szocreál” fiatalság emlékét idézi meg az Üdülés című darab is. Bár a novella alapján nem kapunk leírást a környezetről, a helyszínről, néhány jól elhelyezett mondatból kibomlik előttünk a véget érni nem akaró forró délutánok, a céltalan lődörgés hangulata, a tapinthatóvá váló unalom, a felhólyagzott ping-pong asztalok képe és a vietnámi papucscok csattogása. És tudni, érezni véljük, mit jelenthetett az a pár percnyi esetlen oroszóra, amit főhősünk, a gátlásos kamasz (az előbbinek testvére, barátja lehetne, sőt miért ne lehetne ugyanő?) adott az „amerikás csajnak”.

A Kőváry-villa lelkei és a Hotel Campi című írásokban közös, hogy áthatja őket valami zavaros misztikum, és ugyanaz az időtlenség és magány, mely a kötet összes darabjára jellemző. Az előbbiben a gyermekkorba visszanyúló kíváncsiság éled újjá a főszereplő agyában a titokzatos Kőváry-villával kapcsolatban, melynek új lakói, egy roskatag öregember, egy csúnyaságával együtt bujaságot árasztó lány és maga, a Halál személyében. A lány – aki ambivalens vágyakat ébreszt a főhősben – testesíti meg ez esetben a boldogságkereső, szeretetéhes lényt, ám ezt az információt ügyesen adagolja Méhes, a késleltetéshez pedig segítségére van a balladai homály eszköze. A novella végén azonban hideg realizmussal oszlatja szét a misztikumot, mikor is főhősünk a lány apjával beszélget:

„– Annyit árujjon el, hogy hívják a... kedves lányát?”

– Vera. Annyit jelent: igazság. Mégiscsak az igazság a legfontosabb. Legyen az akármilyen csúf vagy rémisztő, akkor is a legszebb, mert az az igazság. Különben megette a fene az egészét.”.

A Hotel Campi magányos utazója nem az igazságot kutatja; épp ellenkezőleg: felejteni akar, de jól tudjuk, nem megy ez olyan könnyen, hiszen „az emlékek a hajszálereken úgyis beszivárognak, olyan ez, mint valamiféle büntetés”. Pedig hősünk mindent megtesz ennek érdekében: külhonban bolyong, távol emlékeitől, üres, steril szállodai szobákban bujdokol, viszkít nyakal. A megformálásra itt is jellemző a balladai homály és a szaggatottság, sőt krimiszzerű, itt-ott Borges-i hangokkal is találkozunk. Az Esetek egy esős napon címéhez hűen esős hangulatot áraszt. A novella hat kis szeccset tartalmaz; elolvasva őket az az érzésünk, mintha egy kisfilmsorozatot látnánk. A filmszerűen megjelenített töredékek tehát kibontatlanul sorjáznak egymás után, mégis megsejtjük mögöttük a megannyi különböző, mégis valami titkos szálon egymáshoz kötődő sorsot, életet, és rájövünk a kíméletlen igazságra, nevezetesen arra, hogy a hétköznapiság esőben még jobban fáj. Mintha az eső beszélne rólunk, és az igazat mondaná, azt az igazat, amelyet nem szeretnénk hallani. Csakúgy, mint a kis halottlátó, a novella egyik szereplője, aki földöntúli képességeinek köszönhetően beelát az emberek veséjébe. „Sajnálom szegény embereket” – mondja ő. „Biztos rossz tudni, hogy valaki tudja a színtiszta valóságot. Hogy miként lett az életből halál, és hogy a halál mennyire, de mennyire más, mint az élet. De persze önző vagyok, és mind közül magamat sajnálom a legjobban. Mert biztos, hogy én se maradok tiszta. Lehet, már az is bűn, hogy mindent kikotyogok. Ha szerencsém van, egyszerűen bolondnak tartanak majd.”. Az Esetek egy esős napon másik alakjában, Herlicska G. Nándor alanyi költő, könyvtáros szerepében a lírai alkatot figurázza ki Méhes, mely töretlen ifjonti optimizmussal párosul, és ezzel kapcsolódik az Áradó költészet című darabhoz, amelyben szintén a lírai magatartás, a hiúság és a giccs kerül pellengérré.

A Kristály Emese című történet Dosztojevszkij idéző feszültséggel teli, és az alapállás is hasonló: bizarr emberek beszélgetnek bizarr dolgokról egy kényelmetlen helyzetben. A szerző rögtön az elején tudtunkra adja, hogy itt most ne számítsunk nagy dolgokra, ő „csak úgy bele, a nagyvilágba, mintha egy pohár ital mellett ücsörögve, magában beszélne”, adja tovább a történetet. Pusztán adomázgatásnak vélni az elbeszélést azonban nehezünkre esik, hiszen a történet egyrészt kevesebb, mint egy jó anekdota (hol van a csattanó, hol van a szórakoztató történet?), másrészt pedig sokkal több is annál (példázat a szenvedélyről?). Szenvedély. Ritka jelenség Méhes kötetében. Mégis találunk rá példát: a Győzzön a jobbik történetesen szikár stílusa és letisztultsága ellenére szokatlanul szenvedélyes írás a magát próbára tevő, megjavulni akaró, többszörösen visszaeső bűnözőről. A Győzzön a jobbik írója kiváló dramaturg: szinte kamaradrámához hasonló ez a laza, sallangmentes, modern formája ellenére is feszültséggel átégett duett: a bűnöző és a pap kettőse.

A sírkamra mélyén és A néma kutya már átevez a kötet egyik meghatározó témájához, a halálhoz, de e két darabban inkább az elmúlás szelével megcsapott lelkek elszámolása a központi kérdés. A szabadság vizein, a Megállómánia, az Alex Kasay naplójából, illetve az Enyém maradsz viszont más aspektusból térképezi fel a halálhoz való viszonyt. Ezen elégikus hangulatú novellák szereplői a halállal néznek farkasszemet, ki félve, ki rezignáltan, ki pedig sóvárgón. Jellemzőjük, hogy mindegyik darab az élet egy bizonyos meghatározó pontjáról szemléli a halál kérdéskörét, az aranymetszés utáni harmadból, melyet legalább annyira meghatároz az cezúra előtti kétharmad rész, mint a harmadik harmad utáni időtlenség és határnélküliség. Méhes azt kutatja, hogyan mutatunk odaátról; az inercia-rendszer, melyhez bemérjük magunkat az örökkévalóság (vagy a „soha-többé-nem-valóság”). Ebből a szemszögből önkéntelenül vetődnek fel olyan kérdések, mint: Lehet-e megjavulni? Lehet-e jól élni? Mit jelent, jól élni? Lehet-e jól meghalni?

A fenti gondolatiság köré szerveződő novellák kétségkívül legjobb és legkomolyabb darabja, a méltán a kötet leghangsúlyosabb pontján (vagyis a végén) helyet foglaló Az enyém maradsz. Apa és lánya szokatlanul erős kapcsolatát rekonstruálja a polifón szerkesztésű írás, mely egyrészt áll az apa derűs bolondságából összeálló feljegyzések citálásából, másrészt a lány elmékedéseiből, öreg édesapja betegágyánál. „Ül és néz rám. / A kislányom. / Igenis, birtokos eset.” – olvassuk mintegy felütésként. Igen, ez a birtoklási vágy, ez a fékevesztett, kizárólagosságra törekvő, ellentmondást és osztozkodást nem tűrő birtoklási vágy, sőt birtoklási kényszer az, amiről Méhes beszél nekünk. Ahogy apa és lánya kétségbeesetten kapaszkodnak egymásba, hiszen ha ez a kapaszkodó nincs – nincs semmi. Semmi, amihez viszonyulhatnának, amit

szilárdnak érezhetnének. Minderre ráadásul, mint egy halovány díszlet körvonalai, rávetül a kor, a kor atmoszférája, mely megfosztotta gyermekeit a biztonság érzetétől, és az egyetlen biztos pont, amit cserébe adott: a félelem, a bizonytalanság állandósága.

Méhes elbeszéléseinek intim, elégikus hangütése könnyen involválja az olvasót. Hiszen semmi sem olyan emberi, mint ez a meditatív, nosztalgikus hangulat, amely az elmúlás kontextusában minden embert időnként magával ragad. Sok van ebben a beállítódásban Méhes korábbi műveiből, elsősorban verseiből, és ennek fényében bátran állíthatjuk, hogy *A kis halottlító* szervesen illeszkedik az eddigi életműbe.

A leginkább figyelemre méltó ebben a könyvben azonban az az egyensúlyra való törekvés és e törekvésben az a kiemelkedő teljesítmény, ami arra irányul, hogy a szemléletmódjában, formájában, tempójában és kifejezésében sokszor eltérő novellákat egy egyenletes színvonalú és intenzitású köteté szerkessze az író. Ez az egyenletesség teremti meg azt az atmoszférát, amelyben megindulhat az író gondolati ritmusának felvétele, ezáltal a novellák különböző jelentésrétegeinek sikeres feltárása. Méhes Károly tehát nem azzal ér el hatást, hogy a szánkba rágja, amit mondani akar, netán, hogy drámai módon strukturálná mondanivalóját, hanem azzal, hogy belekényszerít bennünket egyfajta jótékony lassúságba, ily módon készítve fel bennünket arra, hogy méltóképpen fogad hassuk be alkotásait. És amit cserébe kapunk tőle: szépség és igazság. Mert ahogy korábban a Kővály-villa lakója szájába adta: igazság nélkül „megette a fene az egézet”. Mi pedig hozzátesszük: a szépség nélkül is.

(Méhes Károly: A kis halottlító; Szignatúra könyvek, Alexandra Kiadó, 2004.)

vszabónóémi festménye
József Attila: Tudod, hogy nincs bocsánat című verséhez

Saáry Éva

„Örület-alapanyag“

Selmeci György: Írott munkák című kötete kapcsán

Szerénység, visszahúzódó szemérmesség jellemzi, amibe talán vegyül egy csöpp sértett hiúság is. Mindenesetre, tisztában van saját értékével. Másképpen nem is választotta volna ezt az egyszerű, meghökkenítő címet – Írott munkák –, mely mögött alig lehet sejteni, milyen mű húzódik meg.

Maga a szerző, kötete fülszövegében, így nyilatkozik:

„Úgy hiszem, mindig bujkáltam. Először józsefvárosi konyhánk hátsó végében, ahol egy kerevet volt, egy szennyesláda és a vaskályha. (...) Aztán átbujkáltam a hatvanas, hetvenes éveket... (...) most Svájcban bujkálok...“

Ez a „bujkálás“ a kötet kulcsszava. De mit kell rajta érteni? Ki elől, mi elől menekül? Önmagától, a látható világ bántásaitól vagy valami földöntúli hatalom rejtélyes hátsó gondolataitól retteg?? A tehetetlen félelem ellensúlya a düh és a dac:

*„Nem írhatom le a külvilágot. Senkihez semmi közöm.
Nem tudom, mit mondok. Lehet, arról a frontról beszélek,
ahol Isten és a Titok pillanatról pillanatra, korokról korokra
összeütközik, ahol ott vagyok, ahol mégsem vagyok.“*
(Korokról korokra)

Vagy:

*„Sem a szörnyet, sem az angyalt – noha mindketten bennem laknak –, nem vállalom.
Marad valami közpszerű vagdalkozás,
ki tudja hány évig, napig, óráig, percig, másodpercig.
Azután Isten kézhez kapja a semmit, az alapanyagot.“*
(1982. 9.6.)

Versek és prózai írások, melyek közül igen nehéz részleteket kiragadni, mert egyetlen belső monológ mozaikkockái. Témái szinte rögeszmésen ismétlődnek, folytatódnak. Állandóan hadakozik a halállal (szülei eltűnte elfogadhatatlan számára!) és a létezés abszurditásával (ebben rokon a modern nyugati irodalom sok nagy alkotójával). „Papirkatonának“ érzi magát, amit végül is tűzbe vetnek.

Nincsenek szenvedélyes kitörései, semmi felületes hányavetiség. Szigorú, fegyelmezett. Mondatait kínos műgonddal rakja össze, választékos, gyakran szokatlan kifejezéseket használ. A modern költők zavarosságát azonban nem kedveli. Nála minden érthető – és érthetetlen egyszerre. Meg akarja fejteni az „élet titkát“. Az egyik létezésből a másik létezésbe átvezető, „rejtett ajtó“ körül tapogatózik, amelynek – csökönyösen hiszi – léteznie kell!

*„Apa, hogyan juthatnék el hozzád,
kegyelemből könnyű utakon,
ki a tálcák, ollók és kanalak,
a tárgyakra és nemi szervekre meredő szörnyszemek világából,
ki e démoni csapdából,
melynek alján foglyul ejtett fajom kuporog és vár,
vár szabadulásra, indulásra.
Én hozzád indulnék Apa és tudom,
mások más érckapuk felé.“*

(1984.6.21., Zivatarok)

Ezeket a feszült, szorongásos lelkiállapotokat időnként tündöklő képek váltják föl – párhuzamos tevékenységére, a festészetre utalva. Vonzza a ragyogó napfény, a délszaki tájak pompája, de legfőképpen a tenger titokzatos végtelensége.

*„Algák, babérfák illata. Időnként a mélytenger párái.
Az ég gyémántok szüntelen ütközése,
mozgásuk fókuszában a Nap ül, folyamatos néma robbanás.
...
Hajók jönnek-mennek. Fürdőzők merülnek-emelkednek.
Tetők, kémények mozaikján kopog a déli fény,
a tengerég kékjével pázrik minden szín,
súlyosan, szinte folyva tenyészik a dolgok jelenléte: örület alapanyag.”*
(Cadaqués)

Elsődleges élményeit azonban gyakran át- meg átszövik a kulturális emlékek: olvasmányok fölbukkanó nevei, szavai, valahol, valamikor látott vásznak különleges színhatása.

*„Andrea di Bartolo: Joachim elhagyja a várost.
Fáradtvörös falak
kék-zöld örületet szorítanak.
A város, mint szögletes fekély, nő az ég felé.
A házak kalitkák: fogoly madarak hamu-könnyű hulláit rejthetik.”*
(Évszázadok kép és néző között)

*

A prózai írások is különleges tájakra vezetnek, ahol minden összekeveredik, minden jelentést változtat és furcsa, természetellenes kapcsolatok jönnek létre.

Az alapgondolat itt is az abszurditás, az örökre elveszett „értelem” keresése, az ismeretlentől való rettegés – akár apja halálát meséli el, „távolról szemügyre véve” (Ödön szolgád), akár Doktor Máriusz utazásai a síkban címmel vezet el a téboly határán egyensúlyozó gondolatok (álomban lebegő, szürrealista tájak!) labirintusaiba.

A patkányok egyre szaporodó tömegével küszködő „hős” pedig már Orwell 1984-ének tudathasító rémületét idézi, s a világ menetét eképpen foglalja össze: „az emberi történelem tulajdonképpen sorozatos patkányirtások története”.

Aztán visszahull nagyon mélyre, önmagába, mivel a legfőbb képtelenség nem a körülöttünk láthatókban, hanem saját létezésünkben rejlik:

„...nem akartam lenni és lettem; nem akarok létezni és vagyok; nem kívánok meghalni s porom sem marad...”

*

Különös könyv! Többször el kell olvasni, vagy jobban mondva, újra és újra elővenni, izlelgetni. „Örület-alapanyag” – mondja egy helyen. „Lefokozott ragyogás” – olvassuk másutt. Mindkét kifejezés jól jellemzi Selmeczi Györgyöt – az embert, a költőt, aki (nyugati?) magyar irodalmunk egyik legtehetségesebb, legeredetibb, de (egyelőre) kevésbé ismert egyénisége.

Budapest, 1997

Péntek Imre

Lírai kéznyújtás – a szlovéniai szórványból

Nagy Zsuzsa: Szakítok éneket

Egy több országhoz, régióhoz kapcsolódó első kötet látott 2004-ben napvilágot, az újvidéki Fórum Kiadó és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (Lendva) közös kiadásában. Nagy Zsuzsa Szakítok éneket című versválogatásáról van szó. A szerző a felbomlott Jugoszlávia tipikus alkotója. A Vajdaságban született, aztán Lendvára került, itt kezdett írni, első verseit az Újvidéken megjelenő, rangos folyóirat, a Híd közölte. Természetesen megjelent a Muratájban is. Később Skofja Lokára költözött, Ljubljana mellé, ahol ma is él és dolgozik. A Pannon Tükör újabb számaiban is találkozhattunk verseivel. Pályakezdesének rangot ad, hogy könyvének kiadását Bori Imre melegen támogatta, mi több a szerkesztést is vállalta, sőt az utószóban meleg szavakkal méltatta Nagy Zsuzsa indulását. Néhány részlet ebből: „Így együtt olvasva kompozícióját, azt tapasztaljuk, gondolati verselési ív köti össze a magasan kiemelkedő Munkanélküli Mária éneke című versét a sorrendben utolsó Ki benne vagyok cíművel, mely ars poeticája is lehetne, s e két vers fogja közre az egyéni hangú és felfogású, valamint csak rá jellemző tematikájú költeményeket... s úgy tetszik, a reménytelenség fölé hajló József Attila kései húga is lehetne a költő...”. Aligha kell kommentár ezekhez a megállapításokhoz. (Megjegyzem, a kiváló irodalomtörténész egyik utolsó munkája volt Nagy Zsuzsa kötetének szerkesztése.)

A kötet cím kettős hangulatú: az ének inkább a hagyományos költői felfogásra utal, míg a „szakítok” erőszakos gesztusában akár a klasszicizáló formákkal való szakítás is benne rejlik. Ez a kettősség valóban végigvonul a kötetben. Egyfelől találunk népdalszerű variánsokat, szójátékokból épülő mondókákat, erős ritmusú, hangsúlyos, tagolt sorokat (Kerek a világ, Táncom, Előveszem furulyámat), másfelől szürreális, szinte dadaista szövegeket, vizuális hatásra törekvő képvers-megoldásokat (Valamiért elmondom, Cseresznye, Virág-én). A líra Nagy Zsuzsa számára a bensőség, a személyiség belső (tudattalan) lelki mozgásainak felszínre hozása, megnyilatkoztatása („Árulom dalom/ benne van haragom...” 'Kiárúsítás', vagy másutt: „Énekiem, jaj,/ újra csak én leszek...” 'Szakítok éneket'). „Szóélete, szélszava” – spontán kitörés, az érzelmek szavakba áradása.

A költőt foglalkoztatja az önmeghatározás, kötődése a szűkebb, gyermekkori világhoz. De ez nem valami realiztikus-szociológiai megközelítés, mint a Valamiért elmondomból kiderül. Sokkal inkább talányos, meseszerű, nosztalgikus ábránd (kissé a fiatal Ladik Katalin verseire emlékeztetve). Hasonló szülőképet idéz fel az Apámnak emlékmű helyett. A „végtelen szeretetbe” távozott apának szeretne „emlékművet szavakból” állítani. Akit „szüntelen hívtak a muzsikák”, „kinek már ittlétekor/ Istenből ennyivel több kijárt? ... “A „suta” emlékmű mégis egy megindító kapcsolatról árulkodik, apa és leánya között. Akár csak az Apámhoz című vers, mely a halandóságon túli együttlét reményét villantja fel. Ennek a lebegő létállapotnak remek és pontos megfogalmazása A síkság (Jellegzetes alcíme: Hazafias vers).

*„A síkság az én otthonom –
rajta rovom értem utait
mélázva,
álmom, vágyam mind ott honol,
hasonlítson, jóllehet, olykor
tészta.”*

Vallomás ez, csak szemérmes, áttételes – eloldozódva (elszakítva?) minden konkrétumtól. A groteszk, szándékoltan csattanós hasonlat bár meghökkent, mégis képes felidézni az otthonosság szinte metafizikus dimenzióját.

A ciklusok egy-egy motívum köré rendeződnek (Táncom, Tiszta kín, Halálaim, stb.), talán kevesebb is elég lett volna belőlük. A Táncom a sugárzó életöröm lírai kiáradása, tele szikrázó lendülettel, bizarr szójátékokkal, míg a Tiszta kín és Halálaim a szenvedéssel és az elmúlással való incselkedés tüneményes kavalkádja. A megszemélyesített „kín” a tudatalattiból színre lépve „egy sort / sírt”, „de igazából / senki nek / sem ártott...” A Tizenegypúpú Teve – ez a fura, szinte morgensterni teremtmény – depresszióját „meghalással” gyógyítaná, de hát könyörögni sem tud – „Hisz még csak nem is tenyér / a Tizenegypúpú Teve tenyere..” Bravúros félrehallások és -értések, azonos alakú szavak, játékos kiforgatások, jelentéscsúsztatások révén áll össze a humorban gazdag szöveg – a Tizenegypúpú Teve kálváriája. Ráadásul a játékos forma néha, váratlanul komoly tartalmakat hordoz, ahogy a Mérget pl. azt kérdezi: „beszélget / a hét nap / meg egy év, / hogy mifénét ér / az élet”. A „halálos” versek sorozata ismét komoly, sőt, komor gondolatokkal viaskodik: a bennünk rejtő elmúlás, a megsemmisülés folyamatával próbál szembenézni. A szerző itt is antropomofizálja a halált, amikor így szólítja meg:

*„Énekem, jaj,
újra csak én leszek,
halálom, hát
nem kímélsz engemet.”*
(Szakítok éneket)

A személyesség (a személyiség) elvesztésének fájdalmát sem a szokványos „díszletek” jelenítik meg: a „Cimbalomhalál” tele van ironikus játékokkal, szürreális áttűnésekkel, amíg eljut a végső pontra: „Ma lyukat fúrt belém a semmi / érzem, semmivé kellene lenni –”. A Nem bánom a tél képzeteivel „jelenetezi” a végső megértés stádiumát: „Mire megérték mindent, / tudom, eljön hozzám a tél...”; „Földbe temetnek, sejtve csak, hogy valahol még ott vagyok.”. Egyébként itt is, másutt is megfigyelhető a szerző sajátos pantheista szemlélete: a pehely lélek elszáll valahova, de nem semmisül meg. Beleolvad a természet nagy körforgásába. Az élet és halál szerves együvé tartozását hirdeti a Halálaimról.

*„Az én halálaim már
nem szomorúak, feketék,
mert felém közeledve
szemükbe visszatér az ég.
Így lesz belőlük élet
s halál újra, mely sose fél...”*

A Felhőtlenül pedig az univerzum törvényeinek totális vállalása. Mintha azt sejtetné Nagy Zsuzsa: nincs más rendeltetésünk, mint ezek derűs átélése, beolvadás a kikerülhetetlen folyamatokba.

*„Hervadni kell?
Hát hervadok!
Virágozni
tán? Itt vagyok!”*

A Kerek a világ pedig egészen nyíltan az „örök körforgás, visszatérés” elvét vallja:

*„Kerek a világ,
világból lettem én...
Álmom egy madár.
Ráülök, elvisz,
hol az ég véget ér,
álmommal így lelkem is,
s a világ visszatér.”*

Ebből mélységből (nevezhetjük akár depressziónak) a Virág-én baballával című ciklus emelkedik ki. Egyik legjobb vers is ebben olvasható: a Virág-én. A méh és virág kapcsolatát bravúros szó(és hangzó)-alakzatok érzékeltetik: a virág-zomm és zümmm-ög szavak egymásba játsása valódi poétikai trouvaille. A tipográfiai elrendezés csak „ráerősít” az élményre. Ugyancsak itt található a Finnugor dallika, szimultán fordítással, mely kétségtelenül a költő kivételes nyelvi és zenei leleménye. Ebben a ciklusban találkozunk szenvedéllyel teli, erotikus-szerelmes versekkel is.

*„Kellettem reggel,
kellettem este.
Csicssergett két keblem,
mint cseresznye.”
/Cseresznye/*

A meglepő asszociációkkal építkező vers mégis mély és követhető érzelmi ívet rajzol meg, akár csak a Szeszély-én sok e betűvel. A Nyár ciklus még inkább fokozza ezt az eufórikus életigenlést, pontról-pontra bejárva megtalált, beteljesedő szerelem érzelmi köreit (Újrajárnám kertjeidet, Ígéret, Eljön Vivaldi). Talán az utóbbiból érdemes idézni az utolsó versszakot:

*„Nyár lesz, mire látlak, s
lengnek langyos éjszakák,
eljön Vivaldi újra, s zengi
legszebbik évszakát.”*

Az együttlétek szinte himnikus ünneplésébe, „a homlokunkra csillag ül, / osztozunk a kincsen” – érzésébe azonban árnyak is vegyülnek, feltűnnek az eltávolodás, a (vissza)várás motívumai. („csöndesen várom én, hogy hozzám visszatérj.” /Ahogy/; „Érted nyílnék, de nem lehet / bánat szemed, ó, elveszejt.” /Érted nyílnék/). S végül a búcsúzás hangulata dereng fel: „hazámat benned / temettem el.” /Hazám helyett/.

Érdekesek Nagy Zuzsa „istenkereső” versei. Nem a fejet hajtó, alázatos lélek, hanem az egyszeri létező, az „én, a kicsi” tesz vádat a megközelíthetetlen, „hideg és kemény” Isten ellen. Egyszeriségnek és mulandóságának tudatában fogalmazza meg kétségbeesett „anti-fohászát”:

*„hisz enyémnél mindenséged
milliószor több s nagyobb,
de én most itt élni vágyok,
akkor is, ha nem hagyod!”
/Én, a kicsi/*

Pogány dac, lázadó gesztusok, az isten megértésének és befogadásának vágya – ez mind belefér ebben a szellemi kalandba, amit az istenkereső versek jelentenek. Talán a Visszatérés roppant groteszk metononímiája – „küldj belém egy / egy cirmos cicát, / mely lelkemnek / éjjel-nappal / dorombol” és „Te legyél, Uram/ a cirmos cica” – meghökkentő, de a gondolatsor – a bensőségbe fogadott és belső tartást adó istenképről – mégis – ha van ilyen – profán áhítatot sugall. Akár csak a Munkánélküli Mária éneke, amelyben ugyan nem a „szeplőtlenül” fogant, szent asszony szólal meg, hanem egy kiszolgáltatott, éhhalállal küzdő, gyermekét (Jézuskáját) egyedül nevelő anya, mégis az analógia evilágivá, élővé, mi több: aktuálissá teszi a bibliai mítoszt. Hasonló a Mária Magdolna című vers. A bűn – nem más, mint egy házasságon kívül született gyermek. „– Bűnöm, kicsim, / gyere ide édes, / edd meg ezt a finom / kis ebédet.” Ebben a szemléletben az örök nő, az életpárti női principium „írja felül” a bűnről szóló dogmákat.

A teremtett világ, benne Istennel vagy a „végtelen térségek örökös némasága”, a semmi van inkább? Ezzel a kérdéssel birkózik a költő a Semmit öltve című versében. A semmivé váló létezés valóban „csend-

ből, békéből” alkotódik? A belső és külső csend képes egyszerre csendülni? Az újrateremtett világot csak nézni lehet, „mit csendem csendben eltemet”? Állítások és kételyek szövődnek egymásba, belőlük az egyszerű létezés veszendősége, fájdalma sejlik fel. Ahogy a Válaszulban is csak tovább sorjáznak a megválaszol(hat)atlan kérdések: „Enyém-e arcom, ha érinti végtelen / vagy csak úgy meglátogatott engem?”, „a teremtés művéből egyedül / engem úztek ki konokul?” – hogy aztán egy sajátos nyugvópontra érkezenek el:

*„Kérdésem, már látom, nem is oly világnyi,
balgán, önjogán szól az értelem,
hisz válaszul talán elég e bogár, mi
kezemre száll, s érinti életem.”*

Végül némi összegzésként: Nagy Zsuzsa kötete – minden erénye, kiemelkedő pontjai ellenére – tipikus első kötet. Szertelen, egyenetlen, túl nagy terheket vállal, aminek kifejezésére formailag még nem elég érett. Többnyire rímes verset ír – rímelése azonban gyakran megbicsaklik, igénytelen, indokolatlan a ragrímek ily mértékű használata. Túl könnyen fogadja el az első kínálkozó megoldást (megfogalmazást), ami olykor közhelyekhez vezet. A „dal, a szív, az ének, a viruló tavasz, az őszi falevél, a napsugár, stb.” már kikoptak a mai poétikai szótárból, a kortárs költészet nyelvi szintje, elért eredményei jelentik a mércét. Több tudatosság és igényesség jobban szolgálná kétségtelenül meglévő tehetsége felszárnyalását. Erre minden adottsága megvan Nagy Zsuzsának. Lírai logikájának eredetisége feljogosítja arra – miként Bori Imre írja – , hogy akár „József Attila kései húga is lehetne... „Tenyérnyújtását” azonban így is, mindenképpen örömmel fogadjuk.

Bence Lajos

Édes hazának ízes bor dukál

„Legyen úgy, mint régen volt”, avagy „magyar hon” és a „tisztá bor” legyenek ma is szinonimák, utal a borhamisítók és a borüzérek a magyar bor dicsőségét megtépző ügyködéseire az Édes szőlő, tüzes bor című kiadvány szerzője, Ambrus Lajos. De megfontolandó az író másik óhaja is, nevezetesen, hogy a nagy romantikust, aki életében a „koszorús költő” rangot is kiérdemelte, kortárs költőként kellene olvasni. Hogy ne kelljen „butult gazdaság” habart méregborát inni, Kápolnásnyéken, sem máshol a környéken, ahol a nagy magyar költő meglátta a világot.

A három fejezetre tagolt kiadvány első részébe a Velencei-tó környékének borászattal és a szőlőműveléssel foglalkozó emberének antropológiai- etnológiai vonatkozásai kerülnek lejegyzésre. Lukács László nagy ivű tanulmányában a néprajztudomány kibővített eszköztárával a szőlő és a borkultúrához kötődő munkálatok és eszközök, továbbá a szőlőhegyi építkezés gazdag tárháza éled újjá több évszázados csipkerózsika álmából. A szinte teljesnek mondható, „pincéről pincére” kiterjedő aprólékos gyűjtés munkálatait több közintézmény és múzeum is támogatta. A dokumentációs anyag így lenyűgözően sokrétű és gazdag. A velencei körzet szőlőhegyeit csak a rendszerváltás táján, 1990-ben emelték az etyeki és a budai körzettel együtt a legkisebb hazai szőlőtermő területek közé, Magyarország legfiatalabb borvidéke részeként.

A nagyobb települések – Pákozd, Sukoró, Velence, Nadap és Pázmánd – helytörténeti érdekességeinek rövid, tényszerű kiemelését akár turisztikai megfontolások is vezérelhették, akárcsak a német anyanyelvű szőlőtermelők iránti tiszteletet a kétnyelvű, magyar-német kiadvány. A tanulmány kitekintő szándékkal a bortermő-terület folytatására, Agárdra (Dinnyés) és Gárdonyra, valamint az Orbán-napi szőlőhegyi ünnep és a vele kapcsolatos szokások vázolására, a hagyományélesztés heroikusan szép küzdelmére emlékezik, amelyeket a szőlők védőszentjének, Szent Orbánnak állított szobrok és búcsúk tettek országhatáron túl is emlékezetessé, ismertté. Hasonlóképpen a borászok „önszerveződése” területén is fontos dolgok történtek, így például megalakult a Szent Benedictus Borrend.

Ambrus Lajos, író-szerkesztő két kultúr- illetve mitológiatörténeti írást tesz közzé a küllemében is szép kiállítású, gazdag fotó és rajz illusztrációkkal megtűzdelt könyvben. A Szőlő és bor inkább szőlészeti-borászati szakmai fejtegetés, többek között a jobb sorsra érdemes olaszrizlingről.

„Óda és 'olaszrizling'? Minő sekély gondolatpárosítás! Legalább olyan blaszfémikus, mintha gyöngybetűkkel azt írnám kifinomultan, nemes veretű poémám fölé: Óda a ruhavállfához...” – kezd polemizálni önmagával Hamvas és Márai modorában a borról, megidézve legnagyobb ódaköltőnket, a niklai remetét, „aki nem írt a borról semmit, legalábbis most segítségre hívhatót nem”.

A József Attila-díjas író, aki hobbyborászként Egyházashetyén – még egy Berzsenyi-mozaik a múltból! –, a Kissomló-hegy tövében tevékenykedik, az „örök bortermelőt” keresi, akinek az jutott osztályrészül, hogy megtanuljon egy „szelíd parancsot”, nevezetesen, „azt, hogy a szőlő és a bor: növekedés és ritmus”. Más helyen a szőlő és bortermelés „mesésen gazdag és szövevényes folyamataiban” a helyes tempót és arányt megtalálni a szorgalom, szakértelem és növényszeretet mellett nélkülözhetetlen a tehetség és – intuíció. Egyszóval: művészet – vagy ahogy a szerző írja, „alig leírható tudomány”. Magáról az olaszrizlingről a „jót, vagy semmit” mondást alkalmazza, keserűen állapítva meg, hogy ma inkább számít alulértékelt „terméknek”, a borászati szakmai körök pedig „egyenesen le is sajnálják”. Értékeit egyetlen summás mondatban összegzi a szerző: – Az olaszrizling olyan különleges magyar növény hát, amely képes összekötni tradíciót, értéket és szellemet a legmagasabb tudással.

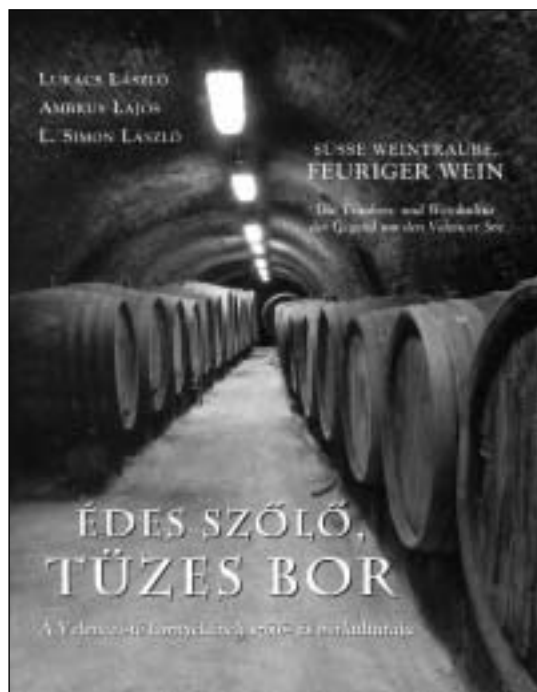
A Régi szőlőfajták Fejér megyében fejezetben a sárféher, a hárslevelű, a fehér gohér mellett a kadarkát és a kövérszőlőt sorolja fel a szerző. A rizlingdominanciájú termesztés azonban ezek közül is sokat elsöpört, pedig egy új szakmai gondolkodás kialakításában is fontos szerepük lehetne.

A bor és poézis borászati apropóját az e tájról származó Vörösmarty Mihály egyik 1844-ben írott „bor-dala” adta. A súlyos valóságélményen alapuló Rossz bor című vers az országban folyó forradalmi előkészületekkel párhuzamosan, a borászok körében is forradalmat, legalábbis mozgalmat indított el. Ennek a költő számára gyakorlati haszonnal mérhető hozadéka is volt: néhány palack „nagyszerű, de főleg iható borral” kívánták kiengesztelni a szenvedő poétát. A szimpatikus gesztusra az 1845-ben írt Jó bor című engesztelő versében válaszol a költő, sorról sorra cáfolva meg az elhamarkodott ítéletet.

A tokaji előtti főhajtást a következő verssorok jelzik: „De mit beszélek? itt a bor, /Benn' a világ kincse forr; /Nap a jövő, a múlt csak hold:/ Több jó napot, mint mennyi volt!”

A könyv harmadik szerzője, egyben a kötet szerkesztője, L. Simon László a mába kalauzolja el az olvasót, bemutató szándékú bortúrára invitálva az olvasót a Velencei-tó környékén. A magyar-történelem szakos tanár, aki több folyóiratban publikált verseket, esszéket, ma a Szépirodalmi Figyelő főszerkesztője. Emellett családi hagyományból kifolyólag a gyöngyösi főiskolán szőlész-borász mérnök szak hallgatója, „szíves kalauzként” vezet bennünket a tó körül, szakemberként megmutatva nekünk a legfontosabb borgazdaságokat, otthonosan mozogva a fajták és a különböző pincészeti eljárások és technológiák világában. Egy-két elejtett megjegyzéséből azonban a földből kinövő nagy és impozáns, valamely régi pince helyére épülő már-már „nagyüzemi” jelzővel is illelhető pincészet (Sukoróvin, Lics-pince stb.) mellett a régi pincesorokra is nosztalgiával gondol, például a szép sukorói pincesorra, amely „az autópálya megépítéséig kiemelkedő szépségű, műemlékértékű épületegyüttes volt”. De másfajta pusztításról is beszámol: „a régi pincéhez hozzájutó új tulajdonosok” beavatkozásairól, akik e régi pincéket vagy átépítették, vagy lebontották. Akadt azonban néhány jól sikerült vállalkozás, a régi és az új szimbiózisából. Ilyen is akad a könyvben, pl. a Majdán-pince, melynek elhanyagolt présházát nemrég újjitották fel, minek után az alatta húzódó földpince a II. világháború viharát is átvészelve évtizedekig érlelte a tulajdonos kitűnő borait, állandó hőmérséklet és páratartalom mellett.

A kiadvány betekintést nyújt a ma zajló, az uniós csatlakozás által jórészt behatárolt magyar borélet egy szeletébe. A fekete-fehér és a színes képek összhangja is megfelelő, a kiadvány nyelvezete a szakterminológia tekintetében nem lépi át a közérthetőség határát. Így a kiadvány szélesebb szakmai ismeretekkel nem rendelkezők számára is érhető. A szőlészeti és borászati „helytörténet” egyik ritka, de érdekes vállalkozása.

Lackner László

Szőlőskertek múltja és jelene, határon innen és túl

Tantalics Béla: Szőlő- és borkultúra Lenti-Lendva térségében

„Kutasd a múltadat, hogy tudd, honnan jöttél, és ismerd meg ki vagy!” – tanácsolja egy bölcs mondás, és mintha az elmúlt évtizedekben egyre több település, tájegység lakóiban támadt volna fel a kutakodó kíváncsiság. Tanulmányok, könyvek születtek, múltunk eredményei, példái, példaképei közelebb kerültek hétköznapi, tevékeny jelenünkhöz.

A délnyugati határvidéken a múlt példázata azt üzeni, sugallja, hogy ami jól, sikeresen összetartozott évszázadokon át, az ma is közelebb kell, hogy kerüljön egymáshoz, hogy a történelmi Zala vármegye igazságtalanul szétszakított testrészei, a szlovéniai Lendva környéke és a magyar Lenti vidéke egyre több ponton egymásra találjon. Történelmi folyamatokat élünk át, hisz mindkét ország átesett egy gyökeres rendszerváltozáson, mindkét országban uralkodóvá vált a piacgazdaság, és mindkét ország tagja az Európai Uniónak, aminek lélekemelő következménye, hogy a határok átjárhatóvá, és egyre inkább jelképpé válnak.

A múlt kutatásának és elemzésének sajátos példázatát adta kezünkbe Tantalics Béla Lentiben élő tanár, több történelmi kötet, a Szőlő- és borkultúra Lenti-Lendva térségében című nagy ívű, sokszólamú munka szerzője. Nagy ívű, mert a földtörténelmi felvezetés után a római provinciaként megélt évszázadok szőlőhonosító törekvéseitől napjainkig, az egyre nemesebb szőlőfajták kiválasztódásáig vezeti végig a kultúra fenntartásának, művelésének változatos folyamatát.

Az első oklevél, amelyben már megemlíti a Lenti (Nemthy) környéki szőlőket:

„IV. Béla király rendelete Arnold Zala megyei főispánhoz, Gosztola helység határai fenntartásának tárgyában, melynek folytán Arnold főispán ott határjárást tart... E föld első határszakasza keleten a Nemthy szőlők végén egy berkenyefa közelében indul ki, itt közös Batnyk faluval...”.

Aztán egy 1374-es dokumentum említi a bortizedet, tehát a középkor elején, a királyi vármegyerendszer kialakításakor már foglalkoztak a térségben élők szőlőtelepítéssel és bortermeléssel. A XIV. század folyamán a jobbágyok egyre nagyobb számban vállalták a földesúr szőlőinek művelését, amiért hegyvámot fizettek, az árendát mustban kellett beszolgáltatni.

Ízes, középkori hangulatú az a dokumentum, amelyet Alsólendva város adott ki a bor árusításáról: „Az borárusításról. A bírák, vagy az várostól arra választott emberek meglássák, megkóstolják az bort, meg is böcsüljék, mint kezdjék ki, az bornak járása szerint. Ehhez minden korcsmárosnak fából csinált pecsétetes pintje, iczéje, harmadája, meszelye legyen. Ha valaki ez szerzésnek kivüle cselekednék, első bintetés 4 forint, ha azzal meg nem szünnék, másod bintetése az leszen, hogy esztendeig és két nap, bort ne árulhasson...”. Máiig ható szigorú rendelet, hisz súlyosabb szabálysértés esetén az APEH is bezárthatja a vétkes kereskedelmi és vendéglátó-ipari üzleteket.

Igazán érdekes a lendvai és lenti tiszttartónak írt utasítás a szőlők kötelező trágyázásáról: „Tagadhatatlan az itt való szőlők igen puszták, melyben tiszttartó uram cselekedje azt; most mindjárt minden egész helyes polgárra vessen négy szekér ganéjt, 3 csetertesre (negyedtelkes) hármat, 2 csetertesre kettőt, 1 csetertesre egyet, hogy az majorsági szőlőkbe szedés után vigyik be mindjárt, 12 forint bírság alatt. Annak végbevitelét ne csak bírákra és ispánokra bizza, hanem maga is, mint jó gazda, szüntelen körülötte legyen, hogy annál jobban menjen végbe.”.

A későbbi dokumentumokból tudjuk, hogy jellemzően a ma direkt termőnek nevezett fajták uralták a vidéket, hisz még egy 1965-ben végzett felmérés szerint is a telepítések 60 %-a ide tartozott, amin belül 67,4 %-ban noah, 30,1 %-ban othello, de 1,65 %-ban deloware fajták voltak jellemzőek. A fennmaradó 40 %-ot az olaszrizling, sasza és egyéb oltvány szőlőfajták tették ki.

A későbbi évtizedekben a direkt termőket lecserélték; ma már korszerű fajták tenyésznek a szőlőhegyi lankákon, egyre uralkodóbb az ajánlott fajták terjedése: az olaszrizling, a rajnai rizling, a szürkebarát, a királyleányka... és a keszthelyi Agrártudományi Egyetemen, Bakonyi Károly által nemesített, Európában is sikeres fajta a cserzei fűszeres.

A három néprajzi tájegység, Göcsej, Hetés és Muravidék ölelésében elterülő borvidék tized és hegyvámfizetési lajstromaiban sok olyan család nevét találjuk, amelyek ma is léteznek, ilyenek: Csöre, Király, Kozma, Göncz, Tánczos, Feiér (ma Fehér), Hermán, hogy a gyakori Kovács, Nagy, Molnár, Varga, Kiss neveket ne is említsük. A könyv ezen részei, az érintettek körében jelentősen erősíthetik a tájhoz, a szülőföldhöz való még szorosabb kötődést, a helyi családi eredet nyilvánvaló megerősítést.

A könyv ismerteti egy tudományos kísérletet is, melyet a Lendva-hegyen, az ún. ampelográfiai kertben végeztek. Erről így számol be Milan Lovrik dobrownai szőlősgazda: *„Az ötlet szerint a szőlőskert három részre osztódik. Az elsőben a Muravidék területén megengedett szőlőfajták kerülnek. A másodikban Szlovénia és más szőlőtermő vidék területein jelenlévő fajták találhatóak, főleg csemege szőlők. A harmadik rész 6 különböző fajtát képez, benne három késői Olaszrizling, Furmint és Rajnai rizling, valamint három Cserzei fűszeres kísérleti szempontból nő, mindegyik különböző alanyon... Az első és második rész szőlőtőkéit különböző termelők adományozták. Az utána lévő években az alanyokat és az oltóvesszőket pedig magyarországi barátunk, dr. Pálfi Dénes ajándékozta. A szőlőültetvény lehetővé teszi, hogy az egyes fajták viselkedését tudjuk követni a mi környezetünkben is.”*

A több évszázados szőlőkultúra az 1997. évi bortörvénnyel emelkedett méltó rangjára, amelyben, mint Balaton-melléke borvidék, önálló tájegységként került meghatározásra. Ezen belül a két elkülönülő terület Balaton-melléki, míg a délebbre eső – értekezésünk tárgyát képező rész – a Mura-vidéki besorolást kapta.

A kötet bemutatja a lendvai Szőlő és Gyümölcsstermelők Egyesületét, és közöl tizennégy tanulmányt, emlékeztet, amelyek tovább színesítik, árnyalják a nemes al-ágazat történetét, és jelenlegi állapotát, törekvéseit.

A könyv szépen, igényesen illusztrált, ezek közül kiemelkedik a színes borító, amelyen Göncz János Lendvai szüret című festménye látható. A belső fotók megidéznek a régmúltat is; középkori tizedjegyzékek, hegyvám-listák, a XVIII. században készült hegyközségi szabályzat, és az 1880-as években filoxéra járvány elleni intézkedések dokumentumai tanulmányozhatók. Ki kell emelni a lenti és lendvai hegyen egykor sorjázó zsúpos, borona pincék gyönyörködtesítő látványát, sajnos ezekből mára már csak keveset mentett meg az értékörző gondoskodás.

A szerző láthatóan teljességre törekedett, eredményes kutatómunkája és az ennek révén összeállt igényes, sokrétű kép nagyon fontos örökséget foglalt össze és nyújtott át akár az átlagos olvasónak is, hisz nyelvezete gördülékeny, témához méltóan egyszerű.

A könyvet dr. Nógrádi László, Lenti város polgármestere, országgyűlési képviselő többek között az alábbi szavakkal ajánlja az érdeklődők figyelmébe: *„Múlt, jelen, jövő – e három idősík megszedíthet minket, hiszen emberek jönnek, mennek a szőlőhegyen, apák, fiúk egymás után – a szőlőművelés, a bor szeretet azonban marad. A múlt feltárásán keresztül rajzolódik ki a jövő. Most Európa újraegyesítése után vidékünket új borutak hálózják be és kötik össze ezt a földrajzilag, gazdaságilag és ősi kultúrájában összefüggő, egymásra utalt régiót.*

Gyógyító erőként járja át testünket, lelkünket a zalai dombok közt megbúvó pincék rejtekében egy áldomásnyi bor...”

(Kiadó: a Lenti Honismereti Egyesület és a Muránia – a Mura-mentén élő, hagyomány- és értékörzők védjegylete, 2004)

Kabdebó Tamás

A MAGYAR-ÍR PÁRHUZAM ÉS ARTHUR GRIFFITH MAGYAR TÖRTÉNELMI FORRÁSAI

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember Írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbéli aggodalom íratta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy így módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az ánglusok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországban 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű sztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember Írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóújtjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai előtt 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember Írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálaából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttére éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: The Hungarian Quarterly, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: A magyar irodalmi művelés kezdetei (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. A *Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. (J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: P. F. Aug. Maria Rosner: *Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: Cserei Mihály: *Erdély története* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. Ibid. 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóújtjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az anglosok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: The Hungarian Quarterly, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: A magyar irodalmi művelés kezdetei (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. A *Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. (J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: Cserei Mihály: Erdély története (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. Ibid. 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóútjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbéli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevéssé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az ánglusok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Éneken hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: The Hungarian Quarterly, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: A magyar irodalmi művelés kezdetei (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. A *Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. (J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: Cserei Mihály: Erdély története (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. Ibid. 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálaából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálaából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az anglosok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: The Hungarian Quarterly, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: A magyar irodalmi művelés kezdetei (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. A *Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. (J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: Cserei Mihály: Erdély története (1661–1711); 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. Ibid. 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbéli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevéssé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az ánglusok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *(J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory, Dublin, 1985).*

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember Írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóújtjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császáruk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai előtt 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbéli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember Írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császáruk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai előtt 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az anglosok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császáruk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálaából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császáruk krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély története* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóútjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbéli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevéssé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az anglosok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Éneken hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély története* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbéli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálaából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségekötések háttére éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély története* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbéli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevéssé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az anglosok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Éneken hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély története* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincsel a szívbeli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybeli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: The Hungarian Quarterly, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: A magyar irodalmi művelés kezdetei (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. A *Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. (J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: Cserei Mihály: Erdély története (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. Ibid. 408.

Az egyik legkorábbi forrásunk egy krónikarészlet,¹ amely magyar ember írországbeli látogatásáról tesz említést. Zsigmond császár uralkodása idején egy Tar Lőrinc nevű magyar pap megjárta Szt. Patrik purgatóriumát Lough Dergben. Utazásáról némiképp Szt. Brendán hajóúttjára emlékeztető latin nyelvű írásban számol be, a középkori tudósításokhoz hasonlóan nem tévén különbséget képzelet és valóság, legenda és útleírás, vallásos élmény és politikum között. Tar Lőrincel a szívbéli aggodalom írta e pokoli riportot, ahová Szt. Patrik purgatóriumán át jutott, és ahol látta a császárt tűzön pörkölődni, hogy ily módon buzdítsa megjobbulásra az elveszés állapotában lévő uralkodót. Ez a latin nyelvű „úti beszámoló” ismert volt Tinódi Lantos Sebestyén, a népszerű 16. századi katonaköltő, a Tar látomását felelevenítő *Zsigmond király és császárunk krónikája*² (1552) szerzője előtt.

Walter Lynch, Clonfert püspöke, aki Cromwell csapatai elől 1655 után néhány évre Győr városában talált menedéket, hálából egy Szűz Mária képet ajándékozott a helybéli székesegyháznak. Ezt az 1697. évi Szt. Patrik-napi csoda után Könnyhullató Madonnaként tisztelték századokon át, és megmutatták az 1985-ben Magyarországra látogató Tomás Ó Fiaich kardinálisnak is, amint arról e sorok írójának utóbb beszámolt. Mindezt Pataky Kornél, Győr püspöke a jelen szerzőnek írt 1988. március 23-i levelében meg is erősítette.

A Mohács után területileg három részre szakadt országot vallásilag a katolikus és protestáns tömb osztotta meg.

A 17. századi magyar történész vallási hovatartozásától függően vagy együttérzéssel, vagy ellenszenvvel viseltetett Írország szorult helyzete iránt, amennyiben az ott zajló eseményekről egyáltalán említést tett. Ám ez a helyes ítéletalkotáshoz vajmi kevésbé szolgálhatott támpontul egy olyan világban, ahol a politikai szövetségkötések háttere éppoly zűrzavaros volt, mint az egyéni érdekszövetségeké.³ Így fordulhatott elő, hogy a protestáns Cserei Mihály a 18. század elején a katolikus Habsburg királlyal rokonszenvezzen, aki azidőtájt történetesen Anglia szövetségese volt XIV. Lajos Franciaországával szemben. 1708-ban Cserei ezt írta: „Megindult vala már Dux de Vallis⁴ a francia hajóival Hybernia felé, de megértvén, hogy az angolok már benn vadnak, arcpirulva, mint azelőtt, visszamene, az angliai királyné pedig megüzené a franciáknak, soha többször olyan állhatatlan, hamis, csalárd emberrel tractába nem ereszkedik...”.

Magyarország és Írország közös sorsának eszméje II. Rákóczi Ferenc fejedelemtől származik, aki hazája felszabadítása érdekében XIV. Lajossal kényszerült szövetségre lépni a Habsburgok ellen. Tanúja volt, hogy a magyarországi török uralom megszűnésével (1688) hogyan kebelezi be az osztrák birodalom a félig független Erdélyt, és hogy a „visszahódított” Magyarországon hogyan kezdi kiépíteni abszolút hatalmát. A Rákóczi vezette szabadságharc (1703–1711) nem annyira a reguláris hadseregek összecsapása, mint inkább gerillaháború volt. „Mióta Ceasar a gallok ellen hadat viselt, nem hiszem, hogy ehhez hasonló

¹ „Énekben hallottam, úgy volt, vagy nem volt, Tar Lőrinc hogy pokolba bément volt, Egy tüzes nyoszolyát ő látott volt, Négy szeginél négy tüzes ember áll volt.” *Tinódi Lantos Sebestyén: Zsigmond király és császárnak krónikája*, 1552. (Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi, 1954, 274.); Szövérfy József szerint (St. Patrick's Purgatory and the Hungarians, in: *The Hungarian Quarterly*, 1962, 3. kötet, 115-132.) egy bizonyos György nevű lovag volt az első magyar látogató Írországból 1353-ban.

² Luxemburgi Zsigmond, 1387–1437, magyar király. Léteznek más magyar utalások is a „purgatórium”-ra: Horváth János: *A magyar irodalmi művelés kezdetei* (1931, 199.). Horváth valószínűleg téved. *A Tractatus de Purgatorio sancti Patricii* egy H. of Saltery nevű cisztercita szerzetes műve, melynek keletkezése 1179 és 1184 közé tehető. *J. M. Picard és Y. de Pontofray: Saint Patrick's s Purgatory*, Dublin, 1985).

³ A katolikus megközelítés: *P. F. Aug. Maria Rosner: Servitus Mariana Alpiciis Austriacis in Germaniae, Hungariae et Boemiae regne reparata* (1677); és amivel polemizál, a protestáns szemlélet: *Cserei Mihály: Erdély históriája* (1661–1711; 1983).

⁴ Dux de Vallis: a walesi herceg, azaz a trónkövetelő III. Jakab. *Ibid.* 408.

Szigethy István

NÉGY NEMZEDÉK VÁLASZTÁSA

Szigethy Antal, Elemér, Árpád és István írásaiból

„...ők én vagyok már,
gyenge létemre így vagyok erős”
József Attila: A Dunánál

„Valós ős vele ír...”
Mester Kendi

„A családi tudattalan a választás nyelvén beszél.”
Szondi Lipót²

Különös érzéseket éltem át, mikor 2004 decemberében, az Armálisok című könyv³ bemutatóján gyönyörű, sokszínű nyomtatásban ismét láthattam családunk ősi címerét. Földéződött gyermekkoromból lakásunk a Berzsényi utca 8. alatti városi bérházban. Édesapám a címet a nagyobbik szobánk Mária utca⁴ felőli falára, a két ablak közé helyezte el, tizenkilencedik századi családtagjaink megbarnult fényképei fölé. Bárki láthatta – pedig akkoriban, a Rákosi-korszak félelmei közepette sokan még a nevük megörökölt írásmódjától is menekültek.

Mit mozgat meg bennem most, a harmadik évezred első éveiben az évszázadokon átnyúló családi önazonosságunk jelképe? Hiszen kit érdekelnek már az egykori előjogok, melyek felszámolásáért a zalai köznemesek legjobbjai is sokat tettek...

Visszagondolok: 1984-ben költöztünk. Rég meghalt apám íróasztalából előkerült néhány tizenkilencedik századi dokumentum, ezeket felnőtt fejjel akkor olvastam először. Köztük számos Szigethy Antal, Tóni bácsi iratai közül maradt nálunk. Ahogy belőlük egyre jobban megismertem gondolkodását, viselkedését, mind közelebbinek éreztem. Meg is döbbsentem kissé: hiszen amit sajátomnak véltem, bebizonyosodott, hogy közel sem csak az enyém.

Földéződnek hozzá az öreg fényképek dédszüleimről, Szigethy Sándorról és Galsai Kovách Alojziáról. Mellettük a két testvéré: Szigethy Antalé és Galsai Kovách Ernőé. A következő képen dédanyám szülei, Galsai Kovách Vendel és Rákóczy Julianna tekintenek ránk már örök harmóniában. Megjelennek előttem az általam is ismert eltávozottak: nagyapám, Elvira néni, édesapám, Júlia nagynéném, Sándor és Tibor nagybátyám, fülemben visszacsengnek beszélgetéseink.

Mennyi a közös... Nemcsak a vonásaink. A lelkünk, gondolkodásunk még inkább. Ismétlődnek a reakcióink, választásaink. Még a stílusukban is gyakran magamra ismerek. De hiszen „ők én vagyok már”: géneiket megörököltem, évezredes továbbélésükhöz most éppen az én testemet építették maguk köré, az én sorsomat alakítják. Hogy mindez folytatódjék fiaimban.

Átéltettem újra, amit Szondi Lipót sorselméletéből érthettem meg mélyebben. Hadd idézzem néhány gondolatát a családi sorsról:

„A családi tudattalan a tudattalan azon része, melyet a géneken keresztül az ősök ellentétes törekvései határoznak meg.”⁵

„...az egyén sorsa a vérrokonság kényszerén keresztül mint egy végzetes természeti törvény következménye, valamint az ősök történetének fizikai és morális kényszerűsége jelenik meg.”⁶

„...a sors a létezés két különböző darabjából tevődik össze: az ősök öröklött kényszeréből és a személyes szabadságból, amelyben az én választ sorslehetőségeinek tudatossá válása után.”⁷

„Az összes gén természetében közös, hogy minden gén a családi törzs – vagy múlt – természetéből egy törekvést visz át a következő generációra. Minden gén – amint az a geneológiából kezdettől fogva ismert – arra törekszik, hogy egy korábbi állapotot visszahozzon az új generációban.”⁸

*

Elgondolkodásomból kedves ismerősöm, édesapám művelődési házi munkatársa, Pontház presszós asztaltársaságuk – szavaikkal – „nagyasszonya”, Nyakasné Túri Klára riasztott fel: miért nem írom meg családunk történetét? Szép feladat lenne, de most az események sorba állításánál a mélyebben közös jobban érdekel. A hét évszázados történet amúgy is történelmi felkészültséget igényelne. Talán valaki egyszer rászánja magát, ehhez csak néhány adalékot sorolok fel.

Az első feljegyzés 1311-ből maradt fenn családunkról.⁹ Központja Óhídon volt évszázadokon át, róla kapta előnevét is. Itt és a szomszédos Mihályfán még ma is élnek Szigethyek, találkoztam néhányukkal.

A család hosszú története során volt, aki a Mohács utáni szlavóniai csatákban vett részt, más a prágai császári udvarban csillagászokodott, megint más a Berlini Operaház tagjaként énekelt. Egy ág Spanyolországba távozott, szerzett grófi címet Seguetti néven. Zala megye archontológiája a megyei tisztviselők között nyolc Szigethyt sorol fel az 1773 és 1949 közötti időből.¹⁰ Két ág lakott Egerszegen a tizenkilencedik és huszadik században. Tartották, tartjuk a rokonságot, bár közös ősünk, Gergely 1700 körül élt.

Ükapám, Szigethy István még Óhídon született, 1814 őszén költözött a megyeszékhelyre.¹¹

A telekkönyvezés, helyrajzi számok előtti adásvételi szerződés, helyi regisztráció még a szomszédokkal azonosította a megvásárolt házát. Így *„ezen ingatlan föll szélről Tks. Deák József Tábla Biró Ur... szomszédságában lévő...”*. E szomszédság, személyes kapcsolat, különösen a Deák József által korábban évekig nevelt, 1814-ben még tizenegy éves unokaöccs, Ferenc később meghatározóan befolyásolta családunk történetét.

Galsai Kovách Vendel és
Rákóczy Jullanna

Galsai Kovách Ernő

Galsai Kovách Alojzia

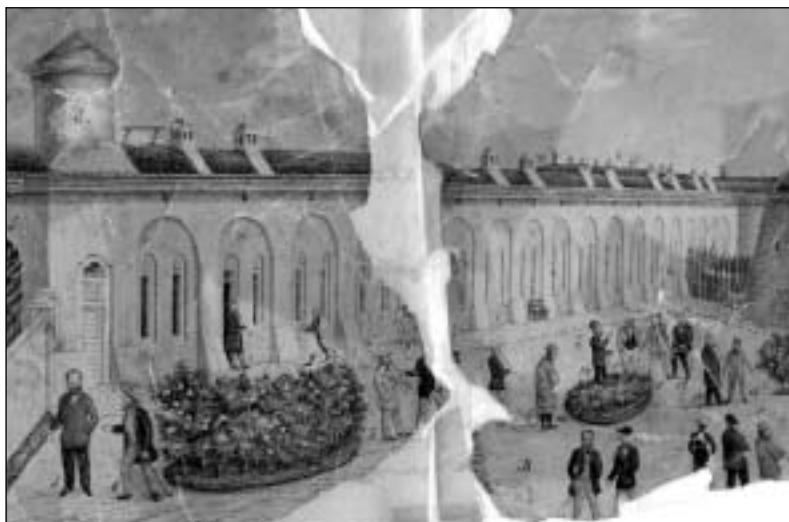

Szigethy Sándor

Ükapámnak négy fia született: Antal, Benedek, Sándor és Károly. Antal gazdag életéről részletesen beszámolok majd – írásunkban ő képviseli az első nemzedéket. Károly az 1850-es évek egerszegi közigazgatásában töltött be fontos szerepet.¹²

Sándor dédapám szintén jogász volt. Galsai Kovách Alojziával házasodott össze, Galsai Kovách Vendelnek – megyei várnagynak, 1848-ban a zalai önkéntes vadászcsapat vezetőjének,¹³ a Zalai Titkok¹⁴ írójának – a lányával és az Aradon halálra ítélt, de kegyelmet kapott Ernőnek¹⁵ a testvérelével. Két gyermeküket én is ismerhettem: Elemér nagyapám közös írásunkban a második nemzedéket képviseli, Elvira néni pedig az első egerszegi óvónőként írta be nevét a város történetébe.

Degré Miklós visszaemlékezéseinek nemrég megjelent egerszegi fejezetében¹⁶ többször említi családjunk tagjait. Amikor törvényszéki elnöki kinevezése után Egerszegre költöztek, először Szigethy Elvirát keresték fel. Még Vácról ismerték, mikor meglátogatta Ernő nagybátyját, Degréék barátját. Milyen természetesen írt a márciusi ifjú fia barátságukról az egykori honvédőrnaggyal, aki a kivégzett tábornokokkal együtt raboskodott, és maga is átélhette az önkény förtelmét, mikor a bíró halált mondott ki rá... Negyvennyolc hogyan élt tovább a fél évszázaddal későbbi egymásra találásukban!¹⁷ Degré Miklós legközelebbi itteni barátjaként említette Szigethy Elemér ügyvédet a másik egerszegi ágból.¹⁸ Írt fia, Szigethy Tibor tragikus, regénybe illő szerelméről is – aki később mégis mást vett feleségül: Skublics Franciskát, azaz Ferikét, Keresztury Dezső egykori tánciskolai ideálját.¹⁹

Galsai Kovách Ernő egyik akvarellje az aradi vár udvaráról 1849 őszén

Nagyapám gyermekei közül négyen érték meg a felnőttkort: sorrendben Julianna,²⁰ Árpád, Sándor²¹ és Tibor.²² Édesapám, Szigethy Árpád képviseli a harmadik nemzedéket. Róla elsősorban az ötvenhatos könyvekben emlékeznek meg, örökítik meg az utókor számára, amit a Városi Forradalmi Bizottságban vagy a győri Dunántúli Nemzeti Tanácsban tett. És ha már tánciskoláról írtam – a régi Egerszegről szóló könyvekben vagy a Göcseji Múzeum helytörténeti kiállításán fényképeket láthatunk édesanyám, Farkasovszky Terézia városi eseménynek számított tánctanfolyamairól.

Egerszegen egyedül maradtam családommal: fiaimmal, Zoltánnal, Balázssal és Andrással. Sándor nagybátyám ágán fia, László és az ő fia, Bálint él még. Júlia nagynéném unokái, Juhász Miklós és Ingrid Budapesten laknak. Ahogy a másik egerszegi ágból Szigethy Tibor és Skublics Franciska gyermekei, Andor és Kornélia ugyancsak.

Az éppen most és itt élő láncszem így én vagyok e sorban – de nyilván csak egy láncszem. Magának a „láncnak” a bemutatásához ez bizony kevés. Szólalunk meg hát elődeimmel együtt: mennyiben szemléltethetjük Szondi Lipót felismeréseit a családi sorsról, a más és más körülmények között visszatérő választásról? És mi ebben a lényegi, a valóban közös? Ehhez dédapám testvérétől, nagyapámtól, édesapámtól válogathattam írásokat, foglaltam keretbe – már a negyedik nemzedékként.

Szigethy Antal

1827. január 27-én született Zalaegerszegen. Iskoláit ugyanitt, aztán Nagykanizsán és Szombathelyen végezte. Deák Ferenc öt részesítette először a Deák-alapítvány ösztöndíjában:

„Szigethy István Táblabíró urnak fiját Antalt, ki most Kanisán oskoláz nevezem ki ezennel a folyó oskolai évre azon alapítvány egyik helyére, melyet T. Ms. Zala Vármegye Rendeinek kegyessége nevemre alkotni méltóztatott. Kelt Zala-Egerszegen october 2-án 1841. Deák Ferencz”

Ekkor hasznosították először a pénzt, melyet Deák a sajátjával kiegészítve alapítványba helyezett – ahelyett, hogy a gyűjtés eredeti célja szerint a tiszteletére rendezendő ünnepségre, fáklyás felvonulásra költötték volna el. Évtizedek múlva, Szigethy Antal nekrológiájában is megemlékeztek az ösztöndíjról:

„Deák Ferenc pedig, ki személyesen ismerte...²³ arra az alapítványra nevezte ki, melyet Zala vármegye karai és rendei az ő nevére alapítottak... Mint a Deák-alapítvány első ösztöndíjának élvezője, végezte gimnáziumi tanulmányait. A jogot Győrött a legjobb sikerrel végezte.”²⁴

1847-ben fejezte be tanulmányait a jogakadémián. Rövidesen átélhette élete legmeghatározóbb élményét. A megyegyűlés október 4-én, a megyei követek, Tolnay Károly és Csúzy Pál megválasztása után meghozta a következő határozatot:

„3615-ik szám alatt: Meg lévén a Megyének Országgyűlési két Követei választva; miután a Rendei a Magyar ifjúság szellemi ki mivélésére az Országgyűlési tapasztalást legfőbb, 's majd nem egyedüli eszköznek esmérlik, azért 's a t. Országgyűlési Követ Urak mellé Irnokoknak: Kerkapoly Tódort,²⁵ 's a t. és Szigethy Antalt el választották.”

A húszéves jogász így lehetett jelen az újkori magyar történelem legfontosabb eseményeinél Pozsonyban, majd Pesten. Hallgatta Széchenyi, Kossuth, Batthyány és társaik beszédeit. Kerkapoly István alispán fiával együtt ismerkedtek az országos közélettel, jurátusként segítettek Zala megye követeinek a munkáját. Birtokomban van Tolnay Károly és Csúzy Pál saját kezűleg írt igazolása arról, hogy mellettük milyen hasznosan dolgozott. Átélté azt is március 20-án, hogy Csúzy Pál lemondása után otthoni támogatója, Deák Ferenc mekkora ünneplés közepette tért vissza az Országgyűlésbe, már nemcsak zalai követként, hanem az első magyar kormány igazságügyminiszter-jelöltjeként is. Középről láthatta, hogyan születtek meg a következő hetekben az áprilisi törvények, kezdődött a korszerű, jogállami Magyarország megteremtése. Pesten megismerkedett a márciusi ifjakkal, magával Petőfi Sándorral is. Az 1848–49-es Országgyűlésen báró Gerliczy Mihály távollévő főrend követeként vehetett részt. Debrecenbe már nem követte a képviselőket, 1849. január 16-án hazaérkezett.

1848. december 2-ára, a törvényes uralkodónak elismert V. Ferdinánd uralkodásának utolsó napjára keltezte kapta meg ügyvédi kinevezését, melyet a király nevében Zarka János királyi személynök adott ki. 1849. május 31-étől ügyvéd, 1860–61-ben bíró. Az 1875-ben megalakult ügyvédi kamara első alelnöke, 1890-től haláláig elnöke. Apám elmondása szerint egykori patrónusának, Deák Ferencnek is Pestre költözése után intézte néhány zalai ügyét – bár kapcsolatuknak erről a szakaszáról egy aláírt kései Deák-fényképen kívül nincs más dokumentumom. Tóni bácsi a megye és a város köztisztületben álló egyéniségévé nőtte ki magát, a közélet legkülönbözőbb területein vállalt feladatot. Csak a legfontosabbak közül: 1870-től Zala vármegye törvényhatósági bizottságának tagja, állandó választmányának alelnöke. A zalaegerszegi közgyűlés tagja, tanácsnoka. Sokat tett a rendezett tanácsú várossá alakulás érdekében is.²⁶

Megvalósulásakor, az 1885. május 13-i ünnepi alakuló közgyűlésen az ülést megnyitó Svastits Benő alispán őt kérte fel jegyzőkönyv-vezetésre. Így ő részesülhetett abban a megtiszteltetésben, hogy először rögzíthette már hivatalosan is: „Zalaegerszeg rendezett tanácsú város”.

Részt vett a gazdasági életben is. 1873-tól 1888-ig a Zalavármegyei Gazdasági Egyesület titkára. A zalaegerszegi vasútvonal létesítésében meghatározó szerepet töltött be a szervező bizottság titkáráként.²⁷

1893-tól lett a Zalavármegyei Takarékpénztár igazgatója. A városi iskolaszék elnökeként segítette a ma is működő első iskolák, óvoda létesítését. 1896-ban nevezték ki a felső kereskedelmi iskola miniszteri biztosává.

1898. június 21-én halt meg Zalaegerszegen. Temetésén testületileg jelent meg a megye és a város tisztkara, élén gróf Jankovich László főispánnal. A Zala megye újság első két oldalán búcsúztatta. Ebből egy mondat:

„Akik közelebbről ismerték, bámulták benne a rendkívüli munkásságot, a szigorú pontosságot és lelkiismeretességet, amellyel tiszteletbeli állásait betöltötte.”

Ismerkedjünk mi is közelebbről stílusával, műveltségével, gondolataival. Olvassunk bele legfontosabb közéleti írásába: 1896-ban a város millenniumi ünnepségén elmondott, reformkori példaképeihez, patrónusához méltó hatalmas ünnepi beszédébe, keressük az áradó körmondatokból, ami időszerű számunkra is, vagy akár időtlen, örökérvényű tanács. A három újságoldalnyi szövegből a bevezetést szinte teljes terjedelmében idézem, a történelmünket, akkori jelenünket végigelemző részekből pedig néhány fontosabb gondolatát emelem ki.²⁸

Tisztelt képviselőtestületi közgyűlés!

Meghatva a mai ünnepélyes nap magasztos jelentőségétől, elszorult szívvel, elfogult kebellemmel, aggódva emelkedem fel szólásra.

De hogy is ne! Hiszen méltatnom kellene az ünnepély jelentőségét annak nagyszerűségéhez illően; szemeink elé tárnom a honfoglalás világtörténelmi eseményét, a halálos harcok fergetegeit, a kitarító hősi küzdelmeket, s ezeknek elért fényes jutalmát, a vérrrel megszerzett, vérrrel áztatott földön – a honalapítás régi dicsőségét, melyről pedig még nemzetünk nagy költője is, midőn azt megénekelni lelkesült, kétkedve szólva felkérde:

*„Hol vagyon, ki merész ajakát hadi dalnak eresztvén,
– késő százak után, méltán láttassa vezérlő
Árpádot, s hadrontó népe hatalmát?”²⁹*

Szemeink elé kellene tárnom nemzetünk ezeréves történelméből ékes szavakban a fényes eseményeket, melyek a magyart naggyá, nevét tiszteltté tették, hogy a szép múltak emlékein lelkünk örömben repedzen; a keserűség fájó érzéseivel elpanaszolnom a rút pártviszályokat, melyek gyakran vesélyes féregként emészték a nemzet életerejét, hogy elijesztő rémül szolgálna a jelenre s jövőre; a fájdalom bánatos hangján ecsetelnem a gyásznapokat, midőn a vad mongol, tatár csordák százezrei romhalomba döntötték, sivataggá pusztították e hazát; a gyásznapokat, midőn másfél századig nehezedett reánk a félhold uralma; lelkesítő szavakban magasztalnom a dicső napokat, midőn Nagy Lajos, Mátyás, az igazságos fején ragyogott a magyar Szent Korona, melynek tündöklő fénye besugározza Európát, s ez tisztelve hajolt meg annak fénye, a király s a nemzet előtt; himnuszokban kellene dicsőítenem a rabigát összetörő nagy Hunyadi s azon hősöket és névtelen félisteneket, kik hazánk függetlenségéért, alkotmányáért, állami önállóságáért, az ármány, az elnyomattatás, az erőszak ellen küzdve itt, e haza szent földjén hordozák s győzelemmel diadalra vezették a szabadság véres zászlóit.

Ámde ehhez ifjú szív melegsége, ifjú szív fellobogó lángja, ifjú kebel rajongó lelkesedése, ifjú ész és értelem ihletett ékesszólása kellene, s midőn én az élet gondjaitól, fáradalmaitól, fájdalmaitól megtört életem hanyatló alkonyán állva, és erőim, tehetségeim elégtelenségét ismerve, agg korommal, megzavart

egészségi állapotommal s a hangom terjedelme gyengeségével teljesen indokolt vonakodásom ellenére merészkedtem vállalkozni... szolgáljon mentségemül, hogy erre egyedül az indított, hogy mélyen tisztelt polgártársaim, barátaim felém irányuló bizalma, kívánsága s akarata előttem olyan nagy becsű volt, melyet csekély erőim szerint híven teljesíteni elodázhatlan polgári kötelességemnek ismertem.

Ezer év! Nagy idő még nemzetek, államok életében is. Hiszen a világ teremtésétől fogva – ... az ószövetségi reveláció szerint, mint az első emberpárnak a földön megjelenésétől emlékezik – még hatezer év sem telt be egészen, s mi a honalapítástól fogva ezer... óta bírjuk szeretett hazánkat, míg a világhódító Nagy Sándor, az Európát megrettentő Attila, Dzsingisz kán s fiainak birodalma, kik pusztító fergetegként dúltak fel két világrészt, alig egy-két századig tartott uralma után romba dőlt, megsemmisült.

A legmélyebb hálával kell tehát elismernünk, hogy a Gondviselésnek a magyar nemzet fölött örökös különös kegyelme volt, mely őseinknek e drága földet megszerezni – ezen hazánkat megalapítani, s azt ezer év vérzivatarjai között is nekünk megtartani segítette.

Hiszen történelmünk kútforrásai szerint őseink már őshazájukból, Ázsiából sem mint pusztító hordák rabló kalandokra, nem ismeretlen országokba zsákmányokra, hanem öntudatosan kitűzött célra indultak el: vitéz fegyvereikkel visszafoglalni, megszerezni azon földet, melyet hun őseink után örökségüknek hittek, s a visszaszerzendő földön ősi jogon új hazát alapítani; mint a költő szerint a hő Álmos vezér mondá:

„Túl bércen és lapályon a szép hon ott vagyon
Halakkal és vadakkal s arannyal gazdagon:
Miénk, csak kell akarnunk, mert rég miénk vala,
Mevette drága véren nagy őünk, Attila.

Miként sasok csattogva megszálljuk a hazát,
Belévetjük virágul a szent egység magvát;
Az évek nagy könyvébe vért s tetteket írunk,
És ami vért elontunk, érette lesz honunk.⁷³⁰

Ezen öntudatos cél, a kitűzött vállalkozás nagy és nehéz munkája, a hosszú út előgördülő ezer akadályai, a népek előreláthatott erős ellenállásai, melyeken hogy áthatolhassanak, hősieken győzedelmeskedniök kell, mert győzelem nélkül az egész útnak indult nemzet szétszórótni s megsemmisülni fog – érlelte meg bennök azon bölcs határozatokat, azon sarkalatos alapfeltételeket, melyeket a hét törzsfőnök mint a nemzet képviselői egyértelműleg közös akarattal megállapítottak, s mint változhatatlan alapszerződést vérükkel megpecsételve a vérszerződésbe foglaltak...

Belátták őseink, hogy a folyamatos harcok erejüket felemészti, a pusztított országok zaklatott népeit ellenük gyűlöletre, szövetkezésekre kényszerítik, kik által közös erővel megtámadtatván, megsemmisíthetnek, s a vérrel szerzett hazát elveszíthetik. Nemcsak a rabló kalandokkal felhagytak, hanem Géza fejedelem bölcsességével, eszélyes eljárásával a nemzet meggyőződésévé érlelte, hogy a megszerzett új hazát csak úgy képes megtartani, Európa államai közé felemelni, ha az európai civilizáció, művelődés útján halad, minek egyedüli s feltétlen alapja a kereszténység elfogadása, mi őseinknek önfenntartási ösztöne, az új haza iránti szeretete, a helyzetet felismerő érett eszű megfontolása, politikai bölcsessége mellett, kényszer, erőszak, nagyobb ellentállás és rázkódtatás nélkül meg is kezdehetett, Géza fia, István által pedig – buzdítatva a vallás szent ihletétől is – be is fejeztethetett.

Őseinknek ezen eszélyes, bölcs eljárása nemcsak előttünk, késő unokák előtt, kik kegyelettel s hálával viseltetünk irántuk, de minden elfogulatlan előtt is, ki a történelem ezen lapjait olvassa, dicsőségére válik. Dicsőségére válik még akkor is, ha úgy fogja fel, mint én arról meggyőződve vagyok, hogy őseinknél a kereszténység megismerése s elfogadása lelküknek egy rég érzett szüksége, ismeretlenül is hő vágya volt. Hiszen ők nem voltak bálványimádók, hanem az ő tiszta eszű felfogásuk szerint – ha bár pogány szertartásokkal – de egy legfőbb lényt, a mindenség fenntartóját, alkotóját imádták. Tehát ugyanazon legfőbb lényt, ki mint nagy Jehova Horeb hegyén az égő csipkebokorban, a Sinai hegyen dörgés és villámlások

között égi háborúban revelálta magát. Ugyanazon legfőbb lényt, ki hogy a megdönthetetlen, elévülhetetlen erkölcsi világrendet megalapítsa, emberi testet öltve magára, tanítá és hirdeté Palesztina földjén a testvériség, a felebaráti szeretet, a könyörületesség, a béke, az örök igazság ígét, melyeknek isteni fenéjét, igazságát, a Golgotán kiszenvedett halálával erősíté meg. Ugyanazon legfőbb lényt imádták, kit mint ök, mi is mély hálával imádunk: a „magyarok egy Istenét”...

Nem is kellett volna ezeréves nemzeti életünk örömnépén a gyászos múlt emlékeit felidézni, de tettem azért, hogy lássuk, miként nemzetünk, ha nem teheté győzödelmes fegyverekkel, a nagy veszélyeken összetartva, józanságával, kitartásával a szenvedésekben, hazáját a végenyészet örvényéből is kimentette...

A hazát fenyegető nagy veszélyre a pártviszályokat, az önérdekeket is elnémitotta a hazaszeretet...

Engedje meg a tisztelt közgyűlés, hogy annak feltüntetésére, hogy Zala vármegye, mely mindég a szabadelvűség zászlója alatt harcolt, akkor minő állást foglalt, miként lelkesült, az 1790. évi május 4-én... Zala-Egerszegen tartott közgyűléséből a vármegyékhez magyar nyelven intézett átiratát... felolvashassam...

A korlátlan uralomhoz görcsösen ragaszkodó birodalmi központi hatalom nemcsak az alkotmányunk ellen megsemmisítési beolvasztási rendszerét követte, de úgy a szellemi, valamint az anyagi téren Magyarország szabadelvű értelmiségének megfeszített törekvése ellen minden haladást lehetetlenné tett...

Az uralkodó összehívta az országgyűlést; úgy az uralkodó, mint a haza bölcse által vezetett nemzet hű kívánsága lévén a békét, egyetértést nemzet és uralkodója között helyreállítani, különös jóakarattal, a nemzet engedékenységevel létesült is. Magyarország ismét feltámadott halottaiból.

A nemes lelkű magyar nemzet láncaiból alig kiszabadult kezével fátyolt vetett a múltakra, s ugyanezen békére nyújtott kezeivel az uralkodó fejére tette Szent István koronáját...

Add meg, Uram, hogy a felkelő nappal, mely második évezredünk hajnalán derült egünk felett árasztja szét sugarait, együtt emelkedjék fel mindég derült egünkön hazánk, nemzetünk jóléte, boldogsága, dicsősége a nap delelő pontjára, s akkor világrendszeret alkotó mindenhatóságod szavával parancsold: „Állj meg nap!” – hogy a delelő ponton lehanyatlás nélkül hazánk, nemzetünk jólétben, dicsőségben évezredekig... éljen!³⁷

Szigethy Elemér

A második nemzedéket nagyapám képviseli.³² 1870. január 16-án született Zalaegerszegen, itt is halt meg 1951. szeptember 2-án.

Erdélybe költözött, Szolnok-Doboka vármegyében, a nagyilondai járáshoz tartozó Nagybúnyban dolgozott sokáig jegyzőként. Itt nősült meg, születtek gyermekeik. A költő Fodor József emlékirataiban megörökítette, emberileg mit kapott tőle, mikor jegyzőgyakornokoskodott mellette. Vagy hogyan élte át első szerelmét nagynéném iránt³³...

A román bevonulás, még inkább annak anarchikus előzményei megsemmisítettek mindent, amit addig elértek. Az életüket is fenyegető helyzetben különösen becsülöm, csodálom nagyanyám, Forthuber Karolin bátorságát, keménységét, helytállását.³⁴

Nagyapám megpróbáltatásait három írásában is megörökítette. Ezekből néhány részlet:

1918. november 8-án hajnali négy óra felé lakásomon felkeresett Farkas Vilmos nagybunyi kocsmáros, és figyelmeztetett: legyek óvatos, mert az este kocsmájában a forradalom folytán előkerült, eddig bujkált katonaszökevény és más hasonló egyének elhatározták, hogy másnap engem az irodámban megtámadnak, a szobámba kézigránátot dobnak be. Azt tanácsolta, hogy menjek el a községből, majd családom biztonságáról ő és a többi tisztességes gazda gondoskodni fognak. Én már akkor azonnal családomat viszahagyva bementem Nagyilondára, a vasúti állomásra, hogy onnan Désre menjek, és segítséget kérjek...

Családomra az éppen szabadságon otthon lévő Fodor József gyakornok, önkéntes tizedes, feleségem akkor otthon szabadságon lévő unokaöccse, Buday Miklós önkéntes tizedes, fiam, Szigethy Árpád és még vagy tíz-tizenkét józan gondolkodású gazdaember vigyázott. Ekkor már Ilondán három nap óta folyt a fosztogatás, lövöldözés, és a nép annyira el volt vakulva, hogy a béke és rend érdekében Désről kiszállott dr. Mihályit is megdobálta és elkergette... E napon Ilondán fegyverhasználat is volt, és valami negyven-ötven ember maradt az utcákon. Leányom hároméves kisleányommal másnap utánam jött Désre, feleségem azonban ottmaradt egészen december 10-ig...

1918. december 20-án a románok megszálltak bennünket, hivatalomba nem engedtek vissza... Engem azonnal elbocsátottak állásomból.

1919. január 1-től fizetést sem kaptam sehonnan. Hatodmagammal éltem Désen minden jövedelem nélkül, hogy élni tudjunk, el kellett adogatni, amit lehetett...

1919. év február havában magához kéretett dr. Mihályi Tivadar akkori prefektus, és felszólított, hogy vállaljak állást a román impérium alatt... azt kívánta tőlem, hogy Ferdinánd királyra tegyek esküt. Ezt a kérést nem teljesítettem... azt válaszolta, hogy akkor engem – mivel nem Erdély területén születtem – ki fognak utasítani. Így is történt. 1919 március havában... meghagyták, hogy harminc napon belül Románia területét hagyjam el.

...Magyarországon aztán kiűtött a kommunizmus, és a magyar-román határt lezárták...

...feleségem többször volt kint Búnyban a nyár folyamán, mivel volt egy őszi rozs- és búzavetésem. Ezeket feleségem learattatta. Amikor azonban pár hét múlva kiment, hogy azokat elcsépeltesse, azoknak a mezőn csak hűlt helyét találta... Feleségem hiába panaszolt, soha jogorvoslást nem kaptunk, hanem himeltek-hámoltak, és azt kérdezték, hát mit csináljanak...

Így maradtunk egészen szeptember hónapig, amikor is a kiutasító rendeletet ismét kézbesítették, és annak folyományaként... kénytelen voltam Erdélyt elhagyni.

Volt hová jönniük, nem kellett átélniük a vagonlakók megpróbáltatásait: visszatértek Zalába. Nagypám községi jegyzőként dolgozott itt is, majd nyugdíjazása után a Zalaegerszegi Ügyvédi Kamara adminisztrátoraként. E minőségében írta már az újabb háború után Boschán Gyula örökös ügyvédi kamarai elnök, magyar királyi kormányfőtanácsos³⁵ unokájának a következő levelet:

Kedves Uramöcsém!

Hogy a kamara feloszlott, a volt elnökök arcképeit szétszöttük a rokonok között, s így boldog emlékü, kedves Nagyatyja arcképét elküldöm Önnek, ami azt hiszem, nagyon kedves, drága, de szomorú emléke lesz.

Én is – de mondhatom, hogy talán az egész város közönségének legnagyobb része – szeretettel emlékszünk vissza a mi kedves Gyula bátyánkra, akit csak tisztelet és köszönetet vett körül.

Kisgyermek koromban sokat ültem ölében, amikor nagybátyámnál patvarista volt.

Higgye meg k. Uramöcsém, nagyon sokan vagyunk jóérzésű és jó ízlésű emberek, akik azt a XX. századnak szégyenét elítéltük és szégyelljük.

Isten vele, szívélyesen üdvözl!

Ze. 1948. III. 8.

Szigethy Elemér bácsi

„Kisgyermek koromban sokat ültem ölében, amikor nagybátyámnál patvarista volt.”

Milyen természetes a kép! Mennyire a még emberi, reménykedő deáki kor hangulatát tükrözi, valamikor az ezernyolcszázhetvenes évekből... És mennyire nosztalgikus álommá vált 1948-ra, a történelem legborzalmasabb másfél évtizedének átélése után.

Az említett nagybácsi Szigethy Antal, aki mellett az ifjú Boschán Gyula „patvaristaként” – ügyvédbojtárként – tanulta az ügyvédkedést. A régi nemesi családból származó, egykori Deák-ösztöndíjas, negyvennyolcas jurátus „princípálistaként” a világ legtermészetesebb módján vállalta, hogy tovább képezze a tehetséges, Párizsban is tanult zsidófiút. Az ember minősége számított számára – nem pedig a következő században tetőződött kirekesztő, előítéletes örület, melynek csirái azért akkoriban is megjelentek. Másfelől Boschán Gyula számára is természetes volt, hogy megbízatást vállalt abban az időben még a Deák-pártban. Miért ne? És minden bizonnyal nagy megtiszteltetésként élte át később, már az első világégés után azt is, mikor az ügyvédi kamara örökös elnökévé választotta, vagy amikor Horthy Miklós kormányzótól kormányfőtanácsosi címet kapott.

De mit számított a vállalt, elkötelezett magyarsága, jóval kilencven év feletti életkora, megbecsültsége, a helyi közéleti vezetők közbenjárása, mikor Auschwitzba hurcolták... Lehetett akármilyen kitűnő, köztisztelőben álló ember közel egy évszázadon át, ha már a születési adataiért halálra ítélték.

A Deák Ferenc–Szigethy Antal-féle gondolkodásmód, emberség egyenes vérvonalát különösen a levél befejezése igazolta:

„Higgye meg k. Uramöcsém, nagyon sokan vagyunk jóérezésű és jó ízlésű emberek, akik azt a XX. századnak szűgyenét eltöltöttük és szűgyelljük.”

Így: „...szűgyelljük” – bár nem mi tettük. De megakadályozni sem tudtuk. Még időben, amikor lehetett.

A stílus, a megszólítás annyira tizenkilencedik századi... Jókai valamelyik regényében is olvashatnánk.

A deáki nagy nemzedék egyik kései képviselője, értékrendjének továbbvivője így, erről az erkölcsi színvonalról mondott ítéletet egy általa is nagyra becsült embertársának, kortársának elpusztítása kapcsán *„a XX. századnak szűgyenéről”*.

Arany János egyik töredékében így jellemezte Deák Ferencet: benne az *„ember nagyobb a hazafinál”*.³⁶

Bölcsessége, bölcsességük még időszerűbbé vált a huszadik század poklában. Büszke voltam nagyapám levelére, mikor először olvashattam. Azóta ezzel kiegészítve, még teljesebben az egykori nagy nemzedék üzeneteként őrzöm, amit a születésemkor nyitott emlékkönyvembe írt útravalóként:

Kedves kis unokám – Istvánkám!

Szerencsésen megérkezteél szülőid, az én és mindnyájunk nagy örömére. Kérem a mindenható jó Istent, óvjon meg minden veszélytől, tartson meg erőben, egészségben, hogy mindnyájan, de különösen szülőid örömet találjanak benned. Légy jó, szerény, szófogadó, emberbecsülő és tisztelő. Most már benned van reményünk, hogy a jövőben a Szigethy nevet továbbra is becsülettel fogod viselni, és arra igyekezzél, hogy a társadalomnak, embertársaidnak mindenkor hasznos és köztisztelőben élő tagja légy.

Áldjon meg a jó Isten, minden jóval, erővel, egészséggel. Higgy, remélj és szeress.

Ezt kívánja Neked

Elemér nagyapád

Szokásos emlékkönyvi bejegyzés? Bár valóban szokásos lenne... Ahogy nagyapám a másik levélben is a tizenkilencedik század legemberibb – egyben legmagyarabb, legsikeresebb – gondolkodásmódján üzent napjainknak, az unokájának küldött jókívánságok között sem olvashatunk pénzről, gazdagságról, hatalomról. Ezt azonban igen, a kor kiábrándító embertelensége ellenére is: *„arra igyekezzél, hogy a társadalomnak, embertársaidnak mindenkor hasznos és köztisztelőben élő tagja légy.”*

Szigethy Árpád

A harmadik nemzedéket édesapám képviseli. Erdélyben, Nagybunyban született 1902. november 27-én. Elsősorban tőle, példájából, beszélgetéseink során vettem át az évszázados váltóbotot – bár nagyapám, Elvira néni, Júlia nagynéném, Sándor és Tibor nagybátyáim történetei, a róluk szóló emlékeim is bőségesen gazdagították mindazt, amit a világról, az emberről, hazánkról ma is látok, gondolok.

Jogi végbizonyítványt szerzett, de nem doktorált még. Idősebbek emlékeznek még rá a negyvenes évek ipartestületi jegyzőjeként. Miután eltávolították innen, az ötvenes évek elején a Zala megyei Magtermeltető és Vetőmagellátó Vállalatnál dolgozott. Felismertem őt barátja és munkatársa, Rákosy Gergely Óriástök című szatírájának egyik rokonszenves szereplőjében is. A könyv modellje egyébként közös munkahelyük volt.

Jobbról: Szigethy Julianna, Árpád, Sándor és Tibor

Különösen emlékezetes marad, mikor 1956 októberében az egerszegi Várkörben, a bíróság előtti tüntetésen a tömegből mellőlem küldték be, hogy tárgyaljon a politikai elítéltek kiszabadításáról. Hirtelen nagyon egyedül maradtam. Féltem, találkozunk-e még. Aztán rövidesen kinyílt az egyik emeleti ablak, és beszélni kezdett a tömeghez. Lassan, higgadtan, az indulatokat csillapítva – és beszámolt az így is elért, békés sikerről: megnyílik a börtönajtó. Pontokba szedve követeléseket is rögtönzött(?) – ugyanilyen megfontoltan. Új arcát ismerhettem meg: ugyanazt a nyugodt, az ellenféllel is méltányos közéleti stílust, melyet később Deák írásaiban csodáltam.

Láttam közlőre, hogyan indult el az úton, amely napokon belül a Városi Forradalmi Bizottságba, majd városunk képviselőjében a győri Dunántúli Nemzeti Tanácsba vitte. Amire később ugyan ráment az egészsége és majdnem az élete is az állambiztonságiak hideg betonzárkájában kapott tüdővérzése miatt, de amiről mégis ennyit mondott: „*Megérte*”.

A fogda, majd az ott szerzett súlyos betegsége a többéves kórházi kezelés ellenére is megtörte egészségét, de lélekben erős maradt. Jól érezte magát a városi fotószakkör vezetőjeként, törhetetlen lelkierejével, humorral beszélgetett számtalan barátjával, ismerősével, kereste fel naponta Degré Alajossal közös törzsasztalát a Pontház presszóban, másik társaságát Simon Gyula rádiós műhelyében. De hogy a mosoly, a bármely nő valódi szépségére azonnal rátaláló bókok mögött mi feszült valójában, nekünk sem árulta el.

„Bibliája” a hatalmas Ady-összes volt. Rongyosra forgatta. Éreztem, mennyire átélte, mikor idézett belőle. Halála után fedeztem fel, hogy maga is próbálkozott versekkel. Sohasem beszélt róluk. Biztosan megengedi onnan fentről, hogy közülük legalább egy késeit nyilvánosságra hozzák, még ha töredékben is maradt, meg is döccen időnként: hogyan tárulkozott fel halála előtt nem sokkal – valamikor 1969 nyarán, őszén –, mikor első unokájában végre ismét fogódzóra lett. Tudtuk, hogy méltatlan megaláztatása miatt, élete mélypontján a szó kórházi valóságában is átélte: „*Vér volt veritékem, vérben elmerültem...*”

Mégis megrendítő volt olvasnunk, hogy az örökös mosoly mögött mi marta legbelül:

*Úgy megvert az élet, hányszor földre estem,
 Ám emberi embert hiába kerestem.
 Sebes lett a testem, sebes lett a lelkem,
 Vér volt veritékem, vérben elmerültem.
 Úgy vágytam a földről messze, messze menni,
 Akár elkárhozni, vagy megsemmisülni,
 De itt tartott fiam és a feleségem,
 Nem vetettem ezért életemnek véget.
 A halált csak vártam, úgy indultam volna
 Akár mennyországba, akár a pokolba.
 Mégiscsak hirtelen megújult az élet,
 Mikor az Úristen hozzánk küldött téged,
 Kicsike unokám, nagy szemű Zoltánom,
 Hogy keserűségem mosolyra változzon,
 Annyi várás után belépett az Isten,
 Elnyűtt világomban felragyogott minden.
 Mosolyt hoztál ismét – sebeinkre gyógyírt...*

Ennyi. Már nem fejezhette be, nem finomíthatta, nem csiszolhatta – rövidesen, 1969. október 29-én a zalaegerszegi kórházban szívós szervezete feladta a már évtizedes küzdelmet a zárka hidegében rátámadt betegségeivel. Mégis úgy érzem, a történelmi poklon, a személyes sárba tiprásán is túllépő, felülemelkedő, utolsó pillanataig bizakodó életterejének e versbe foglalt megnyilvánulása a legmélyebb, legmértőbb idézet, hogy lezárjam a megelőző három zmedék üzeneteinek sorát.

*

Láthattuk: a felidézett tettekben, írásokban – kimondva vagy akár kimondatlanul – biztosan közös nevező, kiindulópont Deák Ferenc személyes hatása, példája.

Gyermekkori emlékem, hogy aláírt öregkori fényképét apám nagyszobánk falán nagyszülei és testvéreik portréi közé helyezte középre. Ezt Tóni bácsi kapta tőle, egykori patrónusától. Gyerekszemmel így családunkhoz tartozóként rögzült bennem ő is. Ahogy biztosan az is volt – persze nem vérségileg, hanem Tóni bácsi nevelítésén, értékrendjén, példáján keresztül.

Felnőtt fejjel, 1984-ben ismertem meg a régi családi iratokat. Foglalkoztatott Deák választása: miért éppen Szigethy Antalt részesítette elsőként ösztöndíjában? Szondi Lipót most is segített. A vonzalmak és ellenszenvék, a választások bizony nem véletlenek:

„...két ember öröklött elemeinek, génjeink latens ereje – melyeket családi tudattalanjuk öröklött génállományában azonosan vagy rokon módon hordoznak – egymásra vonzó hatást gyakorolnak.”³⁷

De ha ennyi hasonlóságot fedeztem fel Tóni bácsival, találhatok-e az őt kiválasztó, pályáján elindító Deákban is olyan közöset, ami taníthat, irányíthat? 1984-ben persze álmomban sem merült fel, hogy valaha a közéletbe kerülök. Politikusi magatartásánál ezért jobban érdekelt általában a személyisége, beállítódása, gyakorló ügyvédként pedig jogász, védői munkája. 1989 óta vált fontossá az is, hogy politikálási stílusát próbáljam egybevetni napi gyakorlatunkkal.

Deákban nem a „haza bölcsévé” magasztosult szobrot találtam meg, hanem egy végtelenül természetes embert, aki szinte személyes közelségben adhat példát, magyarázatot, cselekvési modellt sok problémánkra ma is. Olyan politikust, aki ismerte képességeit: öntudatosan élt velük, ha hívták, felkérték, ha hazánknek szüksége volt rá – de magától előtérbe nem tolaodott. Tudomásul vette korlátait is, humorral, öniróniával, néha csendes fájdalommal. Kivételes képességeinek kibontását a belülről átélte, közel sem külsődleges magyarság, kereszténység, a Nyugat-Európából érkezett liberalizmus, felvilágosult gondolkodás helyezte szilárd alapokra. De a liberális pártvezér megbecsülte a többi nagy irányzat valódi értékeit is: szociális érzékenységét már a jobbágykérdésről elmondott első országgyűlési beszédével bizonyította, a szó pozitív értelmében vett konzervatív módszereket pedig gyakran felkészültebben alkalmazta, mint akik a konzervatívok soraiban vele ellentétes oldalon foglaltak helyet.³⁸

A személyes hatalom és a pénz nem érdekelte. Természetes egyszerűsége, belülről jövő, józan világlátása másban is megnyilvánult. Például róla a világgjáró arisztokrata Széchenyi – miközben nagyra tartotta őt – volt, hogy így beszélt: „*az egerszegi megyeháza ablakából látja Európát*”. De aki mégis – látta az egerszegi megyeháza ablakából is Európát. Annyira, hogy már 1840-ben, korát messze megelőzve, szinte Don Quijote hitével európai leszerelési értekezletet kezdeményezett.³⁹

A szabadságharc bukása után aztán saját introvertált, inkább befelé forduló lelkiállapotából eredő magatartása az egész ország passzív ellenállásának modelljévé válhatott. Miután pedig a kiegyezést tető alá hozta, érezte, tudta: már megtette dolgát. Miniszteri tárcát nem vállalt az új kormányban, de még azt is fölöslegesnek tartotta, hogy megjelenjen a koronázáson. Amúgy sem tudta elviselni a pátoszt.

Keresztury Dezső verscíme szerint „*a józsanság lángelméje*” volt. Az egyik róla szóló történet szerint pedig a sajtóetikát ennyiben foglalta össze: „*hazudni nem szabad*”.

Azt hiszem, értem sérülékenységét is, pszichoszomatikus betegségeibe való menekülését, ha valamiben nem tudott részt vállalni. 1843-as visszavonulását, mielőtt tavasszal a helyi konzervatív „bunkokraták” alázták, buktatták meg a követválasztáson, majd megismétlésekor saját párthívei sem igazodtak eléggé etikai színvonalához. Vagy 1848 őszén ismét kivonta magát a nagypolitikából – tisztán látva, hogy a realitásokkal szemben romantikus lelkesedéssel csatákat lehet nyerni, de háborút nem. Érezte, mikor kell visszavonulnia, de számolt azzal is, jöhet még idő, mikor szükség lesz rá újra. Makacs kitartása előbb-utóbb eredménnyel járt. Ezzel a leginkább általa képviselt liberális változat bizonyította be életképességét a hirtelen fejlődésnek induló, viszonylag elmaradott körülmények között is, és különösen a kiegyezést követő első három évtizedben csodát csiholt ki a magyar szellemi és anyagi világból: megteremtette a korszerű Magyarország alapjait.

Mindez igazolja, lehet így is politizálni. De csak úgy tanulhatunk belőle, ha nem idealizálunk a valóságtól elrugaskodva. Ha tudjuk, hogy akkor is mennyi buktató, tévedés, széthúzás, más emberi negatívum hátráltatta döntéseinket, és önmagában is hányszor meg kellett küzdenie személyes bajaival, akár korlátaival, gyengéivel.

Ilyen szemlélet morálisan a hibák alól felmenthet, különösen ha újból is próbálkozhatunk. De sohasem oldozhat fel a tudatos, szándékos önzés, károkozás, a közpénzek megcsapolása, a választók becsapása, az aljas rágalmozás vagy másféle gazemberségek alól. Bármiféle pragmatizmusra, pártérdekre hivatkozva sem. Talleyrand cinikus bölcsessége, amely a hibát súlyosabbnak tartja a bűnnél, ebben az értékrendben megfordul.

Deák szerepe ezekben az írásokban sokkal személyesebb, közvetlenebb, mintha csak a történelmekönyvekből ismertük volna őt meg. Tóni bácsi közvetítésével így vált nekem is egyik legfontosabb támaszom a rendszerváltás utáni évek politikai zsisbvásárában, adott biztonságot. Amire napjainkban, az új világhelyzet feltételei között leginkább szükség lenne bármerre.

Olvasom levelét úkapámhoz, az akkori Szigethy Istvánhoz, aztán a megyei közgyűlés határozatát, mellyel Tóni bácsit Pozsonyba küldte. Közös bennük az „oskolázás”, „kimívelés”, „tapasztalás”: a múlt, a megszerzett tudás továbbadása, hogy az emberiség energiájának nekünk osztott hányadát, a bennünk rejlő krisztusi talentumot minél hasznosabban, minél teljesebben – minél szabadabban kamatoztathassuk nemcsak magunk, de közösségeink számára is. Ahogy az előbbi mondatban természetesen megfért egymással a valamennyiünkben élő liberális, konzervatív és szocialista beállítódás rendeltetésszerű oldala, talán idővel minél többen megértik: a feltétlenül szükséges közéleti szereposztás mögött azért mindenképp előtt egyek vagyunk.

Különös érzés ismét olvasnom e szellemiség legeredményesebb megtestesítőjének, Deák Ferencnek az ugyancsak Szigethy Istvánt megszólító sorait. Tudom persze, a címzett az úkapám. De mégis... Közben úgy érzem, hozzám is szól. Ezt az érzést szeretném továbbadni, négy nemzedék egymásra épülő írásaival igazolni, hogy a reformkori Zala igenis túlélte a huszadik század poklát, itt él bennünk, üzenni képes korunkhoz, napjaink tapasztalataival gazdagodva. Mert nagy szükség van rá.

Zalaegerszeg, 2005. augusztus 5.

Jegyzetek:

- ¹ E különös, nevemre szóló üzenet egészében megtalálható Barasits Zsuzsanna: Q – égi hírmondó című könyvében, Dee-Sign Kiadó, Budapest 2002, 199. oldal.
- ² Szondi Lipót: Ember és sors – Kossuth Könyvkiadó 1996., 10. oldal
- ³ Armálisok – nemesi címereslevelek a Zala Megyei Levéltár gyűjteményéből 1477–1898, Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2004
- ⁴ Később Sényi Ferenc utca, jelenleg Ispótyály köz.
- ⁵ Szondi Lipót: Ember és sors – Kossuth Könyvkiadó 1996., 10. oldal
- ⁶ i.m. 10. oldal
- ⁷ i.m. 12. oldal
- ⁸ i.m. 28. oldal
- ⁹ Akkor halt meg az első Szigethy Antal.
- ¹⁰ Zala megye archontológiája 1138–2000., Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2000., 482-483. oldal
- ¹¹ A szerződésre, regisztrációra Kapiller Imre hívta fel a figyelmet a közelmúltban.
- ¹² Róla Foki Ibolya írt elismerően Zalaegerszeg 1850–1860 című könyvében. (Zalaegerszeg, 2000.)
- ¹³ I.: A szabadságharc emlékei Zalában, Zalaegerszeg, 1998. – 25. oldal
- ¹⁴ A kéziratos könyvet édesapám a Zala Megyei Levéltárban letétbe helyezte.
- ¹⁵ Életrajza olvasható Bona Gábor: Az 1848/49-es honvédsereg Zala megyei születésű tisztjei című írásában. In: A szabadságharc zalai honvédei, Zalaegerszeg, 1992. – 19. oldal
- ¹⁶ Pannon Tükör 2005/1. szám, 66. oldal. Degré Miklós később betöltötte a legfontosabb bírói tisztet: a Kúria – jelenleg Legfelsőbb Bíróság – elnöke lett. Ő a márciusi ifjak egyikének, Degré Alajosnak a fia és édesapja az írásomban is többször szereplő ifjabbik Degré Alajosnak, jogtörténész professzornak, később a Zala Megyei Levéltár igazgatójának.
- ¹⁷ Ahogy újabb félszázad múltán, a következő nemzedékből a levéltáros Degré Alajos és apám barátságában is.
- ¹⁸ Degré Miklósnak nem mondták el, hogyan rokon a két ág – vagy még nem is voltak tisztában vele. Én viszont most éppen az ő írásából tudtam meg végre: miért tartott rokonságot családjuk a Szigethyekkel? Ezt fia, Degré Alajos csak megemlítette egyik beszélgetésünkön.
- ¹⁹ Keresztury Dezső: Szülőföldem – Argumentum Kiadó, Budapest, 1993., 46. oldal. Amikor ezt olvastam, rég „kilencvenesek” voltak. Szerettem volna megszervezni újabb találkozásukat. Franciska néni unokájával, Szigethy Evelynnel bele is kezdtünk. A sors közbeszólt: rövid időn belül mindketten végleg eltávoztak.
- ²⁰ Fodor József fiatalkori műsája: „Első szerelmem tizenhat éves koromban szakadt rám; első jegyzőm leánya, a kék szemű Juliska.” (Fodor József: Egy költészet története, Szépirodalmi Könyvkiadó 1975, 14. oldal) Később Juhász Miklós első felesége. Férje, keresztapám középiskolai tanárként, majd a Zala megyei Állami Építőipari Vállalat gazdasági igazgatójaként vált a város ismert, megbecsült személyiségévé. Ma is élő második felesége Ujlaky Margit, Ujlaky László színművész húga.
- ²¹ Jogász. Szerepel az Archontológiában. A keszthelyi egyetem rektori hivatalából ment nyugdíjba.
- ²² Orvos, nyugdíjazásakor a Székesfehérvári Városi Tanács V. B. Egészségügyi Osztályának volt a vezetője.
- ²³ A Deák-ház szomszédsága miatt minden bizonnyal születésétől kezdve, hiszen Deák Ferenc akkor már négy éve dolgozott a vármegyei közigazgatásban.
- ²⁴ Zalamegye, 1898. június 26-i szám
- ²⁵ Kerkapoly Tódor (Tivadar), a Tolnay Károly mellé beosztott másik jurátus később részt vett a szabadságharcban, így életrajza megtalálható Bona Gábor tanulmányában: Az 1848/49-es honvédhadsereg Zala megyei születésű tisztjei. In: A szabadságharc zalai honvédei, Zalai Gyűjtemény 33., Zalaegerszeg, 1992. – 26. oldal.
- ²⁶ Erről Ferencz Győző: Városalakító egerszegi tükök című írásában, dokumentumgyűjteményében bőven olvashatunk. Pannon Tükör 2005/2. szám, 57. oldal.
- ²⁷ Erről a Celldömölk és Csáktornya közötti vasútvonal létesítésének századik évfordulójára a MÁV Szombathelyi Igazgatósága által kiadott emlékkönyv is megemlékezik, több dokumentumot közöl.
- ²⁸ A kihagyásokat három ponttal jelzem.
- ²⁹ Vörösmarty: Zalán futása – első ének.
- ³⁰ Garay: A magyarok Mózese
- ³¹ A beszédet teljes terjedelemben közölte a Zalamegye 1896. május 24-i száma.
- ³² Nem azonos a jelenlegi Zrínyi Gimnázium létrehozásában nagy szerepet játszott Szigethy Elemér ügyvéddel, aki a család másik egerszegi ágából származott.
- ³³ Fodor József: Egy költészet története, Szépirodalmi Könyvkiadó 1975, 14. oldal
- ³⁴ Nagypapjától örökölhette, aki az 1848-as drezdai forradalom után testvérével együtt hazánkba menekült. Mikor a titkosrendőrség itt is nyomukba ért, és helyzetük reménytelenné vált, a két testvér a másokat is esetleg veszélyeztető irataikkal együtt vaskohóba ugrott.
- ³⁵ Életrajzát Németh László dolgozta fel. Nyomatásban megjelent: Emléktábla-avatás Zalaegerszegen, Ügyvédek Lapja, 2004/4. szám, 49. oldal.
- ³⁶ Idézi Keresztury Dezső A józanság lángelméi című versében.
- ³⁷ Szondi Lipót: Ember és sors – Kossuth Könyvkiadó 1996., 10. oldal
- ³⁸ Hivatkozom például az Adalék a magyar közjoghoz című könyvének példáira a magyar alkotmányos hagyományok köréből.
- ³⁹ Molnár András: Hadügyi reformkísérletek 1848 előtt. Századok, 1999/1200. oldal

Király László

József Attila versei a megzenésítések tükrében

II. rész

Mivel cikksorozatomban első részének megírása óta újabb József Attila megzenésítéseket sikerült találnom a 30-40-es évekből, ezért mielőtt rátérek a következő 10 év kompozícióinak elemzésére, ezeket szeretném ismertetni.

Eddigi kutatásaim szerint az első József Attila megzenésítés Ottó Ferenc nevéhez fűződik. Ez a nem túl jelentékeny zeneszerző 1935-ben háromszólamú férfikart komponált a Favágó című vershez. (Talán nem véletlen, hogy ebben az évben született Balassa Sándor, aki 1998-ban szintén megzenésítette a Favágót, s ezzel megalkotta az egyik legjelentősebb zeneművet József Attila versére.) Nem mondható el ugyanez Ottó Ferenc kórusművéről. A száraz, jellegtelen, fantáziátlan zenei anyag akadémikus módon szerveződik. Tulajdonképpen eleget tesz a minimális szakmai követelményeknek, viszonylag változatosan használja a szólamokat. Imitációkat, komplementer ritmusokat hallunk, a „Hej, döntsöd a tőkét...” sorra még egy fugato is kialakul. Az egyes versszakokat – mechanikusan – hangnemműtásokkal választja el egymástól a szerző, de ez nem teszi boldoggá a hallgatót. A pusztán tényen – feltehetően az első megzenésítés érdemén – kívül Ottó Ferenc művének nincs jelentősége a zene történetében.

Akárcsak Vándor Sándor kompozícióinak. A kommunista rendszer mindent elkövetett (kottakiadványokkal, rádiófelvételekkel, évfordulós újságcikkkel), hogy ezt a közepes tehetségű zeneszerzőt népszerűvé tegye, de az erőfeszítések – érthető módon – nem jártak sikerrel. Az általam újabban megismert Három szegényember dal /1. Szegényember balladája, 2. Aki szegény..., +. Lopók között szegény ember/, valamint a Kovács, a Fán a levelek és a Fagy című versekre írt dalok egy zeneileg képzett, de a legkevésbé sem eredeti szerzőt mutatnak, aki időnként dilettáns megoldásokra is vetemedik. Nem szólnak rosszul ezek a dalok, különösképpen nem zavarják a hallgatót, de a versekhez alig van közük. A jellegtelen dallamok nem ragyogtatják fel a versek mondanivalóját, a nem túl igényes zongoraszólam kodályos, kicsit franciás hangzásvilága sem „emeli meg” a verseket. Ellenkezőleg: érdektelen dalszöveggé redukálja ezeket. Egyetlen példa: a Szegényember balladája című versre írt dal kottájában ott szerepel a „népdalszerűen” utasítás. Ez a népköltészet által ihletett vers paradox módon mégsem lesz erőteljesebb általa, hogy népdalszerű zenei anyagot húznak rá. Ennek magyarázata valószínűleg az, hogy a forma a zene által túlhangsúlyozódik a tartalom rovására. Így a keserű mondanivaló „megszelídül” a kellemes harmóniák és a népies dallam következtében. A többi dal is hasonló esztétikai problémákat vet fel, melyeknek elemzése inkább egy könyv, mint egy újságcikk keretébe férne.

Nem tesz hozzá ehhez a képhez az Öt szegény szól című kórusmű sem. A stílus meglehetősen vegyes: a kodályos pentatónia időnként egyházi énekeket idéző a hangzásokkal vegyül, egy-egy harmónia a jazz világát is emlékeztetünkbe idézi. Itt is az az érzésünk támad, hogy zene nélkül, a verset olvasva nagyobb élményben lenne részünk.

1937-ből származik a Tiszta szívvel című Vándor Sándor kórusmű. Ha van József Attila vers, melyet nem szabad megzenésíteni, ez a költemény feltétlenül azok közé tartozik. Ennek részletes taglalására – úgy gondolom – nincs igazán szükség. Ez a kórusmű semmilyen kapcsolatban sincs a verssel. Az érdektelen zenei anyag egyetlen „érdekessége”, hogy a „Hogyha nem kell senkinek, hát az ördög veszi meg” sorra a szerző egy közismert, magyar karácsonyi dalból vett dallam hangjait „adaptálta”...

Reinitz Béla, Vándor Sándor, Szalmás Piroska, Kadosa Pál, Tardos Béla és Ránki György mellett Farkas Ferenc is az elsők közé tartozott, akik József Attila verseit megzenésítették. 1939-ből két mű ismeretes: a Gyöngy és a Jut az ember című versekre komponált zongorakíséretes dalt a zeneszerző. S hogy milyet? Kellemesen hangzó, konzervatív, tonális stílusban írt, 3-es ütemű idillikus dal született a Gyöngy című versre. A finom diszsonanciákat is tartalmazó F-dúr zongorakíséret f-mollá szomorodik a „Halovány bár a göröngy” sor alatt, s hasonló megoldást találunk a második versszak megfelelő helyein.

A zene tehát szakszerűen megírt, jól hangzó, de érzésem szerint nem sok köze van a vershez. Annak csupán külső rétegét érintette meg a zeneszerző. /Zavaróan hat a nyilvánvaló prozódiai hiba is: "gyöngyszilánkok-kéntpotyog" / Ugyanez a helyzet a Jut az ember című vers esetében is: a költemény keserű mondanivalója elveszik a felszínes, népdalszerű megzenésítés során. Zenét szavakkal magyarázni nem könnyű dolog, de ha azt mondom: e két dal zenei anyaga helyet kaphatott volna a Csinom Palkó című operettben is, akkor nem kell tovább bizonygatnom, milyen távol áll Farkas Ferenc zenei világa József Attila verseinek mélységeitől. (A Gyöngy című vers zenéje pl.: Rosta Márton mézeskalácsos dalára emlékeztet.)

Egészen más a helyzet a Betlehemi királyok című, 1946-ban keletkezett Farkas Ferenc dallal. Az idillikus karácsonyi képhez jellegzetes karácsonyi hangvételű zene társul. A vers lüktetéséhez jól alkalmazkodik a váltakozó /négyes, kettes, hármás ütemű / ritmus. A zongorakíséretben felbukkanó disszonanciák jólesően színezik az alapvetően harmonikus zenét. Az É-dúr hangnemű dallamot is elszínezik a moll-tercek, s a C-dúr irányú hangnemi kitérés után jólesően érkezünk meg az alaphangnembe. Mivel a dallam viszonylag könnyen énekelhető, karácsonyi műsorokban, valamint József Attila emlékére rendezett irodalmi összeállítások illusztrációjaként is szívesen hallgatott dal lehet ez a kompozíció.

A fentebb említett dalokon kívül még a Mikor az utcán és a Nem emel föl című versekre írt Farkas Ferenc kompozíciókról tudnak a lexikonok.

A Cserépfalvi Kiadó a háború utáni években kottasorozatot indított útjára József Attila dalok címmel. Ebben a sorozatban jelent meg Ránki György Medvetánc című szerzeménye. Az 1942-ben keletkezett zongorakíséretes dal a többi Medvetánc-megzenésítéshez hasonlóan nem tesz hozzá a vershez, de a zenemű Ránki egyéni stílusának szellemes megnyilvánulása. A zongorakíséret végig egyenletes ritmusban mozog, egy bővített kvarttal színezett kvint-akkord kíséri az első két versszakot, majd a harmadik versszakban kvartra vált a harmónia. „Az állatnak van ingyen kedve” kezdetű sornál vált hangnemet a szerző. Az eszalapú akkordba a kvinten és a kvarton túl a terc is belép, majd tiszta hármashangzatot is hallunk a kíséretben (és a dallamban is), majd a kiinduló, C-alapú hangzatokkal zárul a dal. A harmóniák szellemes változtatása és a dallam megkomponált „bumfordisága” (ami különösen a bővített és tiszta kvartból álló hármashangzat-felbontástól válik különlegessé) teszi hangulatossá a dalt.

Talán az egyik kevésbé jelentős magyar zeneszerző volt az 1975-ben elhunyt Kardos István. Kompozíciói nemigen jutottak át a szakmai szűrőkön, dalait is elsősorban saját kiadásában jelentette meg. 1943-ban írt egy „párbeszédet” a Koldusok című versre, melyet Irodalmi szonok című kötetében 1965-ben publikált. 1946-ból származik a Kései sirató megzenésítése, majd 1954-ben írt újabb zongorakíséretes dalokat a Várlak, illetve a Gyöngy című versekre. Részletes elemzést e művek nem érdemelnek, mivel ami esztétikailag értékelhető ezekben, azt más szerzők műveiből igen jól ismerjük. Erőteljes francia hatás érződik egy némely dalán, elsősorban Ravel és Debussy zenéjének fáradt utánérzéseit hallhatjuk. Ami ezen kívül található e dalokban, az viszont meglehetősen primitív, helyenként szinte dilettantisztikus. Eredeti ötlete, mondanivalója nincs a szerzőnek, így a versek is jelentéktelenné válnak a megzenésítés során. Naiv és illusztratív: ezekkel a szavakkal illethető az a két dal (A kanász, Fiala asszonyok éneke) is, melyek a Zeneműkiadó gondozásában jelent meg 1960-ban. Keletkezési idejük nem kideríthető, de zenetörténeti jelentőségük nem nagyobb a fentebb ismertetetteknél.

1945. június-júliusában alkotta meg Veress Sándor – a később külföldre távozott zeneszerző – Öt József Attila dalát. E dalok „érdekessége”, hogy szinte mindegyik más stílusban íródott. Az első dal /"Ha ki erős ember"/ dal problematikája nézetem szerint a következő: A vers ritmusára erősen hatott a magyar népzene. Különös módon a népzenei idéző megzenésítés mégsem „áll jól” ezen a versen. E zene felidézi a hallgatóban a Toborzót Kodály Hári Jánosából, valamint a „Még azt mondják, nem illik, a tánc a magyar-nak” kezdetű népdalt. Döntsék el esztéták, vajon illik-e a vers mondandójához az ilyenfajta zene.

A második dal (Reménytelenül) egy egészen más világból lép elénk. A vers pesszimista tartalmának megfelelően disszonáns harmoniák is megszólalnak időnként. A dallam többnyire recitativo, csak az „Én is így próbálok...” sortól kezdve válik dalszerűvé. Érdekessége a kvart lépésekből előbb felfelé, majd lefelé lépkedő motívum. A megzenésítéssel, pontosabban a vers zenei értelmezésével nem mindenütt lehet

egyetérteni. Pl.:A „Semmi ágán ül szívem” szavakat úgy zenésíti meg a szerző, hogy azonos hangon énekelte az első három szót, majd az „ül szívem” szavakra kis terccel feljebb lép a dallam, s azonos hangokon szólal meg mind a két szó. Nézetem szerint így elsikkad a vers legfőbb mondanivalója, és pedig az, hogy a „semmi” ágán /ül szívem/. Nyilvánvalóan nem az a lényeg, hogy „ül szívem...”, márpedig a megzenésítés által a szöveg így értelmeződik.

Hangulatos a Várlak című harmadik dal kissé Ravelt idéző világa. A lassú, háromnegyedes lökötésű, e-moll hangnemű dal jól fejezi ki a szerelmes várakozás lelkiállapotát. Hatásosak az „oly borzongós az éjjel” sorra írt harmóniak, mellyekkel a zene kilép az alaphangnemből. A szerző jó érzékkel vezeti fel befejezőként a dallamot a „végtelenségbe” szóra a kétvonalas asz hangra.

A Regős ének című vershez – valljuk be – nem nehéz hatásos zenét írni, mivel a vers folklorisztikus ritmusa „adja magát”. Veress Sándor változatos zongorakíséretet komponált a dalhoz. Nem „ragad bele” a mű elején beinduló ún. esztamos, staccatos kíséretbe, jó érzékkel variálja ezt a mozgásformát az egész darab során. Majd az utolsó versszakokban szeptolás tizenhatodokban kezd mozogni a kíséret, végül az alulról felfelé törő mozgás harminckettedekre vált, így a gyorsulás érzete keletkezik a hallgatóban. Az utolsó versszakra aztán újabb kísérő formát talál a szerző: a bal kéz staccatos nyolcadokban mozog, míg a jobb kéz tizenhatod meneteket játszik. Az utójátékban kvintolákká változik a ritmus, így hatásosan ismét felgyorsul, majd csattanóval zárul a tétel.

Az Emberiség című dal talán a legintellektuálisabb az öt közül. Nem tudni, vajon Veress Sándor ismerte-e a dal komponálása idején Ránki György művét e versre. Mindenesetre feltűnő, hogy a dal elején és végén – Ránki kompozíciójához hasonlóan – megjelenik a kvint-oktáv, valamint a kvart akkord. A „látalak sírni” kezdetű sornál romantikus zongorafutamok fölé széles ritmusértékekben mozgó dallamot feszít a szerző. Majd a zongorakíséret gyors mozgású anyaga trillába torkollik, lelassul és végül variálva visszatér a dal bevezető zenéje. Széles ritmusértékekben mozgó, súlyos akkordokkal ér véget a tétel.

Kodály Biciniumainak stílusában zenésítette meg a Betlehemi királyok című verset – a később avantgarde zeneszerzőként világhírűvé vált – Ligeti György. Tárgyalt időszakunk utolsó évében, 1946-ban keletkezett ez a kétszólamú kompozíció, melyet a Ligeti-összkiadás hanglemezfelvételén egy női és egy férfi énekes ad elő. A kétszólamúság lehetőségeit invenciózusan és szellemesen kihasználó kompozíció rendkívül hangulatos, és tulajdonképpen tovább lép a kodályi úton, mivel a példakép mesternél merészebb fordulatokat is használ. De a hétfokúság kereteit nem lépi át. Énekeseink és amatőr kórusaink számára reper-toár darab lehetne ez a kompozíció.

A Cserépfalvi Kiadó gondozásában jelent meg 1950-ben a Mama című Székely Endre szerzemény. Keletkezési idejét nem tudjuk, feltehetően valamikor a 40-es években született a mű. Reinitz Béla kissé dilettantisztikus, sanzonos megzenésítésével szemben Székely hangütése komolyabb és nagyobb szakmai tudásról árulkodik. Azonban túl azon, hogy – mint a legtöbb megzenésítés – nem tesz hozzá a vershez, a zenei anyag jellegtelen. S bár többé-kevésbé követi a vers mondanivalóját, néhány értelmezési hiba is szürkíti a nem túl szép dallamot. Pl.: az „ordítottam, toporzékoltam” szavak ugyanabban a hangmagasságban szólnak, mint az „Én még őszinte ember voltam” sor. A dallam felfelé törekszik ugyan, de a zeneszerző nem használja ki a dramaturgiai lehetőséget egy csúcspont kialakítására: „hagyja a dagadt ruhát másra”. Ez a sor ugyanazon a hangon folytatódik, mint amelyre az előző sor megérkezik, így erőtlenné válik a felszólítás. A dallamvezetés egyébként is meglehetősen szűkös, többnyire lépésszerű, nagyobb hangközugrást nemigen találunk, egy nagy szext kivételével. A másik értelmezési hiba: a „most látom, milyen óriás ő” sorban a „látom” szó kerül hangsúlyosabb helyre, holott e mondatban a „most” szó véleményem szerint fontosabb.

1946-ban a Szikra Kiadónál jelent meg Szegény ember nótái címmel Szabó Ferenc négy férfikara. E négy kompozíció közül háromból 1948-ban vegyeskari átdolgozás született. A Hosszú az Úristen című negyedik tételt érthető okoknál fogva nem írta át a szerző vegyeskarrá. Ez a népdalt utánzó dallamot és fáradt, konvencionális hárm-as-négyes hangzat világot felvonultató kórusmű eredeti formájában sem tesz hozzá semmit a vershez, ellenben a sorozatos prozódiai hibák egyenesen komikussá teszik a kompozíciót.

Folytatjuk.

Péntek Imre

Köznapi legendáink írója-rendezője

Bereményi: 60

A legendák a földön születnek, de aztán megtörténik a csoda, a lehetetlen, és a történet átváltozik, magasabb szférába emelkedik. Oda, ahonnan már nem lehet kiszakítani, eltüntetni: a köztudatba.

Bereményi Géza novellái, dalszövegei – nyugodtan mondhatjuk: versei – valójában modern legendák. A két bizonytalan egzisztenciájú fiatalember – Antoine és Desiré – ennek a bereményis műfajnak immár halhatatlan hősei, akik több nemzedék gondolkodásmódját radikálisan befolyásolták. Amikor először csendült fel Cseh Tamás előadásában: „Istenem, istenem! / Micsoda vidék! / Micsoda egy ócska vidék!” – valamikor a hetvenes évek elején, akkor sokan körülnéztek, és megállapították, az épülő-szépülő szocializmus tulajdonképpen egy „ócska vidék”. Ön- és valóságismeretet közvetítettek ezek a dalok,

szövegük idézetté, gyakran citált fordulattá vált. S egymás után ismertük meg a hősokeket: Éva, Mari, Irén, a fehér babák, az „égbolt sapkájú ember”, Ács Mari, Fáskertiné, Vértes földrajtanárnő, és persze ki ne maradjon Vizi és Ecsédi, a Frontátvonulás két igazságkereső alakja. S mindez történt szinte feltűnés nélkül, a klubmozgalom hálózatán keresztül, országjáró utakon, egy láthatatlan, de jól működő szolidaritás védőhálójától körülvéve. A szövegek és dalok gyakran a drasztikus kinyilvánítás helyett „fogalmi és érzelmi” hálót szöttek a kimondhatatlannak. De úgy, hogy az rögtön befogadhatóvá vált a legegyszerűbb lélek számára is.

Míg Cseh Tamásnak ki kellett állnia a színpadra, a dobogóra, a közönség elé, Bereményi Géza – talán alkatának is megfelelően – rejtőzködőbb életet élt. A svéd király novelláskötet megjelenése után, mely kifejezett sikert aratott, ahogy Csengey Dénes fogalmazott az És mi most itt vagyunk című tanulmányában: „kihátrál az irodalomból”. Egyike azoknak a „lézengő” figuráknak, akik a társadalom agressziója elleni védekezésül valamiféle félreeső, perifériális élethelyzetet keresnek és találnak, ahol békén hagyják őket... A szinkronstúdió egy ilyen helyet jelentett. Filmforgatókönyveket ír, no meg darabokat amatőr együtteseknek. A jövőző monográfusok majd azt írják: ezek a készülődés évei. No, igen, persze, ezt így lehet fogalmazni. De a csendes, kitartó makacsság meghozza az irodalmi és színpadi sikert is. (Csak jelzem: a szakma a Bereményi-verseket csupán dalszövegnek tekintette, és Csengey Dénesen kívül komolyan alig foglalkoztak vele.) De ha egy drámát bemutatnak, mint a Légekőbmétert, az más. S aztán a Halmi, vagy a tékozló fiú előadása Kaposváron. S filmforgatókönyvek után az első rendezés. A tanítványok, 1985-ben. Ma is hatásos, érvényes, lebilincselő alkotás. Pedig nem hivatásos rendező készítette, csak egy irodalmár. (Úristen, már ennek is több mint 25 éve!) Aztán az elemei erejű siker: az Eldorádó. A rendszerváltás előtt egy évvel!

Aztán az új korszak. Vad politikai csatározások, Kádár-nosztalgia, kiábrándító társadalmi jelenségek. A Telihold dalai... „kérdem, ha népünk hirtelen színt vall, / vajon mely jegyben megyünk urna elé / borítékba zárt tébolyainkkal?” (Demokrácia). Sikeres és sikertelen filmtervek. A Széchenyi-film ellentmondásos fogadtatása. Aztán, mintha elege lett volna a fővárosból, a több évtizedes szabadúszásból, az író-rendező Zalaegerszegen, a Hevesi Sándor Színház művészeti vezetőjeként talált magának új kihívást, új feladatot. Jelképes a dátum is, amikor mindez történt: 2000. A debütálás: Az arany ára. Saját darab, melyet írója rendez. A színházi bennfentesek kételkedő mosolya „nem jött be”. A siker egyértelmű volt. Szakmai és közönségsiker. Azóta a zalaegerszegi színház az új Bereményi-darabok bemutató műhelye. A Shakespeare királynője, a Laura mind emlékezetes előadások. S az új dalokból újabb összeállítás, CD született: A véletlen szavai.

Egyszóval: a munka foly'. Bereményi egyéniségéhez illően: csendesen, szerényen, de eredményesen. Nem véletlenül kapott bizalmat a színház élén a régi hármas (Stefán Gábor igazgató – Bereményi Géza művészeti vezető – Bagó Bertalan főrendező) tavaly ismét öt évre. A kritikusoknak fel van adva a lecke: fejtsék meg ezek az átváltozásokat. Melyek azért – hol lazán, hol szorosabban – össze is függenek, a műfajok ismétlődnek, a motívumok eltűnnek és hirtelen, váratlanul újra felbukkannak. A mozaikdarabkák szinte kiáltanak az összerakásért! Kell a szintetizáló készlet, mert nagy az adósság. Ezt a szerzteágazó, mégis nagy ívű pályát és termését tartozunk „megérteni”, kontextusba helyezni, helyet adni neki a kánonban. Nem csak a születésnap alkalmán miatt. A produktum okán. Mert az idő kegyetlenül múlik. De vigaszul elmondhatjuk: a legendák nem öregszenek. Bereményié sem. (Mert van neki „legendája”, bár ha hallaná, ezen csak mosolyogna.) Mit is kívánhatunk neki a jeles évfordulón? Hogy még sokáig szöje – írja-rendezze – köznapi legendáinkat.

Jelenet a Tanítványokból

Pápes Éva

A múlt hieroglifái

Bereményi Géza filmjeiről

(I. rész – 1974-1985.)

A Désiré és a múlt című dalban a nagypapa bekapja a mikrofont, amit az unokája tart elé, hogy megismerje a múlt hieroglifáit. Való igaz, ez is egy módja az objektív megismerésnek, így legalább biztos lehetett benne, hogy Valóság Nagybátyám, aki 1974-ben még jócskán távol volt, legalább a zsigerek szintjén megmutatja magát. A lehetőségek elég korlátozottak voltak, legalább is a hetvenes években, amikor egy Bereményi Géza nevű 24 éves fiatalember először jelent meg a hivatalos magyar irodalmi élet porondján: A svéd király című novelláskötetével. Új és szokatlan hang volt Bereményié, egy olyan generáció hangja szólalt meg prózájában, később Cseh Tamással közösen megjelentetett dalaiban, amelyben a fiatalok találtak otthonra. A mindennaposá vált hazugságok, a hétköznapi ismerős szövegek, vagy éppen mosakodások és önmentegető „belülről bírálók” sorai mellett hirtelen felbukkant az abszolút jelen idő. Ezek a novellák, majd a dalok minden eresztékükben jelen idők voltak, annyi éveseknek tündek, amennyi éppen a szerző: fiatalnak, élni vágyónak, őszintének, néha blazírtnak és kicsit cinikusnak, de mégis érzelemmel és a fiatalság lendületével telnek. Azt a sajátos hetvenes évekbeli szorongásos és sokárnyalatú világhangulatot tükrözték, amikor a szocializmus még örökéletűnek tűnt, mégis – a szürkeségre való berendezkedés szomorú altjai mellett a fiatalság magától értetődő magas C-i rációval az idők változathatatlanosságára. A lassú erjedés, a még bátorosan kimondások a 68-as új gazdasági mechanizmus kísérői (követői vagy előidézői?), mindenestre első jelei voltak annak a folyamatnak, ami aztán a rendszer-váltáshoz vezetett. Ahogyan Magyarországon lenni szokott, a változások igazi szószólói nem a közéletben, hanem a művészet területén jelentek meg. Egymást követik a társadalom és az egyén konfliktushelyezeteit bemutató művészi alkotások, legerőteljesebben és a legnagyobb hatásokkal a filmművészetben, de legalább ennyire látványosan a zenében is, méghozzá a fiatalokhoz szóló könnyűzenében. A dalban a fiatalok keresték a hozzájuk szóló – lehetőleg hazugságmentes – hangzásokat, a filmben az értelmiség próbálta megvallani és megvalósítani önmagát.

Bereményi mindegyikben jelen volt, Cseh Tamás előadásában és zenéjével sorban jelentek meg lemezei, miközben 1972-től a MAFILM alkalmazásában forgatókönyvíróként dolgozott. András Ferencnek írta a Veri az ördög a feleségét és A nagy generációt, Gothár Péternek a Megáll az időt-t, Mész Andrásnak a Meteo-t, de dolgozott Kézdi Kovács Zsolttal, Grünwalski Ferencsel, Söth Sándorral, Molnár Györggyel és még sorolhatnánk. Az első teljes egészében saját filmre 1985-ben nyílt lehetősége, amikor megrendezte A tanítványokat, amelynek természetesen a forgatókönyvét is ő írta. Mivel Magyarországon szinte kizárólag csak a szerzői filmnek volt kritikai elismertsége, a filmek minidig egy bizonyos névhez kötődtek – természetesen a rendezőéhez – függetlenül attól, hogy ki írta a forgatókönyveket. Így aztán Bereményi neve filmsként csak a saját rendezései után került a köztudatba, ezáltal vált igazi filmessé, bár hivatalos rendezői végzettsége nem volt. A Tanítványokat követte 1988-ban az Európa-díjjal kitüntetett Eldorádó, amely a közönség (egész Európában!) és a kritika figyelmét is magára vonta. Külföldön egyértelműen pozitív felhanggal, Magyarországon helyenként negatív tónusokkal, aminek okaival érdemes lesz később részletesen foglalkozni, hiszen ha a Bereményi filmes oeuvre titkait fürkésszük, ez is sokat elárul a szakmai – közéleti elfogadottságáról. Ezt követte 1993-ban A turné című film, ami kissé hangsúlytalanul veszett bele az akkor már látványosabb közéleti csatározások világába. Ebben a korszakban a film – eleve a művészet – sokkal kisebb hangsúllyal van jelen, mint a Kádár-korszakban, a művészet helyét átvette a direkt közélet, főszereplőből statisztává lépett vissza a hatalom-újraelosztás küzdelmeiben.

A következő nagy port felkavart film a Hídember, amely állami megrendelésre, a szokásosnál nagyobb anyagi bázissal, és a szokásosnál jóval nagyobb reflektorfényben készült. Természetesen nem Széchenyi István alakja generálta a nyilvánosság túlhevített figyelmét, nem is igazán Bereményi személye, hanem a filmre szánt – magyar viszonylatban horribilis – gyártási költség, amely ugyan egy közepes hollywoodi film költségvetése, de honi viszonylatban messze kiemelkedett a szűkös átlagból. Másrészt a sajtó-figyelem felhevítője volt a politikai háttér, amely az aktuális választások miatt eldurvult hangnemmé esett neki az éppen felkínálkozó prédának, ami jelen esetben a hatalmon lévők párt ideológiájához szorosan kapcsolható Széchenyi film forgatása volt. Azt a kérdést, hogy Bereményi miért fogadta el a felkínált lehetőséget, és hogy miért éppen neki ajánlották fel, érdemes feltenni, fel is tették a forgatás előtt és közben, de objektív válaszokra nem igazán volt lehetőség az említett körülmények miatt. Mégis érdekes lehet, különösen az utóbbi, mert szorosan összefügg a Bereményi-oeuvre-rel, azzal a bizonyos titokkal, ami a „bereményiséget” alkotja, és természetesen összefügg azzal a hatással, amit filmjei váltottak ki. Ez pedig már megér egy kísérletet a válaszra, hiszen soha nem egy alkotás határozza meg egy művész értékét, bár mindegyik mű kulcs az alkotóhoz, de egyben a korhoz is, amelyben él.

Ahhoz azonban, hogy ezekre a kérdésekre valóban hiteles válaszokat tudjuk adni, szükséges igen alaposan szemügyre venni ennek a pályának eddigi állomásait, mindama műfajokat, amelyekben Bereményi alkotott, hiszen legalább annyira meghatározók lírai és prózai művei, mint az eddig felsorolt filmek. Jelen írásban mégis meg kell, hogy elégedjünk ezzel a szűkebb területtel, de remélhetőleg lesz alkalom a versek-dalok, színházi rendezések, drámák és a novellák, regények elemzésére is.

„A nyolcvanas évek a semmibe néznek... Semmit se kérnek. Semmit se félnek.”

Az 1970-ben megjelent novelláskötet, A svéd király sikere nagyszerű indítást adott a fiatal írónak, aki 1972-től a MAFILM forgatókönyvírójaként izgalmasabbnál izgalmasabb feladatokkal, kihívásokkal nézhetett szembe. A magyar film nagy korszakában vagyunk, a cseh újhullám után Európa figyelme a magyar filmesekre irányul, ahogyan a kultúrpolitikáé is, hiszen a három T még érvényben van, már sok mindent szabad, de természetesen határok között. Ezt a korszakot a magyar „export-cikknek” számító Jancsó Miklós utólag így jellemezte: Tudtam, hogy velejéig rohadt az egész rendszer, de elfogadtam a játékszabályokat. Másként nem kaptam volna pénzt és lehetőséget a rendezésre. Beszélni akartam az engem izgató kérdésekről... Nagyjából ez az attitűd jellemezte a korszak jelentős filmeseit, egy folyamatos csiki-csuki játék a hatalommal, amelyben kialakult kinek-kinek a sajátos stílusa, jelrendszere, kódja. Ez a parabolák, az allegóriák, másrészt pedig a magyar dokumentarizmus megszületésének ideje. Ki-ki a maga módján nézett szembe a hazugságokból szőtt hivatalos ideológiával. Valamelyes enyhülés a nyolcvanas évek elejétől köszönt be, amikor is megnő az érdeklődés a realista filmek iránt, kissé szabadabban lehet a kor valóságos problémáiról beszélni, már nem kell feltétlenül sejtelmes formába burkolni a máról szóló gondolatokat, vagy a pusztán dokumentum erejét segítségül hívni, ha az ideológia ellen feszül valaki. De mire idáig elért a magyar film, útközben elveszítette a közönség érdeklődését, leginkább egy szűk filmértő-filmbarát közeg követte és értékelte erőfeszítéseit. Ennek oka főként abban kereshető, hogy a 70-es évek végén, 80-as években egyre másra megszülető közérzet-filmeket a szimbólumokba, allegóriákba csomagolt formabontó, a hagyományos elbeszélő struktúrára szedő stílus jellemezte. Olyan bonyolult kód-rendszer vezetett el a megértéshez, ami felkészültséget, előzetes információkat, filmes műveltséget tételezett. Az amerikai mozi térhódításához, a hollywoodi dramaturgiához hozzáédesedett közönségnek esze ágában sem volt már követni ezt az utat, így a magyar film kezdett kiszorulni a közvéleményt formáló erők közül.

Ebben az időszakban Bereményi Géza Cseh Tamással közös lemezei folyamatosan jelentek meg, Legendárius című regénye 1977-ben, Trilógia című drámakötete 1983-ban látott napvilágot. Forgatókönyveire – amelyek szintén folyamatosan készültek – leginkább az jellemző, hogy jelen idejűek, a mában és a máról szóltak abból a sajátosan kritikus pozícióból, ami a dalokat is jellemezte. Olyan alkotóművész arca bontakozik ki előttünk a nyolcvanas évekre, akinek erőssége a történet, még a lírában is történéseket fogalmaz, nem kapcsolódik egyik formai iskolához sem, több műnemben otthonos, mindegyikben kife-

jezésre jut erős atmoszféra teremtő képessége. A dalok egy része különös édes-bús hangon szól, (rokon elemeket mutat a 30-as, 40-es évek népszerű kupléival), de nagyon is messze van az érzelgősségtől, mégis érzelmeket vált ki ambivalenciát és távolságtartást mutatva, miközben cseppnyi nosztalgia sem bontja meg a jelen iránti teljes odaadását. Azért fontos ez, mert a korszak jelentős művészeinek jó része olyan attitűdöt fogalmaz meg magatartásával és alkotásaival, ami vagy egyfajta doktrinerséget feltételez, ami kissé élet-idegenné teszi, vagy formai kísérletekbe bonyolódva keresi a jelentések jelentését, míg maga is elvész benne. Ha éppen nem elkötelezett egyik felé sem, akkor nosztalgiával emlékezik egy elmúlt korszak letűnt kultúrájára, ami által a jelen folytonosan idézőjelbe kerül. Üdítő és megnyugtató a Bereményi által képviselt jelen idő a sok kvázi jelenhez képest, ez is magyarázza a dalok szinte kult-darabbá válását. Ennek is köszönhető, hogy nem csupán az értelmiség figyelmét váltotta ki, szélesebb közönséget hódított meg.

Jelenet a Tanítványokból

A tanítványok

Nyújtsa kezét egymás felé minden nemzedék...

Ilyen előzmények után talán nem is kétséges, hogy Bereményi filmrendezői debütálása érdeklődést váltott ki, majd némi zavart a kritikai visszhangban. A tanítványok 1985-ben került a közönség elé, első film volt, bármennyi forgatókönyvet is jegyzett a rendező, bármilyen ismertségre is tett szert más műfajokban, ez volt az első önálló filmje. Ráadásul nem volt filmrendezői végzettsége, amely információt a kritikusok nem haboztak a nézőkkel megosztani. Ehhez képest A tanítványok meglepő biztosságot és szakmai hozzáértést mutat, eszköztárban egyaránt felvonultatja a dokumentumfilm és a kísérleti film jellemzőit. Expresszív hatása, jól pergő, helyenként a melodráma műfaji sajátosságait is felvonultató alkotás született, helyszín a háború előtt álló Magyarország, a csonka Magyarország, a nagybirtokos Magyarország, amelynek egyik vagy talán egyetlen esélye a reform – közigazgatási és birtokszerkezeti reform –, amellyel esetleg lehetőség nyílhat az egyre súlyosbodó problémák megoldására. A történet központi figurája Magyary professzor, a modern közgazdász-szociológus, aki közigazgatási reform elméletével alternatívát kíván nyújtani a problémákban fuldoló, társadalmi és szociális elégedetlenségben egyre nehezebb helyzetbe kerülő, ráadásul erőforrásaitól jórészt elvágott Magyarországnak.

A gyártás éve 1985. Ez már a szétesés kezdete, alig öt év, és vége a szocialista illúzióknak. Az 1968-ban meghirdetett új gazdasági mechanizmus a kezdetiek lendületét követő visszalépés után újra beindult – modern szocializmusról beszélnek sokan. Újrafelfedezés alatt a századelő nagy reformista iskolája: Jászi Oszkár, Bibó István írásai közkézen forognak, a fiatalok Hamvas Bélát és Várkonyi Nándort is elővették, miközben a kissé szabadjára eresztett gazdaságban feltűnnek a konjunktúra lovagok, akik aztán a kilencvenes években létrehozzák a milliárdos vagyonokat. A helyzet enyhén szólva kaotikus, de legalább kissé enyhültek a tiltások, a szókimondás már nem feltétlen von maga után komoly büntetést. Azért még korántsem szabad mindent, de legalább kisebb ellenállásba ütköznek azok a filmesek, akik széllel szemben haladnak, ahogyan Bereményi is. Nem a témaválasztás volt problémás, hanem a feldolgozás, az a szemlélet, ahogyan a korszakot vizsgálta, és ahogyan összekapcsolta a jelennel.

A film főhőse egy parasztfiú, aki Budapesten, az ELTE jogi karán szeretne tovább tanulni. A pápai piaristáknál szerzett kiváló bizonyítványával tandíjmentességre aspirálva étkezik a nagyvárosba. A másik két központi figura Magyary Zoltán nemzetközi hírű professzor, reformer, egy szociológiai munkacsoport, intézet vezetője, valamint Török Imre – paraszt származású ifjú tudós és reformer, a zsellér-Magyarország kiváló ismerője. Hősünk a legszegényebb földműves sorból érkezik a nagyvárosba, hogy beiratkozzék az egyetemre. Számára Budapest szinte egy másik bolygó, az egyetem egy kiismerhetetlen labirintus, amiben nincsenek tájékozódási pontjai. Találkozása Magyary professzorral sorsdöntő: nemcsak segítséget kap az egyetemre való bekerülésben, de életre szóló tanítást is, hogy megértse saját helyzetét, az úri Magyarország bonyolult viszonyrendszerét, a változás lehetséges irányait. Szintén Magyary professzor kapcsolatai révén lehetőséget kap egy kis pénzkeresetre: instruktora lesz Graf Alexnek, az alkoholista ifjú főnemesnek. Hőseink mindannyian jelen vannak Magyary professzor nagyszabású kiállításának megnyitóján, amelyben évtizedek munkájával összegyűjtött objektív adatok, táblázatok, térképek mutatják be az elmaradottság összetevőit, világítanak rá a birtokszerkezet egyoldalúságából következő aránytalanságokra, a szegénység okaira, következményeire. Megjelenik Teleki Pál, későbbi miniszterelnök, a kiállítás engedélyezője, aki a megnyitó botrányba fulladása után be is zárta azt. A történetnek van egy másik szála is, ami ma játszódik, amikor is a már idős Fehér József, a valamikori parasztfiú és fia egy napjának történései szembesítenek minket a múlt mába nyúló következményeivel. Az öreg nyugdíjas Fehér József meg akarja mutatni a fiának, aki körülbelül annyi idős, mint ő volt az előző történet idején, hogy micsoda nagyszerű emberek tanítványa lehetett fiatal korában. Így aztán elvezeti egy aggodalmázaiba, ahol az idős, testileg és szellemileg lepusztult valamikori legkiválóbb Magyary-tanítvány agonizál. Elmeséli Török Imre legutóbbi levelét, aki Amerikában szintén öregén és betegen, rákkal küzdve keserűen szemléli közös múltjukat. Ez a múlt értelmét veszítette a fiú számára, az öreg hiába próbálja szembesíteni valamikori ideáljaival, a jelen nem tudja befogadni ezt a múltat...

A film első jelenetei már egy erős drámai felütést adnak a történetnek: a fiú elindulása apja ellenére történik, a változás félelme először az apa búcsút is megtagadó makacosságában jelenik meg, majd a fiú budapesti bolyongásában, aki a számára ismeretlen egyetemi labirintusban képtelen eligazodni. A lépcsőn magányosan sírva fakadó, csak ellenségességet tapasztaló fiú számára szinte isteni csoda találkozása Magyary professzorral és tanítványaival. Egy új élet tárul ki előtte, amelyet erős vizuális effektusok mutatnak be. A falusi parasztporta szikár fekete-fehérje, a vonaton feltűnő elgyötört arcok, a korabeli dokumentum és játékfilmekből egybeszerkesztett montázs, amelyben a nagyváros jellegzetes jelenetei villannak fel, mind-mind erős atmoszférát teremtenek az elinduló történet köré. Már a felvillantott képek szerkezete, sokfélesége is mutatja: itt szó sem lehet egyszerűsítésről, az alkotók éppen arra törekcszenek, hogy a kort és a választott hőst a lehető legárnyaltabban mutassák be. A dokumentumfilm részletekbe bevágott főhős, Fehér József ámulva nézi a korabeli Budapestet, rácsodálkozik a galambokat etető korabeli szépasszonyra, a gyakorlatra masírozó gáz-maszkos tűzoltókat ámulva követi a szemével, leveszi a kalapját meglátva a méltóságteljesen vonuló körmenetet – valóban benne van a dokumentumfilm jelenetekben felvonultatott nagyváros lüktetésében. Magyary professzor által kijelölt mentora vezetésével egyenesen a legizgalmasabb események közepében találja magát: az egyetemi ifjúság hangadója, Török Imre egyik kísérlete zajlik. A gázmaszkos fiatal tudós az aratók által végzett napi robot embertelenségét illusztrálja a kollégium parkettás nagytermében, míg az elfogására kiküldött nyomozók börtönbe nem kísérik. Pergő és izgalmas jelenetek követik egymást, amelyekben hősünk bemutatkozik Alex grófnak is, aki egy zsellér család éves jövedelmét költi el egy mulatóban, barátai között, – amint Fehér Józseffel ki is mondatja – a korántsem korlátolt vagy tudatlan, de mindenképpen excentrikus ifjú gróf.

Az immár instruktorrá előléptetett fiatal parasztfiú egyenesen a grófi kastélyban találja magát, ahol a nagyképű lakájok egy lomtárban helyezik el éjszakára. Az ifjú komteszel való megismerkedése még jobban aláhúzza különállását ettől a világtól, aki egyébként egyenesen a Holdról jött embernek tartja a számára társadalmilag beazonosíthatatlan fiatalembert. Az idős gróf elviszi a vendégnek tűnő fiút repülőjével, ahonnan valóban térkép e táj, már nincs személyes vonatkozása, de miért is lenne személyes egy gróf számára az, ami amúgy is csak felülnézetből látható számára a földön is. A gróf technikai érdeklődését bemutató képsorok (minden közlekedési eszközt kipróbál egymás utáni felvillanó képekben) szintén dokumentumszerűek, az elején bevágott valóban korabeli képrészletekre rímelenek, de egyben a burleszk-szerűek is sehová sem vezető ámokfutás jellegűekkel.

A helyzetek zsákutcába torkollását jelzik a Magyary professzor köre által létrehozott nagyszabású kiállítás előkészítésének és megnyitójának képsorai is. Az évtizedek munkájával elkészített korrekt adatokból összeállított térképek, táblázatok leleplező erővel mutatják meg az ellehetetlenült birtokviszonyok miatt válságosra fordult helyzetet – szembesítik az előkelő, többnyire nagybirtokos közönséget saját felelősségükkel. A kihívásra adott lehetséges válaszokat Teleki gróf – a tudós-politikus reakciója és az alkoholista Alex gróf reakciója mutatja meg. Jobban mondva éppen a gyakorlati cselekvés lehetetlenségét, eredménytelenségét mutatja kettőjük élethelyzete. Teleki később bekövetkezett öngyilkossága egyfajta válasz, ami a felelősséget átérző politikus tehetetlenségét demonstrálja, ahogyan Alex gróf alkoholizmusa is az, hiszen ugyanúgy a cselekvés lehetetlenségére utal.

Alex gróf és Teleki éles hangsúlyokkal átszőtt párbeszéde a szocialista ideológia által annyira lebecsült és degradált úri osztály valóságos dilemmáját éppúgy bemutatja, ahogyan a későbbi egyetemi jelenetben dr. Nadályi Ákos egyetemi tanár a nemzet-tudatú értelmiség nagyon is respektálható módon megfogalmazott hasonló ideáját: az egyetem-templom párhuzammal. Az a gondolat, hogy létezett felelős arisztokrácia és létezett a legmagasabb szellemi nivójú felelős értelmiség, nos, ez 85-ben már kimondható. Nemcsak kimondható volt de azt a történelmi hiányt is pótolta, amit az egysíkú ideológia hozott létre a történelmi folytonosságot eltagadó történelemszemléletével. A Magyary típusú közgazdasági közigazgatási reform szemléletű értelmiség két útja válik itt nyilvánvalóvá: vagy a kommunizmus, vagy a nácizmus felé vitt ez a birodalmi szemlélet. Ezeknek a torzulásoknak a konszolidálódott következménye volt az egész Kádár-szocializmus, a reform kommunizmus. Kiábrándult és eszményét veszített világ, amiben a fiatalok már nem akarnak tudni (mesterségesen is tudatlanságban tartottak) a nagy elődök eszméiről, ame-

lyek a szocialista atmoszában megzapultak. Ennek a bemutatását célozza a film jelen idős rétege, ahol az öreg fehér József a fiát viszi körbe az általa már belakott, régen nem labirintus Budapesten. A fiú csak strandra akar menni – nem érdeklí az öregek vircsaftja, a nagy gondolatok, eszmények szerinti élet. Fehér József hiába állt ki annakidején az egyetemen Magyary professzor mellett, hiába volt minden nagy léptékű igyekezet, a jelen kisszerűsége utólagosan nem igazolja az elődöket.

A film szerkezetében a múltbéli és a jelen idős síkok váltják egymást, de kissé aránytalan megoldásban, mert a film közepénél kezdődik el az idős Fehér József és fia jelenetsor. Először szinte követhetetlen módon, szinte zavarba ejtően jelenik meg a történetbe beékelve a metró szerelvényen utazo ifjabb Fehér, akit szintén Eperjes Károly alakít. Némi rahangolodassal kibogozhatova válik a történet mai folytatása, de igen zavaró módon ékelődik bele a múltbéli tortenesbe. Ráadásul aránytalan is a film szövetében, mert csak a film felétől kezdődik, megakasztva magát az eseménysor. Természetesen magyarázható és szándékában intellektuálisan érthető ez a szerkesztési mód, de sokat árt a film egységének. A különböző stílusok egybeszerkesztese így is némi zokkeneseket hozott létre a dramiai történésekben, gondolok itt a dokumentum bejatszasokra, majd a burleszk-szerű jelenetsorra, de sokkal kevésbé vált a mű egysegesegenek kararara, mint ez az idosik-váltás. Meg merném kockáztatni, hogy a jelen idős jelenetsor nélkül eroteljesebb lehetett volna a film, tisztábban és egyertelmubben jelenítette volna meg a választott gondolatokat. Első film lévén a teljességre irányuló törekvés érthető, és a későbbiek megmutatták, hogy Bereményi is sokat tanult A tanıtvanyok forgatasabol. De már itt is erzheto, hogy kiváló érzékkel jelenít meg dramiai eseménysorokat, remek színeszvezetessel, és lenyűgöző zene betétekkel dolgozik. A dráma iránti érzéke néhol tévutakra is viszi, olyan túlzásokat enged be a mű szövetébe, amelyek a melodráma felé mutatnak. Ilyen volt a mulató jelenet egyik epizódja, amikor a gróf egy másik asztalnál ülő hölgy kesztyujebe fujja bele az orrát, vagy a kastély-jelenetben, amikor az ifjú instruktorra vált parasztfiú mindenáron kezét akar fogni a lakajokkal. A fölösleges és kissé eltúlzott melodramiai hatások ellenére a film megmutatta Bereményi tehetségét a filmkeszıtesben, dráma-alakításban, tortenetvezetesben, és nem utolsósorban vizuális kifejezőképességét. Ebben nagy segítségére volt a kiváló operatőr, Kardos Sándor, aki állandó munkatársa lett az ifjú rendezőnek, valamint Darvas Ferenc zeneszerzo.

A másik nagy erő, amit Bereményi filmje mutat: a kiváló karakter-építés. Minden szereplője igazi valóságos élő jellem, minden eresztekeben hitelesen megírva és eljátszva. A film levegője – eredetisége, drámaisága ezekből a remekül megírt szemelyisegekbol merıti erejét. Jó példa erre a dr. Nadalyi egyetemi előadásának epizódja: az édes jelző folytonos ismételgetése miatt enyhe derultség uralkodik az előadóban. Az egyik diák strigulazza az elhangzó edeseket, mégis pár pillanat múlva az egyik legdrámaibb jelenetsort láthatjuk: a kissé komikusnak tűnő Nadalyi valódi tartalmat ad az édesnek, a legmélyebb és legőszintébb aggodalom és felelősség nyilatkozik meg benne. Igazi emberi érintettségét képes Bereményi kozvetıtteni, autentikus szemelyisegeket mutat, akik nem középiskolás fokon értik és élik az életüket.

A költő- dráma és forgatókönyv-író Bereményi, mint filmrendező is ugyanazt az utat járta: kereste az egyéni autentikus cselekvés terét a történelem által meghatározott keretek között, megpróbált átjárókat teremteni a múlt és a jelen ideológiákkal korubastyazott labirintusában, mindezt maximális oszintesseggel, és minden nosztalgia nélkül tette. Erő és hit van a Bereményi hősökben, hibáikkal együtt is hosiesek, még az ifjabb Fehér látszólagos cinizmusa mögött is ott van a jelen pontos felmeresebol adódó, a nem-ben megmutatkozó pátosz, ami még eroteljesebb az előző generáció megújító lendületében. De ez a pátosz nem édeskés, nem hamis, éppen ezert mélyen képes megérinteni a nézőt. Ez Bereményi egyik titkos fegyvere, ami kesobbi filmjeiben is megmutatkozik.

Folytatjuk.

Szemes Péter

Beavatás egy magánmitológiába

Szabó Magda-Bereményi Géza: Az ajtó
 Ősbemutató a Hevesi Sándor Színházban

A színhátmű textuális alapja általában drámaszöveg. Sajátosan alakul a két különmű műalkotás viszonya, ha az író saját darabját rendezi, azaz a szöveg bizonyos megfelelésein túlmenően a dráma és a színháték voltaképpen szerzőjének személye is megegyezik. Ez a helyzet realizálódott a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház Az ajtó című ősbemutatója esetében, melyet Szabó Magda regénye alapján Bereményi Géza dramatizált és állított színpadra. A textuális és tágabb értelemben koncepcionális megfelelés következtében – mely általános törvényszerűsége az azonos szerző által jegyzett különmű, de egymáshoz kapcsolódó műalkotásoknak – a dráma és a színháték fő erővonala egyaránt az Anna-Emerenc viszony kialakulására esik.

A két szereplő relációjának kulcsa Bereményi Géza értelmezésében voltaképpen a megismerés megvalósulása, mely egy beavatási szertartás által bontakozik ki. A megtörténés ábrázolása, szövegben rögzítése – az írás ténye, melyet az író narratív megnyilvánulásai a színháték cselekményéből kinyúlva nyilvánvalóvá tesznek; gondoljunk ezek közül a legpregnansabbra: az író, mintegy prologusban, már a bevezető jelenetben magát vádolja Emerenc halála miatt – ennek megfelelően a mítosz, a mimetikus megjelenítés, mely estéről-estére az előadásokban realizálódik, a rítus megkonstruálása. Így válik komplexé a szertartás a színhátműben. Ennek megvalósulásához szükséges azonban a két, látszólag heterogén jellem lényegi hasonlóságának felismerése. Emerenc mikrovilága szimbolikus, amint ezt lakása bejáratán a jelképes nagytöltött ajtó is jelzi (mely a színhátékban az asszony analogonjává válik). Alakját kezdetben misztikus homály fedi, mint kiderül, saját mitológiája van és különös összehangoltsággal, szertartásossággal végzi reális, mindennapi munkáját is (ennek nagyobb nyomtatékot adott volna talán a biomechanika alkalmazása). Jellemző tartózkodást sugalló sötét ruházata, mely alapvető ellentétben áll Anna élénk színű, nőiesebb öltözkévével. Az író mikrovilága reális, jóllehet, amint a festett könyvespolc és tetején a valódi könyvek különbözősége is jelzi, felmutatja a szimbolikus lehetőségét. Erre utalnak a Professzor szavai Anna szüleinek mitológiájáról és voltaképpen munkája is, hiszen íróként a realist és az imagináriust egyesíti a szimbolikusban (a nyelvben). Anna vonzódása Emerenchez tehát a szimbolikusra való hajlamban ragadható meg. A szimbolikus világába vezet be „az utca királynője” az írót (ez rejlik az ajtó mögött) és ez által egyszersmind témát is szolgáltat számára.

Bánsági Ildikó (Anna) és Egri Kati (Emerenc) kettőse

Anna és a Professzor kezdetben hallomásból nyernek értesüléseket Emerencről – ezek az információt

szolgáltató jellemének, viszonyulásának megfelelőek. Az Alezredes (akinek már a nyitójelenetben kitűnik közvetlen viszonya beosztottaihoz és a házaspárhoz – a pozitív jellemű rendőrtiszt ábrázolása jelentősen hozzájárulhatott a regény kanonizációjához) hívja fel rá először a figyelmet, mint barátjára, az Unokaöcs aztán nagynénje különös képességeiről (előre látja az időjárás alakulását, ismeri a csillagok ősi neveit) beszél, Sutu és Polett pedig, akik bejárónőként ajánlják magukat, arról szólnak, miért van mindig zárva a misztikus ajtó. Az író nő mindezek után személyesen keresi fel a titokzatos nőt – Emerenc alakja első megjelenésekor vajakos-, vagy javasasszonyt idéz, a népi hitvilág boszorkányát, s ezt az olvasatot csak erősíti, hogy nem válik azonnal nyilvánvalóvá, ágyneműt kavargat üstjében – és felkéri, vállalja el náluk is a háztartás irányítását. A dolgozó asszony azonban fenntartásokkal viseltetik, mogorván és szűkszavúan viszonyul Annához. Emerenc a házaspárnál való első látogatásakor nemcsak teljesen figyelmen kívül hagyja, de a diskurzusból is kizárja az írónőt – kizárólag a „gazdával” beszél. Egészen másként viselkedik Polettel szemben, akit kezdetben megpróbál beavatni (mindketten tiszták, érintetlenek), de miután visszautasítja a macskakölyköt, rábeszéli az öngyilkosságra. Mivel a holttestet megtaláló Sutu nem meri megtenni, az írónő megy át Emerenchez, közölni vele a halálhírt. A kezdeti összeütközések (Anna és a bejárónő vitáiban a társadalmi-politikai helyzetről, illetve a vallásról, érdekes módon az írónő képviseli a szimbolikus oldalt) után ekkor kezdi el a sajátosan jelképes értelmű munkákat (babválogatás, meggybefőzés előkészítése – a felakasztott fehér zsák, melyet megfest a gyümölcs piros leve, nyilvánvaló utalás Polett halálára) végző Emerenc beavatni az írónőt, elsőként az öngyilkosság szertartásos körülményeibe. A két nő közti viszony változását jelzi, hogy a komatálban, melyet előbb egy beteg szomszédasszonyhoz vitt, most a „gazdáknak” küld húslevest a bejárónő. A rablott holminak vélt edény azonban ellentétes hatást vált ki, a Professzor kórházba kerül, a férjéért aggódó Anna pedig összeomlik. Emerenc ezen a ponton kezdi meg tevőlegesen is az írónő beavatását: nyilvánvalóan szimbolikus jelentésű kehelyből erősítő italt (forralt bort) önt erőszakkal az ellenkezni próbáló Annába, majd elmeséli saját mítoszát. A kedvezőbbre fordult helyzet elhozza a következő lépést – a jelölt megtisztulása után ez a próbatétel fázisa – a szertartásban. Az írónő ugyanis meghívást kap Emerenc szülőfalujába, így személyesen is megtapasztalhatja a mítoszban említett helyet, emellett el kell végeznie a rábizott rituális aktusokat (rámpa végiglépése, sírok meglátogatása). Ez a megbízás a színjáték egyik kulcsjelenete, hiszen ekkor nyílik először közvetlen átjárás az addig kettéosztott (a nézői bal oldalon a házaspár lakása – a reális tér, jobbra Emerenc szimbolikus ajtaja) színpadi térben, a falak, átjárók eltűnése egyúttal a két nő viszonyának bensőségebbé válását is jelzi. Az útról visszatért Anna a próbatétel teljesítésének igazolásaként két szimbolikus dolgot hoz magával: egy fényképet és egy fehér rózsát. A tárgyak átvétele után Emerenc elvégzi a verbális beavatás hátralevő részét, elmondja az írónőnek a kapcsolódó mítoszokat. A legfontosabb stációhoz a hiábavaló vendégvárás – a bejárónő ugyanis meghívta a fényképen szereplő nőt, akit annak idején ő mentett meg a náciaktól, látogatóba, ő azonban egyéb irányú elfoglaltsága miatt nem érkezik meg – vezet el, a csalódott, az egész ünnepi lakomát tönkretévő Emerenc itt lép ki először addigi szerepéből. Anna – akit a másik nő tálalóvillával támadott meg – átmegy és enni kér (ezáltal átveszi a meg nem érkezett vendég státusát). A szimbolikus szeretetlakoma után pedig Emerenc beengedi az ajtón az írónőt. A két nő viszonyában Anna munkájának hivatalos, állami elismerésével áll be változás. Ezt jelzi a színpadi tér újbóli kettéválása is: Annát bent fotózzák, interjúvolják, míg Emerenc kint seprí a havas utcát. A beteg asszony azonban nem győzi már a munkát, bezárkózik, visszavonul meghalni az ajtó mögé, ahová még a bizalmára érdemtelennek tartott írónőt sem akarja beengedni. Annát ráadásul mindig akkor hívják el hivatalos ügyben, mikor újra közelebb kerülne Emerenchez. A beteg nő ajtaját végül az Alezredes emberei, valamint Brodarics közreműködésével betörik, az ellenkezni próbáló asszonyt kórházba viszik, lakását pedig fertőtleníttetik. Anna elhatározza, mindent elkövet, hogy Emerenc ne tudja meg, mi történt valójában ajtójával és lakásában. Ennek érdekében a szimbolikus fordulat, ahhoz a világhoz, melybe a bejárónő révén beavatást nyert, „varázsolnom kell” – mondja. Emerenc azonban kezdetben nem kíván beszélni vele, mert őt okolja a történekmért (hogy nem hagyta meghalni), az írónőnek mégis sikerül meggyőznie az asszonyt, hogy távollétében mindent elrendezett a ház körül és az ajtót is megjavította. A beteget állapotának további javulása miatt az Orvos tanácsára mégis kezdik hozzászoktatni a valódi helyzethez. Az igazságot Anna bátortalansága miatt (nem meri

beavatni Emerencet, aki ragaszkodik a szimbolikushoz, a reálisba) az Alezredes tárja fel, amit később az író is megerősít az ismét elzárkózó asszonynak. A színjáték másik kulcsjelenete kettéosztott térben zajlik: a nézői jobb oldalon Anna a vacsorául szolgáló konzervet próbálja felbontani férjének, balra Emerenc kísérel meg felkelni, hogy hazamenjen gondoskodni azokról, akik várják. A lábra állás azonban túl meg-

Életkép Emerenc ajtaja előtt

eröltetőnek bizonyul az asszony számára, holtan esik össze – a segítséggel érkező Orvos már csak a halál beálltának tényét tudja megállapítani. Emerenc halálának pillanatában (mely éppúgy szimbolikus, ahogy élete az volt) megcsörrennek a poharak a házaspár konyhájában, s a jelet megértő Anna férjével a kórházba siet. Itt bizonyosságot nyerve a megváltoztathatatlanról, ájultan roskad az író nő barátnője korábbi betegággyára, az Orvos rövid időre benn is tartja megfigyelésre. A zárójelenet a kontinuitást mutatja meg: Sutu vette át Emerenc helyét – a reális felváltotta a szimbolikus, az már csak a beavatott Annában él tovább.

Bereményi Géza íróként és rendezőként is rendkívüli munkát végzett. Egyfelől Szabó Magda regénye alapján a kortárs magyar drámairodalom értékes alkotását, másfelől a zalaegerszegi színház újabb történetének egyik legsikerültebb színjátékát hozta létre. Az előadás nyújtotta élményen túlmenően öröm látni következetes rendezői elgondolásának manifesztációját, mely a sajátos színpadi megoldások alkalmazásával egy egyre markánsabb új stílus kibontakozásának jogosultságát igazolja. Rendkívül hatásosak voltak Bodnár Enikő díszletei (melyek a reális-szimbolikus dichotómiát éppoly jellegzetesen felmutatták, mint a színjáték más jelrendszerei) és Laczó Henriette jelmezei, valamint különös atmoszférát teremtett Horváth Károly zenéje.

Emerenc szerepében Egri Kati különösen a kemény asszony ábrázolásával a Kurázi mamához fogható, meghatározó színjátékos karaktert teremtett. Bánsági Ildikó (Anna) kiválóan oldotta meg feladatát, érzékeltesen szemléltetve a szerep különböző aspektusait (az író nő beavatás előtti és utáni állapotát). De csak dicsérni lehet a Professzor intellektuális alakját megformáló Farkas Ignácot, az emberséges Alezredest játszó Kiss Ernőt, a Polett mélabúját, elhagyatottságát megmutató Mester Editet, Sutu és az Unokaöcs szerepében Tánczos Adriennét és Szabó Viktort, Orvosként Balogh Tamást, a Brodarics urat megjelenítő György Jánost és a több szerepben látható (E. ü. Alkalmazott/riporter/sofőr) Mihály Pétert is. Játékkal mindannyian hozzájárultak az értékes és élvezetes ösbemutató megvalósulásához.

Géger Melinda

Papír a térben

Néhány gondolat a III. Országos Papírművészeti Triennáléről

(Kaposvár, Vaszary Képtár, 2005., november)

A műfajokra alapozott országos kiállítások rendszere Magyarországon már a rendszerváltás előtt kialakult. Hagyományosan Szombathely adja a textilművészet, Salgótarján a sokszorosított grafika, Nagyatád a faszobrászat, Győr az egyedi rajz, Esztergom a pasztell – mostanában inkább triennálé jellegű – művészeti seregszemléit. A 90-es évek a művészeti élet átrendeződésével járt: a pénzszüke és a mecenatúra új strukturáinak kialakulása változásokat hozott. E folyamat szerencsére kétirányú volt: bizonyos kiállítások megszűnése és elhaló programok mellett sok új kezdeményezés is elindult. A kaposvári Országos Papírművészeti Triennálé az újonnan induló, műfajra alapozott kiállítások közül való, és életképességét mi sem bizonyítja jobban, hogy 2005 őszén a kiállítás sorozat harmadik rendezvénye nyílt a Vaszary Képtárban Papír forma címmel.

A kiállításra jelentkező több mint 90 és a tárlaton bemutatkozó 51 alkotó számából arra következtethetünk, hogy a papírművészet egyre nagyobb hangsúllyal van jelen a hazai művészeti életben. Egy szüntelenül megújuló, egyéni arculatú médiumról van szó, amely a hagyományos műfajok közti átjárást is biztosítja.

A papír jelentőségének felértékelődéséhez az ezredforduló szemléletváltása nagyban hozzájárult. A hagyományos műfajokban általában alárendelt szerepet töltött be: mindössze hordozóként, alkotó részemeként, illetve a kifejezés elősegítőjeként szerepelt, de nem volt feltétlenül jellemző az anyag tulajdonságait kiaknázó, a mű domináns lényegéhez tartozó művészi megjelenítés. Felhasználását tekintve a művészet történetében a XX. század fordulója hozott fordulópontot. Az avantgarde művészet a klasszikus anyagoktól való elfordulás következtében alkalmazta az egyszerűbb materiákat, köztük a papírt, amely fontos alkotórésze volt a kubista kollázsoknak és a dadaista kompozícióknak is. A kortárs művészet folytatta ezt a gyakorlatot, és az egyszerű, szegényes anyagok tudatos felhasználásával szimbolikus értékeket is magára vállalt, egyúttal erkölcsi ítéletet gyakorolt saját kora felett.

A papír újrafelfedezéséhez természetesen hozzájárult az ezredforduló megváltozó környezeti kultúrája és a természetes anyagok kultusza is. A papírgyártás technológiája sokat fejlődött az elmúlt évtizedekben, így lehetővé vált az anyag felhasználása egymástól eltérő művészeti műfajok számára. A plasztikus felület, a színezés, az átlátszóság és egyéb, taktilis tulajdonságok révén szobrászok és textilművészek is készítenek belőle különféle jellegű alkotásokat. A papír talán az egyik legképlékenyebb anyag, amely szinte korlátlan lehetőségeket nyújt. Legközvetlenebb az átjárás a textilművészet területéről – a papír új szellemű felhasználását Magyarországon elsők közt a 70-es évek textiles kísérleteiben tapasztalhattuk, de természetesen a kapcsolódás a festészeti eljárásokhoz is. A harmadik papírművészeti kiállítás rangos anyaggal bizonyítja, hogy a papír nagyszerű kísérletezési lehetőséget kínál az egyes művészeti ágak és műfajok számára, és ezt igazolja, hogy meglepően sok fiatalot találunk az ideai tárlat alkotói és díjazottai közt.

A kiállításon belül legnagyobb csoport a textilművészet eszközeit alkalmazó művészeké. Az emberi test formavilága, a viselet és ennek asszociatív felhasználása jellegzetes témát kínált sokak számára (Ék Erzsébet, Varga Anikó, Jávor Piroska, Balassa Katalin). A textil-jellegű megközelítés másik típusa sokszor végtelenített plasztikus felületek ritmusaival foglalkozott – esetenként természetvízióba ágyazva (Tápai Nóra, Koczogh Anikó, Szűts Angéla, Kádár Katalin, Gulyás Judit, Gimesi Judit, Bornemisza Rozsi). A szövés, a fonás, a rusztikus felületeket kínáló prézelés és domborítás hol monoton ritmusokban, hol geometrikus, illetve organikus konstrukciókban ellenpontozva, önálló plasztikai értéként jelenik meg náluk. E csoporton belül különlegesen egyéni invenciójú alkotások kerültek ki Baráth Hajnal, illetve B. Páger Bernadett kezéből. Baráth Hajnal a magyar textilművészet markáns alakja. Természeti formákhoz közel álló, geomet-

rizáló papírpasztikái elvont sorozatot alkotnak: a pasztikus felületeket begöngyölő, érzékeny hálót formázó héj változása időbeli és egyúttal lelki folyamatokra is utal (Időkapszulák). B. Páger Bernadett, a kiállítás egyik díjazott művésze a horgolás segítségével monumentális hatású pasztikát hozott létre. A hálómotívum szabályos rendszerének finom, törekeny alkotóelemeiből védőgyűrűt képezve testesít meg elvont példázatokot (Helyezkedés).

A kaposvári kiállítás címadása (Papír forma) utal arra, hogy az anyag pasztikus megformálása a kiállított művek legfőbb összekapcsoló elve. Az autonóm papírmű sajátos átmenetet képez a sík és a tér között: a síkpasztikák világából indulva fokozatosan vette birtokba a három dimenziót. Kulpinszky Renáta Tájsorozatának három pasztikája a kiállítás legmegragadóbb alkotásai közé tartozik. A művésznő lírai sorozata egy táji látomás töredékeit vonultatják fel. A zöld színű, erőteljes tapintásélményt nyújtó, érzéki síkok – egymásba folyó, végtelen mezőket formálva – a tektonikus rétegek öntörvényűségét és a természet erejét, méltóságát közvetítik. A térpasztikákon belül sajátos szint képviselnek Varkoly László látvány és amorf formák átmenetei közt játszó organikus konstrukciói vagy László Bandy bravúros terei, áthatások végtelenül bonyolult ritmusaival. Borza Teréz lehetőfinom pasztikája (Születés) a természet iránti művészi áhítat tiszta poézise. A művésznő a kifinomult porcelánt cserélte fel rusztikus hatású természetes anyagokra, amikor háncsból és merített papírból összepréselt, lebegő tojáshéj-szerkezeteket formált. Finoman nőies világának sajátos ellentéte Butak András architekтуális ritmusokkal szabdaltnak, többdimenziós szerkezeteinek.

Enteriőr a III. Országos Papírművészeti Triennáléről
(Kaposvár, Vaszary Képtár, 2005 november)

Különös szint képviselnek a kaposvári anyagban az objektok, esetenként létezésükben is paradox, ironikus tárgypersziflázások, mint Baktay Patrícia Házimozija, mely a papír transzparenciáját hasznosítja, Sejben Lajos érzéki Lelete vagy Sipos Barbara Mosogatója. Ez utóbbi pszude-plasztika rokona Bartalus Ildikó két emblematis kütözöje is. A művésznő a papírfelület gyűrődését kihasználva a XX. századi nemi szerepekhez kapcsolódó metaforikus tárgyakat – brossokat készített. Az irreális méret mellett a fémet imitáló papír önmagában is groteszk tartalmakat idéz, és a fogyasztói kultúra konzumvilágát, illetve a benne manifesztálódó hamis minőség egymásmellettségét demonstrálja. A papírművészeti kiállítások elmaradhatatlan darabjait alkotják az objektok csoportján belül a művészkönyvek. Egy-egy alkotó önálló világa ölt testet bennük sajátosan kötött, ugyanakkor igen szellemes formában. Köztük Kovács Péter Balázs rendkívül sokoldalú művész, aki többféle technikában évek óta foglalkozik egy jellegzetes motívum, a szelence feldolgozásával. Ezúttal két könyv-variációba átültetett változatot állította ki Kaposváron, a gyűjtőszennvedély objektjeiként. Érett tónusokból kialakított festői felületei és változatos formavilága ellentpontja lehet Budaházi Tibor hengerkönyveinek, melyek imamalom-szerű, monoton ritmusokat ismétlő, puritán plasztikai világot képviselnek. A könyvlapok finom, törékeny rendjét foglalta kompozícióba Pataki Tibor is, akinek művészkönyvei évek óta az emberi sors különféle példázatait idézik szimbolikus nyelven. Egymáson fekvő könyvlapok festői hatású rétegeire komponálta végtelenné tágítható tér-idő asszociációit. A lapok festői faktúrája jelenik meg Matzon Ákos alkotásain is: plasztikus fehér tömbjeinek ritmusa a művész jellegzetes képi világára utal, ugyanakkor a festői finomságú felületek e fegyelmezett világ másik összetevőjére, a harmóniakeresésre is utalnak.

A kaposvári kiállítás további, markáns csoportját azon alkotások képezik, melyek a festészet nyelvéhez közelebb állva, faktúrák, felületek, elemi formák sokrétű világát használják fel metaforikus gondolatok kifejezésére. Sok friss szemléletű, érdekes és változatos művel találkozunk köztük: érzékeny, lehetőfinom darabok mellett sötét, drámai kontrasztokkal terhelt kompozíciók is megjelennek. Lieber Erzsébet festői faktúrái ritmikus folyamatábrák, a természet és fényállapotok ritmusaiból szőtt metamorfózisok. Az idő múlásának, csonkolt felületek drámai nyomait viselik magukon Batai Sándor papír-reliefjei. Jancsik József, Jakobovits Miklós és Székács Zoltán különleges, meditatív elcsendesültségében megkapó képi világba vezet. Az utóbbi művész idősíkok mélyébe ágyazott kulturális hordalékok feltárásával foglalkozik. Derős, kiegyensúlyozott, érezhetően metafizikus tartalmakra fogékony világa egy ősi, leginkább mediterrán világ jelképeivel kapcsolódik. M. Novák András szintén a mediterrán mítosz archaikus emlékművét alkotta meg. Ariadné történetében jól érzékelhetően általános emberi sorsot idéz meg: a csonkolt felület és borongós színhangulat a magány és megtöretettség szakrális avatott mementója. Lecsupasított, drámai világ lhanus Sirpa és Zsankó László plasztikája is, melyek fekete-fehér kontrasztokra épülő, az emberi környezet tárgyi motívumaiból formált elvont struktúrák. Míg lhanus Sirpa az ablak és függöny motívumaiból meditatív, csendállapotokat, Zsankó a tördelt kerékabroncsformából expresszív pulzáló, nyers erővel ható képi történetet formált.

Kuplinszky Renáta: Centroverzio – Táj III.

Kostyál László

Egymásra hangolódás – bronzöntés közben

33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005.

Az immáron krisztusi kort elérő Lendvai Nemzetközi Művésztelep a világot megváltani ugyan nem lehet képes, a maga elé tűzött célok lényegesen szerényebbek is ennél, azonban vitalitása és teljesítménye így is lenyűgöző. Szervezői a nehezebb utat választják, és évek óta a síkművészeteknél jóval költség-igényesebb szobrászatra helyezik a hangsúlyt. E művészeti ágon belül is a legpompásabb feltételeket igyekeznek megteremteni az alkotók számára, ennek jegyében az elmúlt években kontinensünk legismertebb márványbányájából, az itáliai Carrarából hozattak matériájukban utánozhatatlan szobrokat eredményező nyersanyagot, míg az idén bronzöntő műhelyt állítottak fel. E lépés jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni, hisz Európa-szerte alig működik olyan alkotótábor, amely erre képes lenne.

Bronz... Egy világcsúcstartó atléta és szurkolótábora talán kevésbé rajong e sötétebb árnyalatú és kevésbé nemesen csillogó fémért, a szobrászoknak azonban megmunkálhatósága, keménysége (vagy viszonyítástól függően puhasága), nemesen zöld patinája és maradandósága miatt évezredek óta az egyik legkedveltebb nyersanyaga. Az első bronzszobrokat az ókori Görögországból ismerjük, és ettől kezdve népszerűségük csak azokban a korokban csökkent, amikor a bronzöntés technikája időlegesen feledésbe merült. A bronz engedelmes anyag, és számtalan lehetőséget kínál fel az őt megmunkáló művésznek.

A 2005. évi lendvai művésztelep ezek közül – bár nem ez volt az elsődleges cél – be is mutat egy kis csokorra valót.

Az alkotótáborban ezúttal hat művész vett részt, a telep-alapító és doyen Király Ferenc kivételével valamennyien első ízben. Egy szobrász Szlovákiából, három Magyarországról érkezett, s csatlakozott a két helyi, szlovéniai alkotóhoz. Csupán a legfiatalabbjuk nő, aminek révén be is igazolódik az a sztereotípiánk, mely szerint a forró és nehéz fémmel való foglalatosság alapvetően férfidolog. A szervezők nem tűztek a művészek elé egyéb célt, mint a bronzöntés technikájának művelését, sem tematikai, sem műfaji, sem egyéb megkötöttség nem érvényesült, így a résztvevők teljesen szabadjára engedhették fantáziájukat.

A budaörsi Kunos Krisztina alkotásáról először a szíu indiánok egykori híres törzsfőnökére, a Jenki-verő Ülő Bikára asszociálunk, s csak másodjára az ókori görög mitológia bikafejű, emberzabáló szörnyére, Minotauruszra. Harmadikként az asszír királyi palotákat őrző szárnyas bikák is eszünkbe jutnak, azonban e gondolatot sürgősen el is hessegetjük magunktól, hiszen ezúttal se szárny, se igazi bika. Azazhogy... Kunos képzeletbeli lénye alapvetően antropomorf, kétlábú egyed, kezei az emberé, azonban fejét és lábait a bikától kölcsönözte. Kinézete tökéletesen illik a mondabeli Labirintus mélyén lakó, s véglegesen még a hős Thészeusz által is csak Ariadné fonalának segítségével legyőzött Minotauruszhoz, az egykori krétai kultúra legendás totem-állatához. Ennek ellenére a legcsekélyebb mértékben sem tűnik rettenetes szörnynek, hisz nyugodtan, keresztbe tett kezekkel, elgondolkozóan maga elé meredve üldögél. Tekintetében emberi értelem tükröződik, kicsiny szarvacskáit fényes felületükkel hangsúlyozta a művész. Alakja szimmetrikus, tömörszerűen zárt, teljesen statikus. Mintha emberre vonatkoztatott kifejezéssel a falu megszelídített bikáját látnánk magunk előtt. Kedves, esetlen és szeretetre méltó, de mélyen is érző. Leginkább olyan portréként értelmezhetjük, amelynek esetében az arcvonásokat a tekintet és a gesztus helyettesíti, míg a tulajdonságok egy részét az állati jegyek hangsúlyozzák, s mindennek révén az ábrázolt a személynek kimondása nélkül is ragyogóan jellemezhető.

A genius loci-t képviselő, alsólendvai Király Ferenc alkotásának címe: Jel. A nőiség jele. Ívelően geometrikus formákba fogalmazott női csípő. A sommázó tömörszerűség alkalmazásából kifolyólag akár kubisztikusnak is nevezhetnénk, ha Király alapvetően organikus jellegű művészetétől nem éreznénk teljességgel idegennek e fogalmat. A torzó hát érinteni valóan sima felületű, nyújtott, lapított, alul lemeztett gömbszelet, közepén ovaloid formával kimetszve a lábak köze, e fölött egyik oldalán két ív a tomport, a másikon egy ív a méhet jelzi. Ezek fölött egy csepp formájú, az öntés során kifolyt és megszilárdult, sötét, szeszé-

Ijesen szabálytalan formájú bronz-zárványok által keretezett, csepp formájú nyílás, amelynek értelmezéséhez csupán minimális anatómiai ismeretekre van szükség. Az örök Nő, vagy kicsit antagónisztikusan, de mégsem egészen az igazságtól elrugaszkodóan fogalmazva: a Magna Mater évtizedek óta központi motívuma Király szobrászatának. Számára a földi valóság az élet továbbadásának és keletkezésének szakadatlan láncolata – a másik oldallal, a szükségszerű elmúlással habitusa nem engedi foglalkozni. Mostani alkotása a korábbi, márványból készült változatánál utóbb említett, konkrétabb részlete miatt erotikusabb, a lényeg azonban ennél sokkal mélyebben rejlik. Gesztusa a civilizáció összehasonlíthatatlanul magasabb szintje dacára megegyezik a neolitikum zsírfarú idol-torzót remeklő sámán-szobrászával. Alkotásain nem vesz tudomást a harmadik évezred kavargóan anarchikus történéseiről, gyűlöletről, kapzsiságról, erőszakról, a szenvedés bugyraitól. Amíg az élet továbbadására van mód, amíg a Nő nő (és a Férfi férfi) marad, addig mindenkor fog új élet születni, és az élet le fogja győzni a halált.

Az előbbieknél talányosabb a poljanei Metod Frlic kisplasztikája. Sztélé-szerű, erőteljes bemélyedésekkel és kiemelkedésekkel szabálytalanul tagolt, mozgalmas felületű bronztömb. Bár semmilyen közvetlen figuratív utalást nem rejt, azonban mégis több ilyen sejtést is megenged. Ezek közül a legkarakteresebb a lepellet takart, kavargó – egymással gyűrűző vagy ölelkező – testek motívuma. Az előző két szobor viszonylatában inkább az utóbbira gondolnánk. A lepel mindig titkot rejt, s ezt tudja Frlic is, de nem adja meg a kulcsot a megfejtéshez, így azt saját magunknak kell megkeresnünk. Kézenfekvő, de hamis megoldás lenne a leplet csupán szemérmességgel magyarázni. Ami a lepel alatt – leplezetten – zajlik, azt ugyanúgy nem lehet megismerni és megérteni, mint a környező valóság eseményeit, mindaddig, amíg azok le nem lepleződnek. Kérdés, hogy a hangsúly a lepel alatti történésekre, a lepelre magára, vagy pedig a leplezettség tényére esik. Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy Frlic az utóbbit tartja alapvetően fontosnak, hisz a másik kettő fontossága a priori ebből következik. Ha e filozofikus megközelítés helytálló, a művész továbbszövi Király gondolatait, illetve polemizál vele. Nem tudhatjuk pontosan – így Frlic –, hogy mi zajlik a világban. Nem tudhatjuk, hogy mindezek a történések hová vezetnek. Nem tudhatjuk, hogy a folyamatok alapvetően jó vagy rossz irányba mutatnak. Csak annyit láthatunk, hogy a lepel alatt dinamikus mozgás van, lüktet az élet, a lényegyet azonban csak annak lepleződésekor ismerhetjük meg. Nem biztos hát, hogy a születés mindig legyűri az elmúlást, a lepel alatti kavargás azonban a kettő szakadatlan küzdelmére (is) utalhat.

A Budapestről érkezett Lestyán Goda János a cizellálás során sajátos metamorfózison keresztül alkotása által érdekes kísérletre hívja a nézőt. Lukacsos bronz-szövetnekből hullámzó-tekergő, féreg-szerű orgánumot formált, a hideg, élettelen anyagból kvázi élő szervezetet. A művészi teremtés folyamán azonban maga is elbizonytalanodni látszik, hisz teremtményét azonnal a boncasztalra fektette, s a hosszú rögzítő tűkkel az asztal lapját is átszurta. Itt, a középső részén – mintegy a boncolás eredményeképpen – az ívesen meghajló formából egy jókora rész kimetszésre került, s feltárulkozik üres belseje. Lepleződik az – amit a néző úgy is tud –, hogy belül és kívül ugyanaz a közeg található. A lényeg nem az, ami belül van, hanem ami a belül és a kívül között, vagyis a határán. A lukacsos szövetneket a fényvel együtt tekintetünk is átjárja, így az elválaszt, de nem takar el, tehát bizonyos értelemben függönyként funkcionál. Az asztal sarkára helyezett, félig felboncolt lény más megközelítésben a medúzára emlékeztet, amelynek teste köztudomásúlag csaknem teljes egészében tengervizet tartalmaz, így ha szárazra kerül, hamarosan egészen összeesik, szinte eltűnik. Itt sem maradt más belőle, csak a bronz hártya, mely sápadt sárgasággal fekszik az ezüstösen, pontosabban acélosan csillogó, ezért borzongatóan steril hatású asztal sarkán, két tükör – ezek az asztal lapját tartó lemez-lábak folytatódásai a lap felett – között, s önmagából immár kivetkőzve megadóan várja a művészi kísérlet folytatását.

Az alföldi Karcag városában lakó Györfi Sándor az organikus felület tőle alapvetően idegen matéria által történő megjelenítését az illuzionizmusig fokozza. Plasztikája – a „kis” jelző itt túlzás lenne – egy, a fa törzséről leválasztott és hosszában kettévágott, csapokkal összeerősített bronz-fakéreg darab, melyből alul gyökér-ágak nyúlnak ki. Felszíne a fakéreg faktúrájának pontos leképezését adja. Fa-torzó, de fémből, tehát mégsem fa, bár megszólalásig, pontosabban megtapintásig hasonlít rá. Formája piramis alakúan felfelé törő, bár kérdés, hogy ami csak olyan, mint az élő anyag, de nem az, törhet-e felfelé.

Egyáltalán, ha valóban fakéreg lenne, értelmezhető lenne-e élő anyagként, vagy csupán az életet hordozó törzsről már leválasztott, önmagában élettelen „burkolatként”? Ketté van hasítva, a hasadáson át lehet nézni, látszik, hogy „belül üres”. Ugyanakkor e mű több mint csupán egy, a felszíni struktúrák keltette plasztikai izgalom hangsúlyozása céljából készült alkotás, hisz az ívelő (bár semmit nem ölelő) formában, az életet szívó gyökerekben, az álló helyzetben az egész fa jelenlétére asszociálunk. Ugyanakkor a szobrász nem él a fa ágainak ábrázolása által kínált, ugyancsak plasztikai érdekességeket hordozó lehetőség kiaknázásával. A kérdés tehát egyértelműen az élő és az élettelen, a látszat és a valóság viszonyára irányul. A hasonló jellegű kvázi-tárgyak először talán a dadaistáknál kerültek a művészek érdeklődésének homlokterébe, s az igazi és a csak látszatra valóságos közötti viszony mindmáig foglalkoztatja őket. Györfi alkotásán a bronzöntést látszólag egyszerű, dokumentatív technikaként használja, s az e gesztus által felvetett kérdések megválaszolását már a szemlélőre bízta, ő maga beéri a kérdések óvatos megfogalmazásával.

A galántai (Szlovákia) Szabó László alkotásai (Figura I. és II.) szuggesztíven egyéni látásmódról tanúskodnak. Mindkettő erősen absztrahált torzó, amelyek nyomán valódi figurákhoz inkább csak asszociatív úton juthatunk el. A két nyújtott, antropomorf rész-formákat nem mutató alkotás karaktereket jelenít meg: a magabiztost és a pipiskedőt. Lehetséges, hogy az egyiknek inkább feminin, a másiknak maszkulin vonatkozása is van. Mindketten éppen lépnek (a két láb elkülöníthető), a lépés mellett felül két szeszélyesen hullámzó-kavargó, össze-összeérő, több ágra szakadó csáp hordozza a habitus jellegzetességeit. Jellembeli, viselkedési alapvonásaink meglepően egyszerű eszközökkel, néhány térbeli formával és vonallal megjeleníthetőek. Szabó itt nem is törekedett másra, többre, mint emberi voltunk két alapvető vonásának a végsőig redukált eszközökkel történő megjelenítésére. A két figura akár egy nagyobb sorozat része is lehetne, amely teljesebb képet nyújthatna a szobrásznak az ember-lét lényegéről alkotott felfogásáról.

Azt mondtuk ugyan, hogy a 2005. évi alsólendvai művésztelepnek nincsen gondolati vezérfonala, e rövid áttekintést követően pontosítanunk kell. Bár nem bizonyul konkrét vezérfonálnak, valamennyi alkotás az élet különböző aspektusaival foglalkozik. Ugyan mondhatni erre, hogy mindez csupán véletlen egybeesés, s e fogalom az alkotások alapján túlságosan is tágan értelmezhető, a magunk részéről úgy véljük, hogy mindez inkább a művésztelepen létrejött szellemi közösség megnyilvánulása. Ha valóban így van, bátran elmondhatjuk, hogy ebben az évben nem csupán egy új szobrászati technika honosodott meg és a gyűjtemény gazdagodott tovább, hanem az alkotók belső egymásra hangolódása révén egy közös alkotói kiindulópont, hasonló problémafelvetés is kialakult. Ennél többet egy művésztelep aligha érhet el.

Enteriőr a Galéria Múzeum kiállításáról
33. Nemzetközi Művésztelep, Lendva, 2005 november-december

Péntek Imre

Tárlatról-tárlatra

Olasz Ferenc fotográfiáiról

A Hevesi Sándor Színház galériája, 2005. december

Mi kell ahhoz, hogy valaki megszállottja legyen egy gondolatnak, ami végigkíséri az életét? Gyermekkori élmények? Szülői példa? A felnevelő közösség hatása? Egy elhivatott pedagógus? Talán ez is, az is. Talán Olasz Ferencet is, a filmrendezőt és fotóművészt, a magyar népi vallásosság művészetének avatott és értő kutatóját, gyűjtőjét és megismertetőjét éppen Alsópáhokon, szülőfalujában az őt körülvevő és szemébe ívódott „látványok” nem hagyták nyugodni. Ha felidézzük gazdag pályáját, akkor valami olyasmi juthat eszünkbe, hogy ha valami – érték – veszélybe kerül, veszendőbe megy, netán pusztulásra ítéltetik, akkor mindig akad valaki, aki a megmentésen kezd fáradozni, szinte erre feltéve életét. Nos, a kiváló művész erre a mentőakcióra esküdött föl: fényképezőgéppel az idő és felfordult társadalmi rend veszélyeztetett tárgyait és emberalakjait örökítette meg, véghetetlen empátiával, szeretettel, együttérzéssel. Egy elsüllyedőben lévő – s jobbára már el is süllyedt – világ filmjein, fotóin tovább él, hat, elgondolkodtat, meditációra készítet. „A fotóst, akárcsak a gyűjtőt, olyan szenvedély hajtja, mely – ha látszólag a jelenhez kapcsolódik is – valójában a múlt iránti érzéssel függ össze.” – írta Susan Sonntag A fényképezésről című kötetében. Igen, ez a múlt iránti érzék – amely mintha kiveszőben lenne – munkált abban a több évtizedes leletmentésben, amit Olasz Ferenc – azt is merném mondani – sokak helyett elvégzett. Egyszemélyes intézményként fáradhatatlanul járta a Kárpát-medence falvait, mezőségeit, hogy régi mesterek keze nyomát őrző keresztek, kő és festett bádogszentek veszendő seregének menedéket adjon a művészeti emlékezetben. Németh Lajos a Mindörökké című kötet utószavában a következőket fogalmazta meg: „A plasztikai gazdagságot fedezte fel Olasz Ferenc a művekben, és örökített meg felvételein. Nem hagyományos néprajzi tájfotókat vagy leíró jellegű szoborfelvételeket készített, hanem részleteket emelt ki, fényvel, árnyékkal komponált, érezteti az anyagot – és mindezt nem a maga kedvéért, hanem azért, hogy felvételei segítségével a szobrok sajátos szépségére felhívja a figyelmet...”.

Bizonyára igaza van a művészettörténet professzorának, de még valamiről van szó – amit legfőképpen a Dícsértességben és az itt látható

Korpusz-részlet, Zalacsány

felvételeken érhetni tetten. Egy sajátos nyomozó, kutató szándékról beszélhetünk, melynek célja úgy foglalható össze: tetten érne a spiritualitást. A veszendő, kivesző érzéket, amely még őseinkben megvolt. S nem csak hogy megvolt, de szakrális tárgyaikon megjelenítették ezt a lelki érzékenységet, tovább is adták – generációról-generációra –, egy magasabb rendű élet, rend természetes üzenetét. Áhitattal, benső hit-tel, néha naiv, groteszk bájjal, humorral. Az alkotó ember, a fotóművész érzi igazán azt a belső megrendültséget, amivel a hajdani mesterek műveiket létrehozták. „Megragadó e mesterek hite, amellyel megalkották művüket. Szinte érezni megindultságukat, ahogy az anyagot megformálták, igyekezetüket, hogy pontosan azt az „igazi Krisztust-Máriát” ábrázolják, akit az evangéliumból megismertek...– írta Olasz Ferenc a Dicsértessék előszavában. Mélyréteg ez, bűvópatak. Nem is minden szem előtt tárul föl. Meg kell érte küzdeni. (Ahogy Erdélyi Zsuzsa – a lélekben alkotótárs – is megküzdött a maga népi imád-ságaiért.) Valóban, nem mindennapi eltökéltség, kutató ösztön, vizuális kultúra kell ahhoz, hogy valaki Kisbágyonban felfedezze élete legszebb Pléhkrisztusát. (Amely a tárlat egyik legszebb darabja.) És még sok hasonló társát, a már említett spiritualitás leheletével, rétegével bevonva, attól megérintve. Olasz Ferenc a megváltó nyomait éri tetten a nehéz kézzel kiformált alakokon, arcokon, mozdulatokon, amelyek égi tanúságtételek, az idilli szenvedéstörténet meghatározó dokumentumai. Mert a jeleket adni, hagyni vágya: elkezdni egy virtuális párbeszédet a teremtővel, nos, ez az igény az ember legbensőjéből fakad. (Akkor is így van ez, ha modern korunk elnémitja, letompítja e rejtelmes bensőség hangjait.) Ezek a jelek, kereszték, a születés és az elmúlás kísérői, a ránk figyelő megváltó tekintetével.

A romlandóságuknak méltósága van: számos felvétel bizonyítja ezt. Ezt a méltóságot nem veheti el senki a megcsonkított, lekopott arcú Krisztusoktól és Máriáktól, Kiszűzűsoktól vagy őrző angyaloktól, – melyek helyén –, ahogy Radnóti írta emlékezetes versében – ma már ki tudja ki áll... A természet és az idő, netán vandál kezek teszik a dolgukat. De ezek az itt látható képek már részei a művészettörténetnek, a hitével élő ember lelki kultúrájának. Mély és archaikus emlékek ébrednek föl láttukra, a tisztelet érzése, melyet meg kell adni a földnek, a víznek, az égen gomolygó felhőknek. Mert mind mögött a teremtő erő rejtezik. Meg kell süvegni a horpadt, rozsdás, kopott festékű Pléhkrisztust, mert őseink hitének évezredes, el nem avuló szimbóluma. Túl a romlásnak kitett tárgyiasságon, túl az esendőség megannyi botlásán. A spiritualitás számtalan jele, jelzése – temetői fejfák erdején, gyertyafényben fürdő oltáron, erdőszéli, magányos korpuzson, útszéli kökerezten – elkíséri a mai embert is, ha van bátorsága ezekkel szembenézni. Olasz Ferenc fotói – számomra legalábbis – figyelmeztetések. A kísértéseknek kitett, a katasztrófák vízióival (valóságával) küszködő, a mulandóság árnyékvilágában vonuló ember előbb-utóbb megéri: a naiv istenarcon, esetlen ecsetvonásokkal megfestett mosolygó szenvedést...

Korpuzs-részlet, Vonyarcvashegy

József Attila: Születésnapomra

vészabónoémi versválogatása és festményei

Tárlat és kötetbemutató a zalaegerszegi József Attila Könyvtárban

A költő születésének 100. évfordulója valóban meghatározó jellegű kulturális eseménye lett 2005-nek. Alkalmom nyílt adósságtörlesztésre, az életmű egészének vagy részleteinek új szempontú elemzéseit láttam napvilágot, s a megemlékezések sora inspirálóan hatott a kortárs zenére és képzőművészetre is. Sorolhatnánk a kiállításokat, egyik legátfogóbb tavaly decemberben éppen Veszprémben nyílt. De Zalaegerszeg városa is kivette részét a programokból: emlékezzünk áprilisi nyitó rendezvényünkre ugyanitt, szavalóversenyekre, s novemberben láthattuk a Gönczi Galériában a magyar elektrográfiai társaság alkotóinak szokatlan, de hatásos műveit egy József Attila portréra, s a Pannon Tükör is igyekezett több összeállításában hozzátenni a magáét – saját alkotói gárdájával – az egyre árnyaltabb, izgalmasabb, a sematikus megítélésektől végleg megszabadult József Attila-képhez.

Ennek inspiráló hatásnak egyik újabb állomása vészabónoémi Születésnapomra című versválogatása, a versekhez készített festményei és a belőlük készült album. A művész portréja a költőről egy fájdalmas grafikai vallomás: a lélek tragikus állapotát hordozó arckifejezés, a mélyen ülő szemek, a lemondó, rezignált tekintet, s száj ívét eltakaró, „telt hernyó bajusz”... S ez a szemlélet végigvonul a festmények során is, melyek részben a versek hatására születettek, részben sajátos egybeesések.

Mi jellemzi módszerét? A festőnő szinte megköti a saját kezét: tájmotívumokból, épületrészletekből vagy absztrakt kompozíciókból hozza létre a maga szuverén, de mégis a versekhez kötődő képi világát. A világító színek örvénylése, dekoratív hullámozása, egybefonódása, a fatestek szinte Van Gogh-i izzása van hivatva megjeleníteni a versek metaforikus érzelmi impulzusait. vészabónoémi egy-egy részletet választ ki a versekből, s azokra reagál: áttételesen. A Kész a leltár magányos, téli hómezőn árválkodó fája – a végső emberi stádium állapotát sugallja (Életem, s ebbe más is behalt már.). A Tiszta szívvel esetében a festőnő fehér törzsű fáit az éjféletek ég előterében mágikus, sőt, démonikus hangulatot sugallnak. Ahogy a vers is. Az Április 11. – ahogy Bereczky Lóránd, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója írja a kötet előszavában – „egyik legizgalmasabb mű, ahol az ég színvilága, a fekete fák rajzolódásának kavalkádja és a jelzésszerűen megjelenő emberi építmények kör alakú tánca gyönyörűen idézi a vers mondandóját és hangulatát.”. A Kertész leszek – tája a „napkeleten, napnyugaton” kettőségét idézi, a Mikor az uccán című vers egy mikropillanatát örökíti meg a kép: a kedves után hajlongó fákat. Az Istenem című vershez készült kép fáinak összehajló ágaiból egy monumentális istenarc bontakozik ki, s gyönyörű a Medáliák „jéglapba fagyott tejfehér virága”. A hetedik versengő „énjeit” az egy töről fakadt ágak szimbolizálják, s a Reménytelenül című vershez készült képen a „semmi ágait” látjuk a végtelen térben kiszélesedni. Számomra két kép – mert leginkább a lényegig hatol – a legmegragadóbb: az egyik a Kopogtatás nélkül című vershez készült.

A kék falu épület, a kék lépcsősor centrumában, mint egy dobogó szív a piros ajtó. A várakozás, a beteljesülés izgalmaival. A másik a Születésnapomra. (Talán nem véletlenül ez lett – függetlenül a születésnap apokrifától – a válogatás címe.). Roppant egyszerű a szituáció – egy félrebillenő asztalon kiivott, maradék vörösbort melengető üvegpohár. Szinte látjuk a kezét, amely elhagyta a poharat, a rezignált, sőt, kaján tekintetet, amely a saját vigaszát, elégtételét pillantja meg ebben az egyensúlytalan szituációban.

És értjük az Óda absztrakt színáramlásaiban felizzó szenvedélyt, belső „utazást”, biológiai folyamatokat jelző szinkompozícióit, a finom utalást a belső szervekre, a „belek alagútjaira”. S végül hadd szóljak a Tudod, hogy nincs bocsánat című vers – „törvénykező” fájáról, mely a kegyetlen szentenciákat fogalmazó vers komor, adekvát képi megfelelője.

Tallózhatnánk még tovább a festmények között, keresve a megfeleléseket, analógiákat, rezonanciákat, de ez nem változtat a végső konklúzió: vészabónoémi festői vállalkozása újabb példa az oly jól ismert József Attila versek koronként meg-megújuló, társművészeti, nem illusztratív befogadására.

Milyenek látják magukat a mai 16-18 évesek?

Önarckép pályázat

Dunántúli művészeti gimnáziumok-szakközépiskolák diákjainak munkái a Gönczi Galériában

Három éve, hogy megújult a zalaegerszegi Gönczi Ferenc ÁMK galériája. Tágabb lett a tér, elsőrangú a megvilágítás. A semleges háttér, a puritán fehér falak pedig megfelelően engedik érvényesülni a kiállított festmények és szobrok változatos látványát. A megújulás a programot is érintette: elsősorban a modern magyar művészet alkotói kaptak falai között bemutatkozási lehetőséget. Látható volt többek között Lossonczy Tamás, Frank Frigyes és Németh János egyéni kiállítása, a lendvai Múzeum-Galéria Art Euphoria című (az uniós csatlakozásra készült) anyaga, valamint a Vas megyei alkotók áttekintő tárlata. Ám miután egy közművelődési intézmény keretei között működik a galéria (elfogadott nevén: Gönczi Galéria), a vezető, Nagy Johanna arra gondolt, hogy a művészeti képzésben résztvevő fiatalokat is érdemes volna megszólítani. Így hirdettek pályázatot önarckép témában tavaly ősszel a dunántúli művészeti közép- és szakközépiskolák tanulói számára.

Enteriőr az Önarckép című pályázat munkáiból
(Gönczi Galéria, 2006 január 6-16.)

A felhívásnak komoly visszhangja lett, jó néhány iskola küldte el legjobb diákjainak munkáit a pályázatra. A zsűri tagjai – Aknay János, Vincze Ottó festőművész és Holdas György szobrászművész – decemberben elbírálták a beérkezett műveket, és január 6-án megnyílt az Önarckép című kiállítás.

A kíváncsiság sok mindenre irányulhat e művészelöltek munkáit szemlélve. Az egyik kiemelt szempont a technikai-formai felkészültség. A stúdiók megfelelő elsajátítása. Egyébként a rajz, a sokszorosított grafika és elektrografika mellett megtalálható volt az ügyesen kezelt akvarell és a különböző vegyes technikák. Mégis, ami leginkább érdekes: kapunk-e valami benyomást a korosztály életérzéséről, önszemléletéről, a stúdiókon, a mesterség elsajátításán túl?

Nos, ha ezzel a szemmel nézzük az „önportrékat”, nem valami felemelő a látvány. A kép egy kissé komorra sikerült. Depressziós hangulat, magába fordulás, védekező, elutasító gesztusok jellemeznek jó néhány alkotást. Máskor örvénylő ceruzavonásokból áll össze a zaklatott, fájdalmas arckifejezés. Szinte üdítően hatott Korányi Barnabás (Győr) kihívó (kivagyí) tartása, mely a dac és lázadás pózában mutatta

meg önmagát. (A póz azért is jó szó, mert ebben az alulnézetű fölény magasodásban felfedezhető némi ironikus rájátszás is.) Mühlbauer Alma (Zirc) – egyébként figyelmet keltő – elektrografikáin az eltorzító bemozdulások, erőszakos montázsolások már-már démonikus hatást keltenek. De ami biztató: a humor és ironia sok-sok műben nem csak megjelenik, hanem meghatározó elem. A két első helyezett munkája mindenképpen ezt tükrözi. Pogány László (Pécs) a sorozatindító fotó ismétlődéseit és variációit használja ki: a jellegzetes arcforma különféle felfogások és technikák révén módosul, szerializálódik, az egyes variánsaiban egészen az emblematikusságig redukálódva. De majd mindegyikbe belejátszik hol valami finom ironia, hol pedig a diákos, karikatúrizáló humor. Merész témaválasztás, szokatlan műforma: ez mondható el Garamvölgyi Éva (Győr) alkotásáról. Valójában ez egy megfestett installáció, mely plasztikai megjelenítésével is felvillanyoz. De a képi ábrázolás sem mindennapi: egy anyaméhen belüli (talán születés előtti?) pillanat tanúi vagyunk. A megkoszorúzott „magzat-lény”, leány, köldökszinórral, egyik kezében maciját tartja, és vidáman tekint – a belső világba... Van valami meseszerű az egész ábrázolásban, valami idillien játékos. A születő élet kissé mulatságos, szürreális, mégis kedves apoteózis a felfüggesztett, lebegő méhburok-metszet...

Szerintem fontos kezdeményezés született a Gönczi Galéria révén. Egyrészt megmozgatja az intézmények „állóvizét” ez a kihívás, másrészt kapcsolatokat teremt, összehasonlításra nyújt alkalmat. A művészeti képzés igen lényeges fázisaiba enged bepillantást. S nem utolsó sorban a közönség – köztük a hasonló korú fiatalok – szembesülhetnek azzal a vizuális élménnyel, amely csak ebből a körből származhat... A tervek szerint a két évenként sorra kerülő kiállítás – remélhetően hagyományt teremtve – legközelebb országos merítéssel méri fel: milyen „önarcképet” mutatnak magukról az új(abb) korosztályok. Köztük – a jövő művészei.

Enteriőr az Önarckép című pályázat munkáiból. A függesztett mű az első díjas Garamvölgyi Éva (Győr) munkája. (Gönczi Galéria, 2006 január 6-16.)

Lackner László

Fotórekviem – haranglábakért

Kotnyek István: Harangszó a dombok között című albumáról

Indítsunk egy vitathatatlan ténnyel: Kotnyek István a zalai képzőművészet sokoldalú személyisége. Közel négy évtizede bukkan fel, mint tehetséges festő, aztán olvashattunk róla, mint jó szemű fotósról, majd, mint egyéni látásmódú, élvezetes munkákat készítő amatőr filmes tette magát ismertté. Mindenesetre, ha Nagykanizsán, vagy Zalában, esetleg a Dunántúlon képzőművészeti tárlat szerveződött, szerveződik a fenti műfajokban, általában Kotnyek jelen volt, jelen van, és mindig képes magával ragadó műveket produkálni, sőt, gyakorta önmagát megújító módon meglepetést okozni.

Az címben vállalt „elfogultan” szó azt jelzi, hogy régóta személyesen ismerem, kedvelem a munkáit.

1996-ban megjelent egy meghökkentő fotóalbuma Talált tájaim, Zalában címmel. A felszabadult, elszabadult színes fotózás világában fekete-fehér képekkel, többnyire hajnali, vagy alkonyati világításban, derengő, alig látható sziluettek, ködbe vesző tájak, sejtelmes, mesebeli világ... Előszavában így hitelesíti ezt a végletes megvilágítás-választást a szerző: „A fotózásban a klasszikus fekete-fehér kép magától értetődő számomra. Ezzel szemben úgy érzem, a színes fotó naturalizmusa, esetlegessége jobban leblokkolja a néző képzeletét, mint a fény által körbe járt szürke tónusok végtelen gazdagsága.”. Már ebben a kötetben is fel-felbukkannak a zalai népi építészet egyszerű, de erőteljes remekei (a becsehelyi pincesor, a lovászi útszéli kereszt, a söjtöri, gosztolai borospince), míg új könyve a zalai, göcseji haranglábakról készített felvételek revelációszámba menő gyűjteménye. Örömmel tapasztaltam, hogy a fotográfus nem változtatott puritán, a színességet elutasító felfogásán, a képek fekete-szürke-fehér tónusokból, ritmusokból, a fény és árnyék játékaiból állnak össze. (Itt-ott azért fel-feltűnnek a sejtelmes pasztellszínek, például a bagladi harangláb fekete-fehér szerkezetében heverésző macska enyhén barnára „exponált” zsánere. Így lett a mikekarácsonyfai harangláb is barnított árnyalatú, mintegy hangsúlyozva, ellenpontozva a szürke háttér bekeményített, uralkodó hangulatát)

A könyv átlapozása után az első emocionális reakció a felfedezés. Annyi viszontagságos, múltromboló évtized után még mindig milyen sok gyönyörű harangláb búvik meg, vagy magasodik a zalai falvakban! (Természetesen, ha a kötet mellé tudnánk helyezni azon építmények fotóit is, amelyek elpusztultak, vagy amelyeket eltüntettek, akkor ez az érzés még erőteljesebb lenne.)

Az első igényes és átfogó néprajzi, népi építészeti helyzetfelmérést Gönczi Ferenc adta közre 1914-ben a Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése címmel, melyben a szerző így beszél a múlt század eleji zalai falvakban talált egyházi építményekről: „A templomok, kápolnák egyrésze a falu közepén áll, másrésze a falu végére került, a hol egy kis térség jutott. A templomokat általában a község kiemelkedőbb pontjára építették. Göcsejben és Hetésben kevés helyen van templom vagy kápolna. Ezeket haranglábak helyettesítik. A faluknak körül-belül 3-része haranglábbal van ellátva. Még a templommal bíró községekben is van itt-ott harangláb.”

Ha feltételezzük, hogy Zalában, a múlt század elején több mint 300 faluban éltek, ez legalább 200 harangláb meglétét feltételezi. A Kotnyek-fotóalbum tanúsága szerint számuk ma éppen csak meghaladja a 100-at, lehangoló, hogy ezeknek a jellegzetes, helyi hagyományokat tükröző építményeknek a fele megsemmisült. Nagyon változatos formákat találhatunk az egyes településeken. A „szegényházi” típus, mint ahogy azt Tóth János Göcsej népi építésze című könyve vázolja: „Legegyszerűbb alakjában a

gémeskút ágasfájához hasonlít, melyre kis sátorfedele (kalapot) raknak, s amelyről csak a gém hiányzik". A tehetősebb falvak magasabb, bonyolultabb szerkezetet emeltek, így került az egyszerű ágasfa mellé egyik helyen merevítő dúc, másutt még talpfa is, egyeseket szoknyával láttak el, míg akadt település, ahol két harang került a kalap alá. Módos községekben pedig megjelentek a téglából emelt, kis kápolnára emlékeztető haranglábak. A fotóalbum dokumentáló oldalain – minden veszteség ellenére – örömmel fedezzük fel, hogy ez az idilli sokszínűség, a még fellelhető helyszíni tárlatban, Zala megye kis falvaiban ma is jelen van. Jó látni az ágasfás, egyszerű haranglábakat Csonkahegyháton, Zalabaksán (Cupon), Zalaszentmihályfán, de ennél még szívderítőbb, hogy több településen is új (vagy megújított) építmény szolgálja a híveket.

Elnézést a szerzőtől, hogy eleddig inkább a fotók tárgyáról, és nem az ő művészi teljesítményéről szóltam, de lenyűgözött a vállalkozás értékmentő, értékörző küldetése. Fontos, hogy tudatosodjon bennünk, a csodálatos, de ugyanakkor veszélyeztetett hagyaték pótolhatatlansága, vigyázzunk rájuk, és talán a városképi jelentőségű és műemlék jellegű minősítések helyett célszerű lenne az erre érdemeseket szigorúbb műemléki védelem alá helyezni.

A felvételek többségének borongós hangulata sugallja is ezt a féltést, hiszen láthatóan hajnalban, alkonyatkor, borús időben készültek, ezzel mintegy spiritualizálva körülöttük léggör, kicsit múlt időbe helyezve át az épületek jelentős részének mai látványát. A fotós szemmel láthatóan kerülte a nyári, szípkázó napsütést. Szándékaival nyilván nem egyezett a felhőtlen ragyogás. A szórványosan megjelenő életkép-körítés is többnyire szomorkás, egy-egy hajlott hátú öregasszony, lógó fejű, elosonó eb, havas úton karácsonyfát cipelő, csuklyás férfi, évszázados, repedezett erezetű gerendavég. Hogy teljesen ne szomorodjunk bele a képsorok depimáló látványába, találunk lógó nyelvű kutyával játszó kislányt, derűsebb képi miliőben; vagy harangkötelet húzó tarkaruhás asszonyt; napban megcsillanó csillagot a torony sapkájának tetején.

Megkapóan szép és megnyugtató hangulatot áraszt a kustánszegi (paraszai) harangláb téli napsütésben elkapott pillanata, a csonkahegyháti szoknyás és állványos haranglábak kettőse, a dióskáli egyszerű harangláb a havas faluszélen, a tárlatot – talán figyelmeztetésül – a pusztulófélben lévő becsehelyi (mávia-hegyi) épület zárja, őszies, tél felé ballagó időt sugallva.

Hogy egy-egy falu lakóinak életébe mennyire beépült az a kis, vékony hangon csendítő harangláb, idézzünk Németh István Péter igényesen megírt előszavából, amelynek már a címe is ráhangoló erejű: Szavak a harangok szívéig.

„Titokzatos volt a harangláb. Képzeletem gyermekkori úrhajója, amely hirtelen, mint elhadart esti ima, felröppenhet a végtelenbe. Lassan megtudtam róla ezt-azt. Derengett már diákkorom első leckéi közt a parasztbarokknál is ősi gerendák gótikája. Életemben először haranglábát a nemesnépi rokonok házában szomszédságában láttam.”

Az album belső címlapján Nagy Gáspár szép versrészletét olvashatjuk:

*„...de a zúgást a harangét
visszahoznám mindig délre
mert ameddig egy harang szól
és a tájban áll kőkereszt
Isten addig ott araszol
ladikodban s veled evez.”*

(Hullámzó vizeken keresztül)

Visszahozható-e a haranglábakból felcsendülő déli harangszó? Képesek vagyunk-e hangját meghallani? Fotórekviem ez a szép kiállítású album a kis falvakban elnémult vagy elnémuló harangszóért, mely múltunk egy értékes darabját jeleníti meg. Kotnyek István vállalkozása, teljességre törekvő gyűjtő-dokumentáló munkája ezért figyelemre méltó.

(Canissa Kiadó, Nagykanizsa, 2005.)

Németh József

A Pannon Tükör előzményei

„Lehetne regényesen kezdeni: négy-öt magyar összehajolt, és megteremtette, ami Zalában még soha nem volt, a folyóiratot, mely a régió (...) lapjává lett. Természetesen nem így történt...” kezdi emlékezését a most tíz esztendőös Pannon Tükör alapító főszerkesztője, Pék Pál. Lehet, hogy nem egészen így kezdődött, az azonban biztos, hogy előtte Zalában még soha nem volt ilyen folyóirat.

Sokan, sokszor leírtuk, hogy megyénk szellemi élete talán csak manapság tudja behozni azt a nagy hátrányt, amellyel kedvezőtlen geográfiai, történelmi helyzete hosszú ideig sújtotta. A felzárkózás szándéka folyamatosan jelen volt, de annak látható eredménye csak az utolsó két emberöltő idején vált érzékelhetővé, néha talán már látványossá is. Ennek egyik most ünnepelt része a Pannon Tükör. Az első megyénkbeli irodalmi-művelődési folyóirat lévén érdemes áttekintenünk a hozzá vezető út főbb állomásait.

Az első tartósabb, színvonalasabb újság, a Zala-Somogyi Közlöny 1862-ben, a cimben is jelzett két megye közös lapjának indult, Kanizsán jelent meg, de egy ideig Kaposváron szerkesztették. Utóda, a Zalai Közlöny szokatlanul hosszú ideig, 1874–1944 között jelent meg. A századvégen látványosan felpezsdülő Nagykanizsa lapjaként számottevő irodalmi közleményeket is adott olvasói asztalára. Zalaegerszegen 1882. június 25-én készült el Tahy Rozália nyomdájában a Zalamegye első száma, 1900-tól (vetély)társául szegődött a Magyar Pajzs is. Mindkettő hetilap volt, de tárcarovatuk rendszeresen tartalmazott verseket, rövidebb elbeszéléseket, néha tanulmányokat is.

Az I. világháború után, 1920 őszétől csak négy évig tudott fennmaradni Zalaegerszegen a Göcsej. Nem színvonala miatt érdemel figyelmet, hanem mert az első olyan zalai lap, amely címében is hordozta irodalmi szándékát. Így határozta meg magát: „Zala vármegye szépirodalmi, tanügyi, népművelési, ismeretterjesztő és tréfás heti folyóirata. Megjelenik minden vasárnap.”. A rendszeres vasárnapi kiadás nem sikeredett, csak rendszertelenül került az olvasó kezébe. 1924. május 25-én búcsúzott, addig öt szerkesztő (Binder Rezső, Lengyel Ferenc, Weisz József, Hortobágyi Ágoston és Huhn Gyula) próbálkozott életben tartásával. Folytatásának tekinthető 1924–1925-ben az előbb Zalaegerszegen, majd Nagykanizsán hetenként egyszer megjelent Visszhang, amely dunántúli irodalmi, művészeti és társadalmi hetilapnak hirdette magát. Inkább szándéka, mintsem színvonala tiszteletre méltó. Küszködését mutatja, hogy 10 hónap alatt három szerkesztője váltotta egymást (Fülöp János, Huhn Gyula, Kempelen Béla). 1926-ban Kempelen Dunántúli Kultúra címmel próbálta feltámasztani, de mindössze pár hónapig élt, s jelen ismereteink szerint közgyűjteményben őrzött példánya sincs. (Kempelen családtörténeti íróként ismert, Magyar nemesi családok című 11 kötetes műve tartotta fenn nevét.) 1929-ben Zalaegerszegen Udvardy Jenő tekintélyes ügyvéd tett kísérletet a Zalai Élet című sport, szépirodalmi és társadalmi hetilap megjelenítésére. Szándéka, energiája, pénze mindössze egy esztendőre volt elegendő. Ezután évtizedekig nem jelent meg megyénkben kulturális jellegű folyóirat.

A heti, majd napilapok művelt szerkesztői révén azonban a irodalom nem hiányzott az újságokból. Nagykanizsán a Barbarits Lajos szerkesztette Zalai Közlönyből, Zalaegerszegen pedig – főleg 1930-ig, Pesthy Pál szerkesztése idején – a Zalamegyei Újságból. Érdekes, néhány rész-sikert eredményező kísérlet volt N. Szabó Gyula vállalkozása az 1920-as évek második felében. Zalaországban, majd Zalaország címmel indított füzetes kiadványsorozatot, számonként külön borítóval, de folyamatos oldalszámozással. Noha közben kénytelen volt nyomdát is váltani, végül két tekintélyes kötet jött létre a mindvégig csak általa írt füzetekből. Példaképe talán Eötvös Károly lehetett, szépirodalmi eszközökkel próbált történelmi témákat feldolgozni. Noha neves elődjének színvonalát nem érte el, füzeteinek néhány részlete máig érdekes, nem egyszer forrásértékű is, egy-két témában azóta sem akadt folytatója. (Pl. a régi zalai zeneszerzőkről rajzolt arcképek.) Az egyszemélyes folyóirat a magyar művelődéstörténetben ritkaság, évtizeddel később Németh László Tanúja a szinte megismételhetetlen példa.

1934-ben Szombathelyen indította Vasi Szemle címmel folyóiratát Pável Ágoston. Egy évtizeden keresztül nemcsak folyamatosan megjelent, hanem mindvégig megőrizte rendkívül magas színvonalát is. Néhány zalai vonatkozású téma már az első évfolyamokba bekerült, elsősorban Vas megyei szerzők tollából. 1940-ben Dunántúli Szemlévé alakult, alcíme szerint Vas, Veszprém és Zala vármegyék hely- és művelődéstörténeti folyóirata kívánt lenni. Ezt elősegítő 1942-ben társszerkesztőként szerepelt Suszter Oszkár, az egerszegi gimnázium tanára. Pável 33 tagú szerkesztőbizottságot is létrehozott, ennek 14 tagja Zalát képviselte. E grémium inkább csak protokolláris, jelképes testület volt, mintsem a folyóirat tartalmát bármiben is befolyásoló közösség. Nyolcan pedagógusok (Bartha István, Boleratzky Gyula, Bödei János, Bucsics Gyula, Horváth Tivadar Antal, Izsák Gyula, Kaposi Antal, Szerecz Imre), hárman tanügyi tisztviselők (Bogyay Tamás, Markos Jenő, Nagy Jenő), egy régész-író (az ekkor már nyolcvanhoz közeledő Darnay Kálmán), egy levéltáros (Fára József), egy plébános (Pehm József). Tízen Zalaegerszegen éltek, ketten Keszthelyen, egy-egy bizottsági tag Nagykanizsán és Sümegen. A név és a célkitűzés változása alig növelte a zalai szerzők közreműködését, talán csak az ígéretes néprajzi kutatónak indult Bödei János tanító jelentkezett rendszeresebben, s az 1935–1940 között Egerszegen a tanfelügyelőségen dolgozó, később Münchenben neves művészettörténészként ismert Bogyay Tamás tett közzé néhány nagyon jelentős, máig is forrásértékű tanulmányt a megye középkori műemlékeiről. Szépirodalom ritkábban került a lapba, alkalmanként egy-egy vasi poéta néhány verse. A régióval kapcsolatos literatúrát azonban gondosan számon tartotta, legalább ismertetést, alkalmanként elemző kritikát is közölve róla. Pável szlovén családi kapcsolatai, tudományos érdeklődése, műfordítói gyakorlata is segítettek abban, hogy a szlovéniai irodalomról, tudományos művekről rendszeresen hírt adjon. Így a Dunántúli Szemle valóban regionális fórummá válhatott.

Nem Zala megyében szerkesztették, de sokoldalú kapcsolatban volt annak bővülő szellemi életével a Balatoni Szemle. A Magyar Földrajzi Társaság Balatoni Bizottságának hivatalos folyóirataként jelent meg 1942 és 1944 áprilisa között. Mivel ekkor a Balaton fele Zalához tartozott, méltán tekinthetjük zalai érdekeltégű kiadványnak. Nem volt szűk körű földrajzos fórum, számos történelmi-kulturális témájú tanulmányt is olvashatunk benne. (Ekkor megyénkben élő néhány szerzője: Sebestyén Gyula, Sebestyén Olga, Bogyay Tamás, Váth János, Moll Károly, Fára József, Demeter György). Sajnos, a háború miatt már nem tudott igazán megerősödni, a németek bevonulása után meg is szűnt.

Közel két évtizeddel később, 1963-ban Szombathelyen újra több megye közös kiadványként jelent meg az Életünk. Mivel folyóirat-engedélyt nagyon nehéz volt szerezni, évente négy alkalommal megjelent antológiaként szerepelt, melynek minden számát külön kellett a Kiadói Főigazgatósággal jóváhagyatni. Szerkesztője Palkó István volt. Vas, Zala, Veszprém, Győr-Sopron megyék tanácsa támogatta, négy olyan megyéé, melynek nem volt saját folyóirata. Zala 1971-ben kivált a fenntartók sorából. Az addig eltelt nyolc év alatt nem sikerült a zalai szerzők megfelelő arányát biztosítani. A zalaiak közül legtöbbször Morvay Gyula írásait olvashatjuk, de gyakran szerepelt Lázár Tibor, Csordás János, Pék Pál, Szerdahelyi Károly, Szokoly Tamás, Pál József, Magyar Katalin is. A kiadvány főleg szépirodalmi arculatú volt, de Tanulmányok rovata helyt adott történelmi, művelődéstörténeti közleményeknek is, Jakab Gézától, Simonffy Emiltől, Fülöp Istvántól, Szentmihályi Imrétől. Néhány szociográfiai jellegű riportot, könyvismertetést is őriznek az Életünk régi kötetei: Borbás Györgytől, Czoma Lászlótól, Csordás Jánostól, Németh Józseftől. 1971 óta az Életünk Vas megye kiadásában jelenik meg, mindmáig nagyon színvonalas periodikaként ismerik.

Önálló zalai folyóirat alapítása már 1957-ben szóba jött. A tervek szerint a TIT (akkor még TTIT) megyei szervezete gondozta volna, a szerkesztésben jelentősebb szerepet a Megyei Levéltár nem sokkal korábban ide helyezett, majd hamarosan el is távozó vezetője vállalt. Egy szeptember 12.-i híradás szerint az első szám anyagát össze is gyűjtötték: mezőgazdasági, egészségügyi, olajipari tanulmányokat, a zalai népdalkincsről szóló dolgozatot, valamint néhány verset és könyvismertetést válogattak össze. Azt tervezték, hogy az első szám november elején jelenik meg. A kudarc okát nem sikerült kiderítenem. Három évvel később is a TIT Irodalmi Szakosztálya karolta fel a gondolatot. Az új terv a Borsodi Szemlét tekintette példának, terjedelmének harmadát művészeti, kétharmadát ismeretterjesztő tartalommal kívánták megtölteni. Ez a terv sem valósult meg, s 12 éven keresztül hasonló szándékról sem maradtak emlékeink.

1972 első negyedében megint a Zalai Hírlapban indult vita a létrehozandó folyóirat jellegéről. Többen (Varga Zoltán, Hontváry Gyula, Dömötör András, Ferencz Győző) vegyes tartalmú kiadvány mellett érveltek, mások (Markó Imre Lehel, Degré Alajos) inkább tudományos, Szentmihályi Imre honismereti fórum mellett sorakoztatták fel érveiket. A megszólalók közül Hontváry Gyula nyugdíjas, Zalaszentmihályon élő tanító azonos Huhn Gyulával, aki fél századdal korábban a Göcsej, majd a Visszhang című folyóiratot szerkesztője volt. Ferencz Győző ma a Pannon Tükör rovatvezetője. Javaslatként sokféle címet is szóba hoztak: Zalai Tanulmányok, Zalai Helytörténeti Kiadvány, Zalai Közlemények, Zalai Élet, Zalai Szemle, Zrínyi Utódai, Zalamentén, Zalai Tükör, Zalai Almanach, Zalai Évkönyv, stb. A vitát Kovács Lajos, a Megyei Tanács Művelődési Osztályának vezetője foglalta össze. Ő a vegyes tartalmú kiadvány mellett felhozott érveket érezte nyomósabbnak. Megalakult előkészítő bizottsága is (Kovács Lajos, Buni Géza, Hári Sándor, Németh József). 1972. április 2-án azt olvashattuk, hogy az első kötet megjelenését év végére tervezik.

Ez is kudarcot vallott, de erjesztője, alapja lett a következő évben újtára indult sorozatnak, a Zalai Tükörnek. Kitalálója, szerkesztője, egy ideig rendkívül magas színvonalú gondozója Baranyai György, a Megyei Tanács Művelődési Osztályának előadója, felelős kiadója Kovács Lajos, az osztály vezetője. A tervek szerint évente három kötete jelent volna meg, minden száma egy-egy téma köré csoportosított közleményekkel. Az 1973. szeptemberében az olvasókhoz eljutó első kötet a szépirodalom, művészet megjelölést viselte. Nagyon előre látóan, széles látókörral szerkesztett, Zala megye irodalmát, művészetét mindeddig legteljesebben bemutató, színvonalas válogatást adott, Több, mint három évtizeddel később újraolvasva is csak tisztelettel adózhatunk a válogatónak, gondozónak. Figyelme kiterjedt az akkor Zalában alkotó majd minden tehetséges íróra. A ma is számon tartottak közül: Csordás János, Gaál Károly, Lázár Tibor, Pécsi Gabriella, Pék Pál, Szerdahelyi Károly, Szokoly Tamás, Magyar Katalin, Morvay Gyula írásait olvashattuk. A Pannon Tükör mai főszerkesztőjét, Péntek Imrét is, aki Merő Bélával közös, Korteszbeszéd című, Petőfit idéző prózai írással jelentkezett. A művet a Reflex Színpad többször is bemutatta. R. Bajka Éva a Zalaegerszegen született Vajda Lajosról, Borbás György Németh Jánosról írt, az akkoriban évfordulója miatt ünnepelt Hevesi Sándorról Czenner Mihály, László Anna és Bécsy Tamás tanulmányát olvashatjuk. Körültekintően szerkesztett a Szemle rovat is: a Jelenkort Pomogáts Béla, az Életünket Tüskés Tibor mutatta be, s gondos recenziót olvashatunk Pécsi Gabriella verskötetéről, Magyar Katalin regényéről. Hasonlóan színvonalas, máig is forrásértékű a következő, a megye 1848-49-es eseményeit bemutató szám is. A kötet újdonsága, hogy gyakorlott, elismert kutatók – Degré Alajos, Kerecsényi Edit, Simonffy Emil – mellett fiatal szerzőpáros is jelentkezett: Vajda László és Lászlóné, 1848-49 zalai eseménytörténetével. A kötet negyedszázaddal később, a 150. évfordulón is sokoldalúan használható volt. Az utókor mércéjét már épp hogy csak átviszi a Társadalomtudományi tanulmányok címet viselő következő kötet. 1975-ben az Emberek, évek, események című szám már jórészt megreked a napi politika szolgálatánál, talán nem véletlen, hogy ennek kolofonján már hiába keressük Baranyai György nevét. A Pais Dezső emlékülés Zalaegerszegen címmel, 1975-ös évszámmal közzétett utolsó szám az előző évben itt rendezett nagyszerű konferencia előadásait adta közre. A kötetet Ördög Ferenc és Szathmáry István gondozták. Így jelképesen szép búcsúval zárult a Zalai Tükör. Megszűnését nem okozta, de részben siettetette, hogy 1974-től megjelent a megye közgyűjteményeinek ekkor még közös sorozata, a máig is élő Zalai Gyűjtemény.

A művelődési, irodalmi folyóirat elődjeként tekinthetjük az almanachokat, évkönyveket is. A magyar irodalomtörténet erre szerencsés, jó példát is kínál, a Kisfaludy Károly által szerkesztett, a reformkor elején megjelent Aurórárt. Zalai utódai természetesen nem mérhetők az ő mércéjével, de a Pannon Tükör előzményeinek áttekintése hiányos lenne legalább említésük nélkül.

Az első Zalavármegyei Almanach címmel Czobor Mátyás vármegyei tisztviselő (később Zalaegerszeg polgármestere) állította össze 1912-ben. Műfaját tekintve nem klasszikus értelemben vett almanach, hiszen első fele vármegyei címtár, adattár, a második fele kisebb részben szépirodalom, jobbra rövid, zalai vonatkozású művelődéstörténeti tanulmány. Még három száma jelent meg, nagy kihagyásokkal, hiszen a negyedik kötet – már N. Szabó Gyula gondozásában – 1928-ból maradt ránk. Ebből már hiányzik a közigazgatási rész, nagyobb a terjedelme is. A vármegye több intézményét, néhány régi íróját mutatta be, pár művelődéstörténeti cikket ma is érdemes kézbe venni. Értékét növeli több fénykép is. Szépirodalmi része

nem tartalmaz kiemelkedő értéket, inkább a szerzők személye (Darnay Kálmán, Móra János Péczeli Piroska), semmint munkájuk színvonala érdemel figyelmet.

1955-ben vékony kis füzet jelent meg, címe: Zalamentén. Kiadóként a Zala Megyei Tanács Népművelési Osztálya és a Zala Megyei Írók Munkaközössége szerepel. Szerkesztőjét nem tünteti fel, feltehetően Vasvári Ferenc, a Zala című megyei napilap szerkesztője lehetett, esetleg Hadnagy László, aki akkor a népművelési osztályt vezette (Később megyei tanácselnök – helyettes, majd művelődési miniszter-helyettes.). Ha a 14 szerző nevét letakarva olvasnánk, nem lenne érdemes figyelemre méltatnunk. A kor megkövetelte témákról szólnak a gyenge, legfeljebb közepes minőségű versek, prózai szövegek. Mégis érdemes számon tartanunk, hiszen a szerzők fele később a magyar irodalom számon tartott alkotójává vált. Az ekkor 19 éves Kiss Dénes, az épp 20 esztendő Bertha Bulcsu, Rákosi Gergely, Pál József, Hules Béla, továbbá a Sarlós mozgalomból indult Morvay Gyula írásait olvashatjuk. (Érdekes, hogy Bertha Bulcsu ekkor még verssel szerepelt. Hules pályáját 1956 törte meg, később Adalberto Hules néven jeles eszperantista költőként vált ismertté, magyar versköteteit is számon tarjuk. Élete utolsó évtizedében tért vissza szülőföldjéhez, a Vadamosi Füzetek kitalálója, gondozója, egy részének szerzője.)

Terjedelmére, színvonalára nézvést jóval számottevőbb az 1983-ban megjelent Visszhang. Tekintélyt sugalló kötet, szerkesztője Pete György, a Vas megyei Életünk akkori főszerkesztője. Lektorai Fodor András és Tüskés Tibor, mindketten Zala irodalmi életének jó ismerői. Előszavát Keresztury Dezső írta. Nemcsak a szerzők Cservenka György készítette fotóit tartalmazta, hanem a szerkesztő mindegyikükkel interjút is készített. A kötet egésze a megye akkori, már érdemes irodalmi életének tükörképe. 19 szerző: Aranyi László, Bán Zsuzsa, Blazsetin István, Csordás János, Gelencsér István, Hegyes Zoltán, Karay Lajos, Kántor János, Lackner László, Lázár Tibor, Morvay Gyula, Orsós Jakab, Pécsi Gabriella, Pék Pál, Simán Mária, Szeles József, Takács László, Tóth Károly, Völgyi Ferenc verse, prózája. Majd mindegyikük kötetrel is bizonyított, szerencsére páran a Pannon Tükörnek is szerzői. Egy költőt mégis külön szeretnék kiemelni. Blazsetin István Tótszerdahelyen volt tanár, sokoldalú pedagógus, róla nem közismert, hogy (Stipan Blazetin néven) elsősorban Horvátországban jelentek meg versei, tanulmányai. Tagsággal tisztelte meg a horvát írószövetség is. Sajnos, múlt időben említhetem csak, 2001-ben, 60 esztendősen gyűrte le a betegség. A kortársnak erkölcsi kötelessége megörökíteni, hogy az antológia létrejöttében, anyagi feltételeinek megteremtésében, az aprómunka elvégzésében, a szerkesztő támogatásában elévülhetetlen érdemeket szerzett Baranyai György, akinek neve nem szerepel a kötetben.

Hasonlóan színvonalas az 1990-ben megjelent, mindeddig utolsó zalai irodalmi antológia, a Lükttetés. Szerkesztője Varga Zoltán tanár, maga is íróember. Némileg kisebb terjedelmű, így is 20 szerzőtől közöl szépirodalmi műveket. Pék Pál, Bán Zsuzsa, Simán Mária, Szép Gyula, Chak István, Gelencsér István, Benyó Judit, Szeles József, Nászta Katalin, Völgyi Ferenc, Takács László, Dániel Attila, Orsós Jakab, Kondákor Györgyi, Tóth Imre, Lackner László, Horváth László, Csizsár Ágnes, Bártfay Szabó András, Kántor János alkotásai kerültek a gondos válogatásba. A Visszhang óta meghalt Csordás János, és Orsós Jakab, elköltözött a megyéből Lázár Tibor és Morvay Gyula (azóta ő is meghalt, idén lett volna száz éves), s már posztumusz jelent meg Takács László és a fiatal, korábban alig szereplő Bártfay Szabó András. Benyó Judit zalai származású, de régóta a fővárosban élt. Nászta Katalin Sepsiszentgyörgyről érkezvén 1989–1991 között a zalaegerszegi színház művésze volt. (A szerkesztőt 1994-ben, a két lektort: Bertha Bulcsut és Fodor Andrást 1997-ben invitálta ladikjába a könyörtelen Kháron.)

Az antológia már sok szempontból a Pannon Tükört előlegezi. Nemcsak azért, mert sok szerzője közös, hanem jelképesen is: címét, a Lükttetést, Pék Pál versének éléről emelte a kötet borítójára a szerkesztő.

Bogár Imre

„Tükör által” tisztulóban

– A Pannon Tükör kulturális folyóirat tíz évéről –

Távolból

A 70-es évektől kezdődően néhány „izgága”, kultúrával „jegyben járó” értelmiségi vissza-visszatérő álma volt egy helyi kiadvány megjelentetése. A nekilendülő (még gyakrabban elhaló) felbuzdulások a kiadvány tartalmának megválasztásában csaptak össze a legélesebben. Akkortájt a helyismereti, a helyi művelődéstörténeti értékek publikálását vélték prioritásnak.

S ha végül a szellemi megegyezés meg is született, következett az instanciázás, amely – mint tudjuk – nem csak és első sorban nem a pénzügyi források megteremtését, hanem a nagyhatalmú helyi ideológusok „jóindulatának” megnyerését jelentette. (A lap mostani főszerkesztőjének erről „meghatározó élményei” vannak.)

Kissé közelebb

A lankadó ideológia, a folyamatosan növekvő értelmiségi háttér, a kulturális életben szerveződő „asztaltársaságok” alakulása következtében felerősödött az igény a helyi kulturális életet reprezentáló kiadvány iránt. A hatalmat gyakorlók között is megjelentek a képzetesebb, a kultúra iránt fogékonyabb döntéshozók. (DE: azért még megtörtént, hogy Utassy József Zúg márciusát – már 1968-ban megjelent nyomtatásban – még az évtized közepén egy helyi „okosticián” hőiesen betiltotta.) A szerveződő zalai írók, két kellőképpen megszállott emberrel az élen (Lackner László, Pék Pál), először talán csak a kis közönség publikációs lehetőségeinek kitégítéséért küzdöttek.

Azután jött a rendszerváltás. Vele a bizonytalanság, de a civil kezdeményezések eszközeinek gazdagodása. A mindent szabad, csak pénzbe ne kerüljön korszaka, vagy a „csak ennyi jut”.

Közelről

Az elszántság erősebb volt a gátaknál. A főszerkesztő (Pék Pál) makacs kitartással végezte lapszerkesztő munkáját, a kiadó (Lackner László) pedig ugyanolyan konok következetességgel kilincselte anyagi forrásokért. Az induló számokat jobbra a helyi alkotók művei töltötték meg. Lassan azonban tágult a repertoár nem csak a szerzők, hanem a kultúra más szegmenseinek tekintetében is.

Először azok irányába nyitott a szerkesztőség, akiknek zalai kötődése közismert volt – függetlenül attól, hogy itt éltek-e vagy sem –, majd tovább szélesült a látóhatárt. Ugyanakkor nevéhez híven megtartott valamiféle helyi ízt, a Pannon vidék sajátos színeit. A hely fogalmát is átértékelték akkor, amikor Zala megye határait átlépve a Pannon tájat, mint sajátos szellemi és kulturális egységet képviseli. Így integrálta magába a Zalától északra eső területek kultúráját, s ennek szellemében lépett át a határokon is. Szlovénia, Horvátország, Burgenland és a nyugati magyar megyék szellemi és tárgyi kultúrája a történelemben mélyen gyökerező kapcsolatokból még ma is összekötő szál a határok ellenére is. Én ebben látom a Pannon Tükör egyik legfontosabb küldetését és erősségét.

Érezhető és kimutatható törekvése, hogy kilépjen az irodalmi „egyoldalúságból”, s a kultúra fogalmát kiterjessze mindarra – néprajz, képzőművészet, zene, történelem, helytörténet, előadóművészet, vizuális kultúra, stb. – ami az ember fizikai létén túl életminőségének meghatározója.

Az új főszerkesztő (Péntek Imre) irányításával működő szerkesztőség ma már nem csak a lap kiadásával foglalkozik, hanem – véleményem szerint – kulturális műhelyként működik, amelyben formálódik egy stabil, fiatal erőkből álló, jól képzett és friss szemléletű, nyitott szellemű, alkotógárda.

Távolodóban

Az ismert sorokat parafrálva: tíz esztendő nem a világ... A Pannon Tükör is egy kis darabkája a magyar kultúrának, de fontos része egy vidéknek, egy szélesebb tájegységnek. Szellemi világunk teljessége általa is gazdagabb lehet, hogy ne csak a Nagy Szavak körútján kelljen lézengünk.

Péntek Imre

Vissza- és előretékinés – három év után

Úgy hozta a sors, hogy harmadik főszerkesztőként, Pék Pál és Czupi Gyula után, az én működésem alatt érte el a lap megjelenésének 10. évfordulóját. A Pannon Tükör talán kissé késve indult, a rendszerváltás után, de nem elkésve. Az alapítók jól tudták, hogy hány folyóirat-kezdeményezés holt hamvába, szűnt meg a korábbi időszakban, s azzal is tisztában voltak, milyen nagy szükség lenne itt, az ország délnyugati zugában, a határok mentén, távol a központtól egy jól szervezett, folyamatosan működő, autentikus szellemi műhelyre. Az elmúlt tíz év – ha nehézségek, belső viták ellenére is – bizonyította, hogy megérte az erőfeszítés, az anyagi ráfordítás: Zalában – a Muravidéken folyóirat született. Olyan, amit számon tartanak a szűkebb pátriában, a Pannon-régióban épp úgy, mint az országos szakmai körökben. Sőt, határainkon túl is. A környező országok magyarsága épp úgy figyel rá, mint a nyugaton élő, diaszpórában, vagy magányosan alkotó írók-költők. És persze az olvasók, akik nélkül légüres térben folyhatna a munkánk. Az ő véleményük, visszajelzésük, bátorításuk vagy kritikájuk a mecenatúra szerves részét képezi. Hiszen a folyóirat a helyi támogatásokra épül, tehát nem lehet közömbös – mekkora „megszólító erővel” tud kapcsolatot teremteni a saját, legbensőbb közegével.

Jómagam három éve, 2003-ban kaptam bizalmat a Zalai Írók Egyesületétől és a fenntartóktól arra, hogy tovább vigyem, és talán kiteljesítem elődeim, a helyi alkotóközösségek, értelmiségiek törekvéseit, vágyait. Hogy az itt születő értékek – irodalomtól a képzőművészetig, zenétől és színházművészetig, vagy a muzeológia és levéltár „szentélyeiben” születő tudományos munkák – koncentrált formában, szakmailag hitelesen fórumot kapjanak. Írásom fogalmazása előtt átolvastam az első, általam szerkesztett szám „szerkesztői beköszöntőjét”. „Folyamatosság és megújulás” – hirdette a cím. Valóban, e kettősség jegyében igyekeztem – később, régi-új munkatársaimmal –, igyekeztünk végezni a szerkesztéssel járó feladatokat. Maximálisan támaszkodva a lap meglévő, értékes kapcsolataira, sőt, kapcsolatrendszerére, s próbáltuk ezt a szerzői kört szélesíteni és stabilabbá tenni. Amikor felkerestem az új helyzet kapcsán a helyi alkotógárda tagjait – sokukhoz régi baráti szálak is fűznek –, szomorúan kellett tapasztalnom, hogy néhány író-költő barátunk végleg eltávozott, elhallgatott vagy elköltözött. Az idő – akár négy-öt év alatt is – félelmetes változásokat tud produkálni. Tudomásul véve ezt a „veszteséglistát”, szükségszerűen fordultunk azokhoz, akik kivárták – kibőjtölték – a szebb idöket, és reményeikkel, de főleg kézírataikkal felkeresték a szerkesztőséget – és éltek az új felállású, helyzetű, „telephelyű” lap kínálta lehetőségekkel. Számukra továbbra is természetes fórum a Pannon Tükör, s mindent elkövetünk azért, hogy a már bizonyított írók, költők, kritikusok új művei (új műfajban született alkotásai) lehetőség szerint nálunk jelenjenek meg. A műhelynek e tekintetben is kifogástalanul kell működnie. Helyzetbe kell hozni a régi és újonnan jelentkező tehetségeket és írástudókat. A tehetséggondozás elemi kötelességünk – egyet jelent a szakmai kritikával, tájékoztatással és bevezetéssel (beavatással) abba a közegbe, amit jobb híján és leegyszerűsítve: irodalmi életnek nevezünk. A folyóirat kultúra ennek szerves része. Ezért van felelősségünk minden egyes sorért, ami a lapban megjelenik. De a lényeg: számos új, fiatal, pályakezdő költő-író bontogatja szárnyát – gyakran első közléseivel a lap hasábjain. Az egymás után sorjázó számok maguk is kihívást, inspirációt jelentenek az ambícióktól fűtött, de lappangó szerzőknek. Célunk nem lehet más, mint nyilvánossá tenni – ha megüti a mértéket – ezt az „asztalfiók-irodalmat”.

Az új tehetségek felkutatása mellett ugyancsak fontos az elszármazott, ide kötődő, gyakran már ismert, „befutott” egyéniségek „megszólítása”, hazacsábítása. Talán, ha impresszumunkra, vagy az újabb három év szerzői névsorára vet a kedves olvasó egy pillantást, érti, mire gondolok. De – anélkül, hogy neveket említenék – még ennél is többen tekintenek rokonszenven lapunkra, s küldik mindig jó szívet írásaikat nekünk. Sokat, nagyon sokat köszönhetünk ennek a bizalomnak, mely megnyilvánul határon belül és kívül. Mondhatom, azon leszünk a jövőben is, hogy ennek a bizalomnak maradéktalanul megfeleljünk.

Külön szólhatunk a Muravidék szellemi-kulturális kincseiről, melyek kezdettől jelen vannak a lapban. Ez mindenképpen a korábbi szerkesztői gárda érdeme. Igaz, jobbára csak a szépirodalom terén épültek ki máig ható kapcsolatok. Az utóbbi három évben képzőművészeti írásokkal, tanulmányokkal és kritikákkal is találkozhatunk, melyek itt születtek, s a Pannon Tükör horizontját tágították. Tágították, mert az itteni alkotók révén kaphattunk érvényes és hiteles információkat a kortárs szlovén művészetről is. Ennek köszönhető, hogy az utóbbi számainkban már szlovén műfordításokkal is találkozhattak olvasóink, és büszkén tanulgatjuk a kortárs szlovén költők, festők, szobrászok és művészettörténészek nevét, hisz nem csak az Európai Unió várja el ezt tőlünk, hanem saját jól felfogott érdekünk is azt kívánja, hogy a sok éves terméketlen egymás mellett élésből egymás értékeit megismerő (és elismerő), kölcsönösen inspiráló együttlét legyen – a közös új államszerveződésben.

A műhely – főként ebben a térségben – nem jelenthet irodalmi bezárkózást, mint ahogy korábban sem volt ez a lapra jellemző. A társművészetek – a műzsi rokonság – alkotói mindig is komoly figyelmet kaptak a lapban. Elsősorban a képzőművészeti írások és a színházkritikák színesítették a „vizuális” rovatot. Erre a jövőben még nagyobb hangsúlyt teszünk. Lapunk egyik „kitörési pontja” lehet, ha valódi értékelő fórumává válik a régió képzőművészeti életének. Követjük a határokon átnyúló szerveződési formákat: művésztaborokat, kiállításokat, szakmai tanácskozásokat. Igyekszünk partnerei lenni az eurégiós kezdeményezéseknek.

A Hevesi Sándor Színház nemcsak jeles előadásaival, hanem a kortárs (dráma)irodalommal való kapcsolataival is számtalan témát, kapcsolódási pontot kínál a folyóirat számára. A drámaelemzések, rendezőkkel készült interjúk, színészportrék mind értékes vonulatát alkotják a lap publikációinak, egyúttal a színházi közönségben (új) olvasókra is találva. Hiányossága volt a lapnak, hogy nem foglalkoztunk a zenével. Tavaly ez is megoldódott. Király László Erkel-díjas zeneszerző személyében megtaláltuk azt az embert, aki a kortárs zene kiváló ismerője, szakíró, a zenei élet produkcióinak, jelenségeinek értő elemzője.

A történelem és helytörténet továbbra is – változó intenzitással – megtalálható a lap hasábjain. Múltba néző rovatunk számos értékes írást tett közzé ebben témakörben (elég csak a Deák-összeállítást említeni), s az idei év kiemelt témája, az 1956-os forradalom bizonyára méltó módon, a legkülönbözőbb műfajú írásokkal, törekvéseink szerint – összefogva a megye múzeumaival és levéltárával – különszám keretében kapja meg azt a figyelmet és hangsúlyt, amit a XX. század meghatározó magyar és nemzetközi hatású történelmi eseménye joggal megérdemel.

A lap jeles évfordulója, a számvetés igénye is joggal vetheti fel a kérdést: hogyan tovább?

Úgy gondolom, a helyi mecenatúra segítőkész támogatására továbbra is számíthatunk. Talán elmondható: számainkkal meggyőztük a kételkedőket, s megerősítettük azokat, akik eddig is értékelték munkánkat. Anyagi helyzetünket azonban javíthatjuk, ha próbálunk olyan eurégiós pályázatokon indulni, amelyek beilleszkednek a lap profiljába. Ezek elsősorban a határ menti együttműködéssel kapcsolatosak. Ennek keretében kapcsolatot teremthetünk a szomszédos országok irodalmi-kulturális lapjaival, kölcsönös műfordítással közelebb hozhatjuk a térségben élő irodalmárokat, vagy más jellegű összeállítások közlésével színesíthetjük a mind gazdagabb érintkezési formákat. (A zágrábi irodalmi-művészeti élet bemutatása egy ilyen kísérlet volt.) De lehetnek közös rendezvények: irodalmi estek, tanácskozások, évfordulós megemlékezések. A kínálgató témákra eddig is beadtuk, ez után is beadjuk pályázatainkat.

Másfelől szerkesztőségi törekvéseinknek továbbra is lényeges vonása: egy kiegyensúlyozott, értékorientált lappal szolgálni a tágabb Pannon régió alkotóit felmutatni – országos szinten, szakmailag hitelesen – az itt születő értékeket, és bekapcsolódni az egyetemes magyar kultúra áramába. Bebizonyítani azt, hogy a lokális és egyetemes nem egymást kizáró, hanem egymásból táplálkozó, inspirációt nyerő szellemi terénumok. Nyitott, minden új(donság)ra reagáló, távoli tájékozódási pontokkal is számoló, helyi beágyazottságú, zalai műhelyként szeretnénk jegyezni magunkat a számon tartott folyóiratok listáján. Munkatársaimmal együtt ezen fáradozunk – „erőnk szerint” – a fent vázolt, a nekünk „legbecsesbekért”.

Szerzőinkről

- Bence Lajos** (1956; Lendva) Költő, kritikus, szerkesztő.
Legutóbbi kötete: Identitás és entitás, Pannon Tükör Könyvek, 2005.
- Bogár Imre** (1945; Zalaegerszeg) Tanár, szerkesztőbizottságunk tagja.
- Dr. Németh József** (1934; Zalaegerszeg) Irodalomtörténész, művelődéstörténeti kutató.
- Falvai Mátyás** (1984; Győr) Prózairó, kritikus.
- Géger Melinda** (1956; Kaposvár) Művészettörténész, kiállítások kurátora.
- Horváth Péter** (1951; Budapest) Író, drámaíró.
Legutóbbi kötete: Horváth úr szerelmei, Palatinus Kiadó, 1999.
- Kabdebó Tamás** (1934; Newcastle, Írország) Költő, prózairó, műfordító.
Legutóbbi kötete: Róma szolgáló leánya, Milyen színű éjjel a tenger?, Epl Kiadó, 2005.
- Kalász Márton** (1934; Budapest) Költő, prózairó, esszéista, műfordító.
Legutóbbi kötete: Hölderlin tornya felé, Vörösmarty Társaság, 2004.
- Karáth Anita** (1978; Zalaegerszeg) Költő, A két hering című, Vajda Jocóval közös kötetben és a Pannon Tükörben jelentek meg versei.
- Király László** (1954; Budapest-Zalaegerszeg) Zeneszerző, zenei szakíró.
- Kostyál László** (1962; Zalaegerszeg) Művészettörténész, számos kiállítás kurátora.
- L. Simon László** (1972; Budapest) Költő, kritikus, szerkesztő.
Legutóbbi kötete: Hidak a Dunán (Esszék, tanulmányok), Ráció Kiadó, 2005)
- Lackner László** (1943; Zalaegerszeg) Prózairó, kritikus.
Legutóbbi kötete: A Skorpió jegyében, Móra Kiadó, 2005.
- László Zsolt** (1964; Székesfehérvár) Költő, szerkesztő.
Legutóbbi kötete: Mágusok horoszkópja, Pannon Tükör Könyvek, 2004.
- Major-Zala Lajos** (1930; Pensier, Svájc) Költő, prózairó,
legutóbbi kötete: Testamentum, Auróra Könyvek, 2004.
- Pápes Éva** (1954; Szatta) Filmes szakíró, kritikus.
- Pék Pál** (1939; Nagykanizsa) Költő, kritikus, szerkesztő.
Legutóbbi kötete: Szodoma, Pannónia Könyvek, 2004.
- Péntek Imre** (1942; Zalaegerszeg) Költő, kritikus, művészeti író.
Legutóbbi kötete: Vi(g)aszkereskedés, Vörösmarty Társaság, 2002.
- Podmaniczky Szilárd** (1963; Szeged) Író, publicista.
Legutóbbi kötete: Ahogy a Kisnyúl elképzelte, Új Palatinus Könyvesház, 2005.
- Pomogáts Béla** (1934; Budapest) Kritikus, irodalomtörténész, esszéista.
Legutóbbi kötete: Tükör és minta, Pannon Tükör Könyvek, 2003.
- Saáry Éva** (1929; Lugano) Költő, prózairó, kritikus.
Legutóbbi kötete: Átható csend, Százszorszép Kiadó, 1994.
- Szálinger Balázs** (1978; Budapest) Költő, kritikus, szerkesztő.
Legutóbbi kötete: A sík, Ulpius-Ház Kiadó, 2005.
- Szemes Péter** (1979; Zalaegerszeg) Kritikus, esztéta.
- Szigethy István** (1943; Zalaegerszeg) Publicista, esszéíró.
Legutóbbi kötete: A négyszínű ember, Új Mandátum Kiadó, 2001.
- Turbuly Lilla** (Sopron) Költő. Számos folyóiratban jelentek meg versei.

Korpusz, Pálosremete
Olasz Ferenc kiállítása a Hevesi Sándor Színház galériájában 2005. december 2. - 2006. január 7.